ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΑ
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΔΕ

Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025

ΑΘΗΝΑ

Ιούλιος 2020

Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή

2. Αναπτυξιακές ανάγκες και δυνατότητες σε εθνικό επίπεδο

2.1 Αναπτυξιακές ανάγκες για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων

2.1.1 Κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης

2.1.2 Εξομάλυνση περιφερειακών ανισοτήτων

2.1.3 Δημοσιονομικό πλαίσιο

2.1.4 Αλλαγή του παραγωγικού υποδείγματος της ελληνικής οικονομίας

2.1.5 Τεχνολογικές εξελίξεις

2.1.6 Κλιματική αλλαγή και περιβάλλον

2.1.7 Δημογραφικές εξελίξεις

2.1.8 Λοιπές προκλήσεις

2.2 Αναπτυξιακές δυνατότητες από την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας

2.2.1 Γεωγραφική θέση

2.2.2 Φυσικό περιβάλλον και κλίμα

2.2.3 Πολιτιστική κληρονομιά

3. Οι αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ και η εξειδίκευση τους σε προτεραιότητες

3.1 Έξυπνη Ανάπτυξη

3.2 Πράσινη Ανάπτυξη

3.3 Κοινωνική Ανάπτυξη

3.4 Ανάπτυξη Υποδομών

3.5 Ενίσχυση εξωστρέφειας

3.6 Παράρτημα: Αντιστοίχιση προτεραιοτήτων με ειδικούς στόχους, ανάγκες και δυνατότητες ανά αναπτυξιακό στόχο

4. Κατανομή του Προϋπολογισμού

4.1 Πόροι, επιλέξιμες κατηγορίες και προϋπολογισμός ΕΠΑ

4.2 Υφιστάμενη κατάσταση

4.3 Κατανομή των πόρων του ΕΠΑ 2021-2025

4.3.1 Κατανομή πόρων του ΕΠΑ στα τομεακά προγράμματα ανάπτυξης

4.3.2 Κατανομή πόρων του ΕΠΑ στα περιφερειακά προγράμματα ανάπτυξης

5. Επιδιωκόμενα αποτελέσματα - στόχοι

5.1 Εισαγωγή

5.2 Δείκτες και επιδιωκόμενα αποτελέσματα ανά αναπτυξιακό στόχο

6. Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου

6.1 Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου

6.2 Δομή Συστήματος

6.3 Υπηρεσία Διαχείρισης και κύριες αρμοδιότητες της

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 2.1: Δείκτες οικονομικής συγκυρίας, με εποχική διόρθωση
Διάγραμμα 2.2: Αναπτυξιακές ανάγκες, δυνατότητες και στόχοι
Διάγραμμα 2.3: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ανεργία και κίνδυνος φτώχειας
Διάγραμμα 2.4: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιφέρεια, τρέχουσες τιμές, € χιλ., 2018
Διάγραμμα 2.5: Κίνδυνος φτώχειας και ανεργία ανά περιφέρεια
Διάγραμμα 2.6: Δείκτες εκπαίδευσης ανά περιφέρεια
Διάγραμμα 2.7: Δείκτες επιστημονικής κατάρτισης και καινοτομίας ανά περιφέρεια
Διάγραμμα 2.8: Δημογραφικές τάσεις και δείκτες
Διάγραμμα 3.1: Αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ
Διάγραμμα 3.2: Προτεραιότητες του στόχου έξυπνης ανάπτυξης
Διάγραμμα 3.3: Προτεραιότητες του στόχου πράσινης ανάπτυξης
Διάγραμμα 3.4: Προτεραιότητες του στόχου κοινωνικής ανάπτυξης
Διάγραμμα 3.5: Προτεραιότητες στην ανάπτυξη υποδομών
Διάγραμμα 3.6: Προτεραιότητες εντός του στόχου ενίσχυσης της εξωστρέφειας
Διάγραμμα 4.1: Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης - κατανομή των πόρων του ΕΠΑ ανά έτος

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 3.1: Έξυπνη Ανάπτυξη
Πίνακας 3.2: Πράσινη Ανάπτυξη
Πίνακας 3.3: Κοινωνική Ανάπτυξη
Πίνακας 3.4: Ανάπτυξη Υποδομών
Πίνακας 3.5: Εξωστρέφεια
Πίνακας 5.1: Επιδιωκόμενα αποτελέσματα του αναπτυξιακού στόχου Έξυπνη Ανάπτυξη
Πίνακας 5.2: Επιδιωκόμενα αποτελέσματα του αναπτυξιακού στόχου Πράσινη Ανάπτυξη
Πίνακας 5.3: Επιδιωκόμενα αποτελέσματα του αναπτυξιακού στόχου Ανάπτυξη Υποδομών

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με τη θέσπιση του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ) με τον ν. 4635/2019 (Α’ 167), θεσμοθετήθηκε ένα ολοκληρωμένο σύστημα για τον σχεδιασμό, τη διαχείριση, την παρακολούθηση και τον έλεγχο των παρεμβάσεων που χρηματοδοτούνται από τους εθνικούς πόρους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Με το ΕΠΑ εισάγονται η μεσοπρόθεσμη στοχοθεσία και η υπαγωγή των παρεμβάσεων του ΠΔΕ σε στρατηγικούς στόχους και ιεραρχούμενες αναπτυξιακές προτεραιότητες.

Οι προγραμματικές περίοδοι του ΕΠΑ έχουν πενταετή διάρκεια. Η έναρξη της πρώτης προγραμματικής περιόδου έχει οριστεί για την 1η Ιανουαρίου 2021. Το ΕΠΑ καθορίζει τις προτεραιότητες ανά τομέα πολιτικής στο πλαίσιο των εθνικών αναπτυξιακών στόχων, τους ειδικούς στόχους και δράσεις, το συνολικό και ανά Πρόγραμμα προϋπολογισμό, καθώς και τα αποτελέσματα που επιδιώκονται με την εφαρμογή του.

Μέρος του ΕΠΑ είναι και τα Τομεακά και Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης (ΤΠΑ/ΠΠΑ), τα οποία καταρτίζονται από τα αρμόδια υπουργεία και τις περιφέρειες και περιλαμβάνουν τους στόχους του μεσοπρόθεσμου αναπτυξιακού προγραμματισμού στον τομέα ευθύνης του αντίστοιχου φορέα, με βάση τον προγραμματισμό του ΕΠΑ και την κατανομή των πόρων του ΕΠΑ που του αναλογούν.

Με την 1η εγκύκλιο για την κατάρτιση του ΕΠΑ που εξέδωσε το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (υπ’ αρ. 29428/12-3-2020) σηματοδοτήθηκε η έναρξη του διαλόγου του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων με τους φορείς πολιτικής σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, προκειμένου να συντονιστούν οι απαιτούμενες ενέργειες για την κατάρτιση των ΤΠΑ και ΠΠΑ στο πλαίσιο των αναπτυξιακών στόχων του ΕΠΑ.

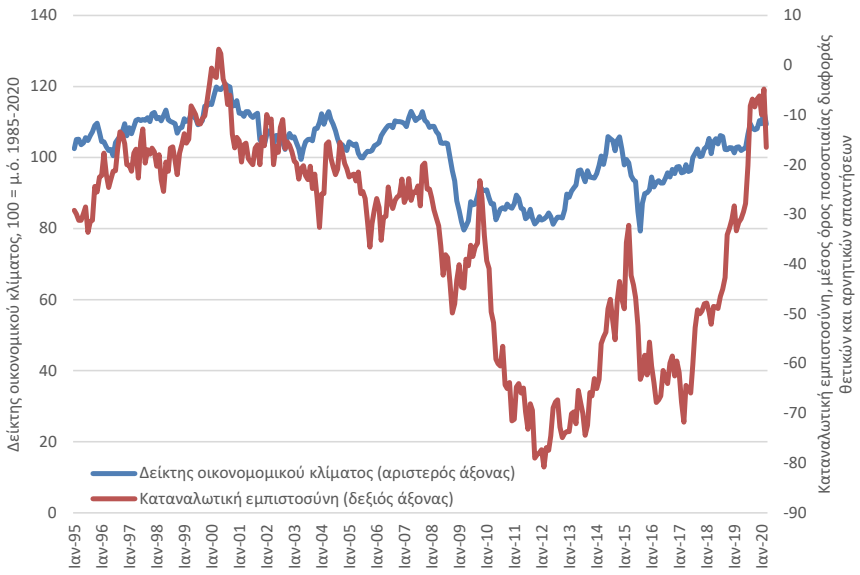
Το σχέδιο του ΕΠΑ 2021-2025 διαμορφώθηκε εν μέσω της κλιμάκωσης της πανδημίας COVID-19, η οποία προκάλεσε ύφεση στην ευρωπαϊκή και την παγκόσμια οικονομία κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020. Η ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες της πανδημίας οδήγησε σε προσαρμογές και στο κείμενο του ΕΠΑ 2021-2025, καθώς σήμερα προβάλλει κρισιμότερη από ποτέ η πρόκληση για μεταρρυθμίσεις που ενισχύουν την ανάπτυξη.

2. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η ελληνική οικονομία εξέρχεται από μια δεκαετία παρατεταμένης οικονομικής κρίσης. Δομικά προβλήματα και υψηλά ελλείμματα, τόσο στο δημοσιονομικό όσο και στο εξωτερικό της ισοζύγιο, οδήγησαν τη χώρα στην ανάγκη να προσφύγει σε διεθνείς μηχανισμούς στήριξης. Μετά από τρία διαδοχικά προγράμματα οικονομικής προσαρμογής την περίοδο 2010-2018, η Ελλάδα έχει καταφέρει να εξαλείψει τις μακροοικονομικές ανισορροπίες που χαρακτήριζαν την οικονομία της χώρας πριν το ξέσπασμα της κρίσης χρέους. Σταδιακά, επανακάμπτει η εμπιστοσύνη των καταναλωτών, των επιχειρήσεων και της επενδυτικής κοινότητας στις προοπτικές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, όπως αποτυπώνεται στην πορεία των αντίστοιχων δεικτών.

Ειδικότερα, τον Φεβρουάριο του 2020, ο δείκτης οικονομικού κλίματος κατέγραψε την υψηλότερη επίδοσή του σε σχεδόν 20 χρόνια (113,2 έναντι 79,3 μονάδες τον Αύγουστο του 2015 και 116,0 μονάδες τον Δεκέμβριο του 2000). Αντίστοιχα, υψηλή ήταν η επίδοση και του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης (-4,8 έναντι -80,8 μονάδες τον Φεβρουάριο του 2012 και -4,1 μονάδες τον Ιούλιο του 2000 - Διάγραμμα 2.1). Επιπροσθέτως, η μέση απόδοση των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου κατέγραψε ιστορικά χαμηλές τιμές (1,42% μέση απόδοση των δεκαετών ομολόγων τον Δεκέμβριο του 2019), ενώ και η διαφορά της απόδοσης (spread) των δεκαετών ομολόγων Ελλάδας-Γερμανίας την τελευταία δεκαετία πλησίασε τις τιμές που καταγράφονταν στα τέλη του 2009 (1,72% Δεκέμβριος 2019 - 1,6% Νοέμβριος 2009).

Διάγραμμα 2.1: Δείκτες οικονομικής συγκυρίας, με εποχική διόρθωση

Πηγή: ΙΟΒΕ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Παρά τη θετική πορεία της οικονομίας έως τις αρχές του 2020 και του εύρους των αλλαγών που υλοποιήθηκαν στη χώρα την τελευταία δεκαετία, η κρίση έχει αφήσει πληγές που δεν έχουν επουλωθεί. Η ανεργία παραμένει σε υψηλότερο από το προ κρίσης επίπεδό της, ενώ και το κατά κεφαλήν εισόδημα παραμένει σημαντικά χαμηλότερο σε σύγκριση με το 2008.

Επιπροσθέτως, η οικονομία της χώρας αντιμετωπίζει μια νέα πρωτόγνωρη πρόκληση. Τα μέτρα περιορισμού της εξάπλωσης της πανδημίας του ιού SARS-CoV-2 έχουν οδηγήσει σε πρωτόγνωρες συνθήκες απότομης διακοπής μιας σειράς από οικονομικές δραστηριότητες στην Ελλάδα και παγκοσμίως. Η έκταση της νέας παγκόσμιας οικονομικής διαταραχής εξαρτάται από την αβέβαιη ακόμα εξέλιξη της πανδημίας και τη διάρκεια των περιοριστικών μέτρων προστασίας της υγείας, αλλά και των παρεμβάσεων πολιτικής για την αντιμετώπιση των συνεπειών τους στην οικονομική δραστηριότητα. Οι προβλέψεις για την εξέλιξη της παγκόσμιας οικονομίας είναι δυσοίωνες, καθώς εκτιμάται ότι θα σημειωθεί η μεγαλύτερη πτώση της οικονομικής δραστηριότητας μετά την ύφεση του 1929 (-3,0% στο σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας και -7,5% στην Ευρωζώνη για το 2020)[1]. Ωστόσο, αυτή τη στιγμή δεν είναι γνωστή ούτε η ένταση, ούτε και η διάρκεια αυτής της διαταραχής, συνεπώς είναι πρόωρο να προβλεφθούν με βεβαιότητα οι οικονομικές ανάγκες που θα καταγραφούν σε ετήσια βάση.

Το Πρόγραμμα Σταθερότητας που υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή εμπεριέχει δύο σενάρια, το βασικό (ύφεση 4,7%) και το δυσμενές (ύφεση 7,9%), μετά τη λήψη μέτρων. Η οικοδόμηση των σεναρίων ξεκινά από ένα αρχικό σενάριο ύφεσης 10% (χωρίς μέτρα), το οποίο, μετά τη λήψη των μέτρων που έχουν έως τώρα σχεδιαστεί, καταλήγει στο βασικό σενάριο με ύφεση 4,7%. Η συνολική αξία των μέτρων, όπως έχουν αποτυπωθεί στο Πρόγραμμα, ανέρχεται σε 17,35 δισ. ευρώ (10% του ΑΕΠ). Επιπλέον, για χώρες όπου ο τουρισμός συνεισφέρει μεγάλο ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ), όπως η Ελλάδα, οι προβλέψεις ποικίλλουν ανάλογα με την εκτίμηση για τη διάρκεια της διαταραχής και την ταχύτητα επαναφοράς σε συνθήκες κανονικότητας.

Ειδικότερα, οι επιπτώσεις της πανδημίας τυποποιούνται σε τέσσερις βασικές διαταραχές, μία από την πλευρά της προσφοράς και τρεις από την πλευρά της ζήτησης/δαπάνης. Ως προς την προσφορά, οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας (ΚΑΔ) που έχει διακοπεί διοικητικά η λειτουργία τους ή πλήττονται αντικειμενικά από την πανδημία, αφορούν περίπου το 60% της συνολικής απασχόλησης του ιδιωτικού τομέα. Ως προς τις διαταραχές της ζήτησης οι επιπτώσεις αφορούν: α) την κατανάλωση, καθώς τα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας και η μείωση των εισοδημάτων θα συρρικνώσουν τη μη αναγκαία κατανάλωση, β) τις επενδύσεις, καθώς η αβεβαιότητα και η περιορισμένη ρευστότητα θα προκαλέσουν μια αύξηση στο πριμ κινδύνου (risk premium) για την πραγματοποίηση μιας επένδυσης και, γ) τις εξαγωγές, καθώς ο παγκόσμιος χαρακτήρας της κρίσης θα μειώσει τα εισοδήματα στους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας και κατά συνέπεια τις εξαγωγές[2].

Επιπλέον, η χώρα θα έρθει αντιμέτωπη με προκλήσεις και στο μέλλον. Τεχνολογικές εξελίξεις που επιταχύνονται λόγω της πανδημίας φέρνουν σημαντικές αλλαγές στο εργασιακό περιβάλλον και στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας, εισοδημάτων και πλούτου. Η γήρανση του πληθυσμού στη χώρα, η οποία επιδεινώθηκε ραγδαία κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας της κρίσης, δημιουργεί σοβαρές προκλήσεις για τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και προστασίας. Η ανάγκη περιορισμού και προσαρμογής στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής φέρνουν σημαντικές αλλαγές σε κρίσιμους τομείς για την οικονομία, όπως η ενέργεια και οι μεταφορές.

Η ετοιμότητα της χώρας να αντιμετωπίσει αυτές τις προκλήσεις θα κρίνει σε πολύ μεγάλο βαθμό την εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας και εν τέλει την ευημερία των πολιτών της χώρας για τις επόμενες δεκαετίες. Σε αυτή την κατεύθυνση, αναγκαία είναι η στροφή του παραγωγικού ιστού της χώρας σε ένα νέο υπόδειγμα που μπορεί να πετύχει ανταγωνιστική και εύρωστη λειτουργία σε ένα ευμετάβλητο διεθνές περιβάλλον που θέτει συνεχώς νέες προκλήσεις.

Ένας επιπλέον καθοριστικός παράγοντας για την κοινωνική ευημερία σχετίζεται με τον βαθμό στον οποίο η χώρα αξιοποιεί τις αναπτυξιακές δυνατότητες που προσφέρουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει. Η γεωγραφική θέση της χώρας σε σημείο συνάντησης τριών ηπείρων (Ευρώπη - Ασία - Αφρική), το ευνοϊκό της κλίμα, τα στοιχεία του φυσικού της περιβάλλοντος και η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα που έχουν αξιοποιηθεί μόνο εν μέρει. Με τις κατάλληλες παρεμβάσεις πολιτικής και επενδυτικές πρωτοβουλίες, η χώρα είναι σε θέση να αξιοποιήσει πληρέστερα αυτές τις αναπτυξιακές δυνατότητες.

Η αντιμετώπιση των μεγάλων προκλήσεων και η πληρέστερη αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων απαιτούν την αποτελεσματικότερη δυνατή κινητοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων, ιδιωτικών και δημόσιων, από εγχώριες πηγές και από το εξωτερικό. Για τη μέγιστη δυνατή κινητοποίηση ιδιωτικών πόρων, απαιτείται η συνέχιση της προσπάθειας δομικής αναδιάρθρωσης του παραγωγικού υποδείγματος της χώρας. Ταυτόχρονα, πολύ σημαντικό αναπτυξιακό μοχλό αποτελεί η αποτελεσματική κινητοποίηση των εθνικών δημόσιων πόρων για την υλοποίηση επενδύσεων.

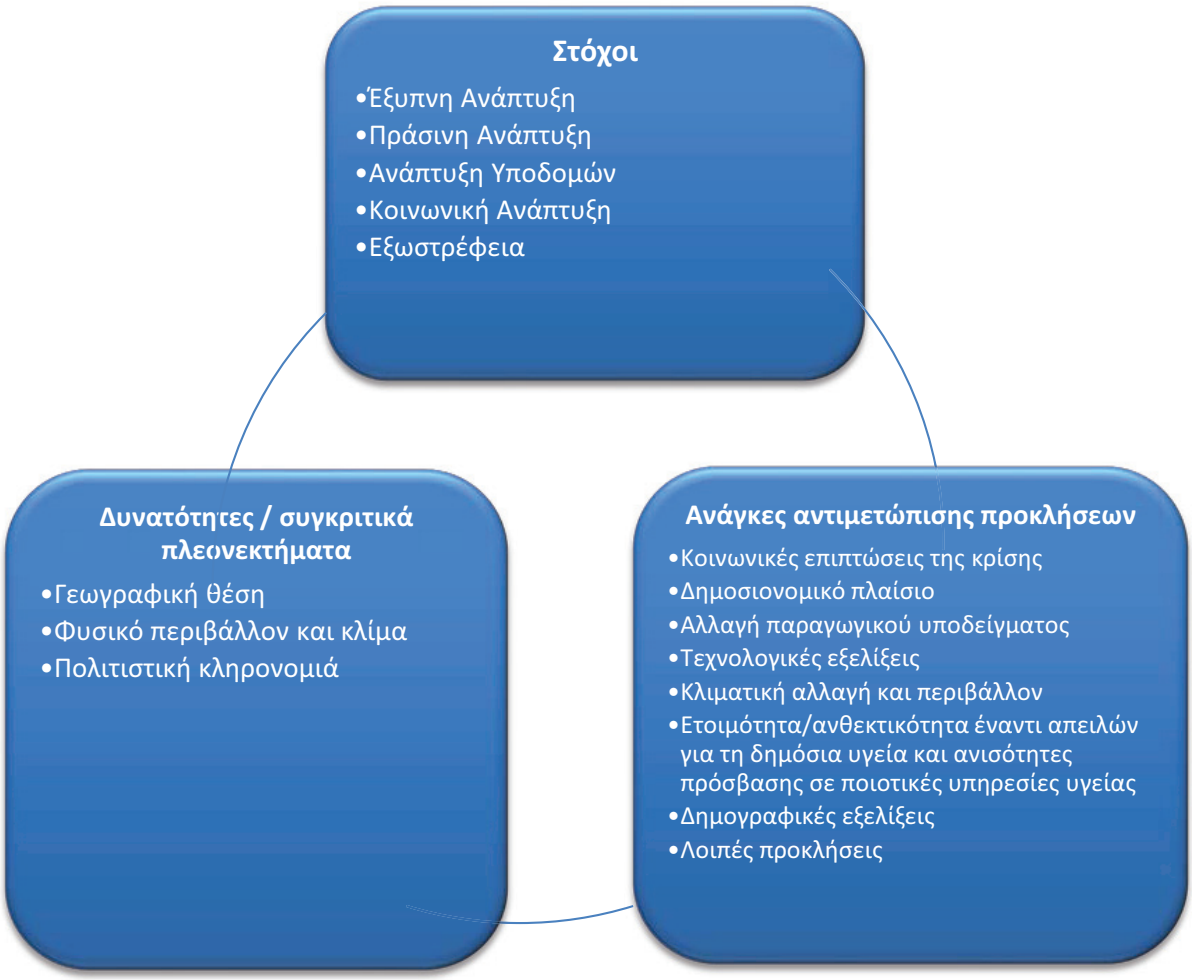
Η υλοποίηση των δημόσιων επενδύσεων καταγράφεται άμεσα στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) και στο απόθεμα του παραγωγικού κεφαλαίου της χώρας, αλλά υπό τις κατάλληλες συνθήκες μπορεί να έχει και καταλυτικό ρόλο στην πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων και τη στήριξη της ευρύτερης οικονομικής δραστηριότητας. Δημόσιες επενδύσεις που δεν στρεβλώνουν τα κίνητρα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, αλλά εντάσσονται σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα που θέτει στρατηγικούς στόχους, ιεραρχεί τις αναπτυξιακές προτεραιότητες, πα-

[1] Πηγή: International Monetary Fund, World Economic Outlook, April 2020.

[2] Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή, Ειδική έκθεση για τις οικονομικές συνέπειες του COVID-19, Απρίλιος 2020.

ρακολουθεί, ελέγχει και αξιολογεί τις επενδυτικές παρεμβάσεις έναντι μετρήσιμων στόχων, δημιουργούν τη δομή πάνω στην οποία δομείται ο παραγωγικός ιστός της οικονομίας.

Διάγραμμα 2.2: Αναπτυξιακές ανάγκες, δυνατότητες και στόχοι

Σε αυτό το πλαίσιο, περιγράφονται στη συνέχεια οι αναπτυξιακές ανάγκες τις χώρας για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις υφιστάμενες και μακροπρόθεσμες προκλήσεις. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με περιγραφή των αναπτυξιακών δυνατοτήτων που προσφέρει η πληρέστερη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας. Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφονται οι αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ και η εξειδίκευσή τους σε ειδικούς στόχους και προτεραιότητες, λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω ανάγκες και δυνατότητες (Διάγραμμα 2.2).

2.1 Αναπτυξιακές ανάγκες για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων

Βασικός στόχος της αναπτυξιακής πολιτικής κάθε χώρας είναι να εξασφαλίσει ότι η οικονομία της έχει τις αντοχές να αντιμετωπίσει τις μεγάλες προκλήσεις κάθε εποχής και να σχεδιάσει τρόπους για να τις μετατρέψει σε εφαλτήριο προόδου. Επομένως, στη στοχοθέτηση των αναπτυξιακών παρεμβάσεων και στην ιεράρχηση των προτεραιοτήτων, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες για την αντιμετώπιση των βασικών προκλήσεων. Σε αυτή την ενότητα περιγράφονται οι βασικές προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η ελληνική οικονομία και κοινωνία τα επόμενα χρόνια μέσα και από το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025.

2.1.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης της περασμένης δεκαετίας είχαν σοβαρό οικονομικό και κοινωνικό αντίκτυπο στην Ελλάδα. Η ανεργία στη χώρα παραμένει σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα. Ειδικότερα, τον Δεκέμβριο του 2019, το 16,3% του ενεργού πληθυσμού της χώρας βρισκόταν σε καθεστώς ανεργίας (με βάση εποχικά διορθωμένα στοιχεία). Παρότι το ποσοστό ανεργίας στη χώρα έχει υποχωρήσει από το εξαιρετικά υψηλό επίπεδο που κατέγραφε το 2013 (έως 27,8%), παραμένει υψηλότερα σε σύγκριση τόσο με τα επίπεδα προ-κρίσης (7,2% τον Ιούνιο του 2008), όσο και με τον μέσο όρο της Ευρωζώνης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (7,4% και 6,5% αντίστοιχα τον Δεκέμβριο του 2019) (Διάγραμμα 2.3).

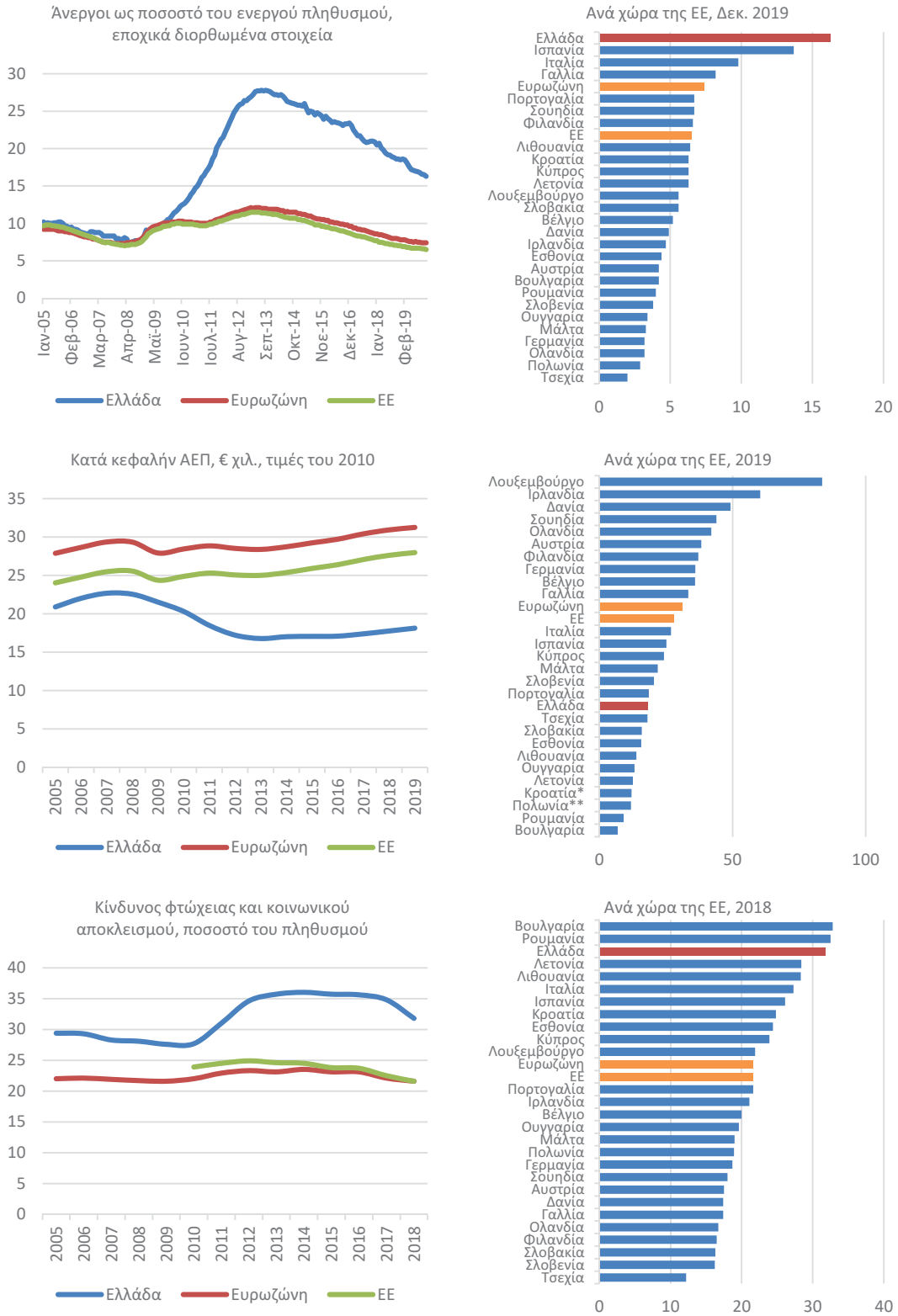
Παρόμοια είναι η διαχρονική εξέλιξη και σε όρους κατά κεφαλήν εισοδήματος. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας ανήλθε το 2019 σε €18,2 χιλ. σε τιμές του 2010, υψηλότερα κατά 2,1% σε σχέση με το 2018 (€17,8 χιλ.) και κατά 8,0% σε σχέση με το 2013 (€16,8 χιλ.). Παραμένει, ωστόσο, κατά 20,0% χαμηλότερα σε σχέση με το 2007 (€22,7 χιλ.). Παράλληλα, η απόσταση σε σύγκριση με τους ευρωπαϊκούς μέσους όρους αυξήθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια της κρίσης, από 11,0% και -22,7% σε σύγκριση με την ΕΕ (€25,5 χιλ.) και Ευρωζώνη (€29,4 χιλ.) το 2007, σε -35,1% (€28,0 χιλ.) και -41,9% (€31,3 χιλ.) αντίστοιχα το 2019. Πλέον, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 17η θέση ανάμεσα στις 27 χώρες μέλη της ΕΕ με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (από 14η το 2007).

Η υψηλή ανεργία και η δυσμενής πορεία του κατά κεφαλήν εισοδήματος αντανακλώνται σε αυξημένο ποσοστό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για το 2018, το 31,8% των νοικοκυριών στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, από 36,0% το 2014 και 28,1% το 2008. Με βάση τον συγκεκριμένο δείκτη, η Ελλάδα βρίσκεται στην τρίτη χειρότερη θέση στην ΕΕ, καλύτερα μόνο σε σύγκριση με τη Ρουμανία (32,5%) και τη Βουλγαρία (32,8%).

Οι κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης είναι οξύτερες σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, οι οποίες αντιμετωπίζουν επιπλέον δυσκολίες λόγω διαχρονικών προβλημάτων πρόσβασης σε υποδομές και ενσωμάτωσης στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας. Ενδεικτικά, σύμφωνα με ειδική πανευρωπαϊκή έρευνα στο πλαίσιο της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, μόλις το 35,3% (έναντι 46,2% κατά μέσο όρο στην ΕΕ) από τα άτομα που έχουν μακροχρόνιο πρόβλημα υγείας ή βασική δυσκολία δραστηριότητας και ηλικία 15-64 ετών εργαζόταν ή αναζητούσε εργασία το 2011 στη χώρα.

Επομένως, οι αναπτυξιακές ανάγκες για ενίσχυση των εισοδημάτων και της απασχόλησης, για μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και για την εξομάλυνση των περιφερειακών αποκλίσεων είναι ιδιαίτερα αυξημένες στον απόηχο της κρίσης. Αυτές οι ανάγκες ενδέχεται να οξυνθούν περαιτέρω σε βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο ορίζοντα από τις επιπτώσεις της πανδημίας. Απαιτούνται, επομένως, αντικυκλικές παρεμβάσεις που συνίστανται στην καταλυτική τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας με αποτελεσματικές ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, στην ενίσχυση των κοινωνικών δομών και στην εξάλειψη των περιφερειακών αποκλίσεων.

Διάγραμμα 2.3: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ανεργία και κίνδυνος φτώχειας

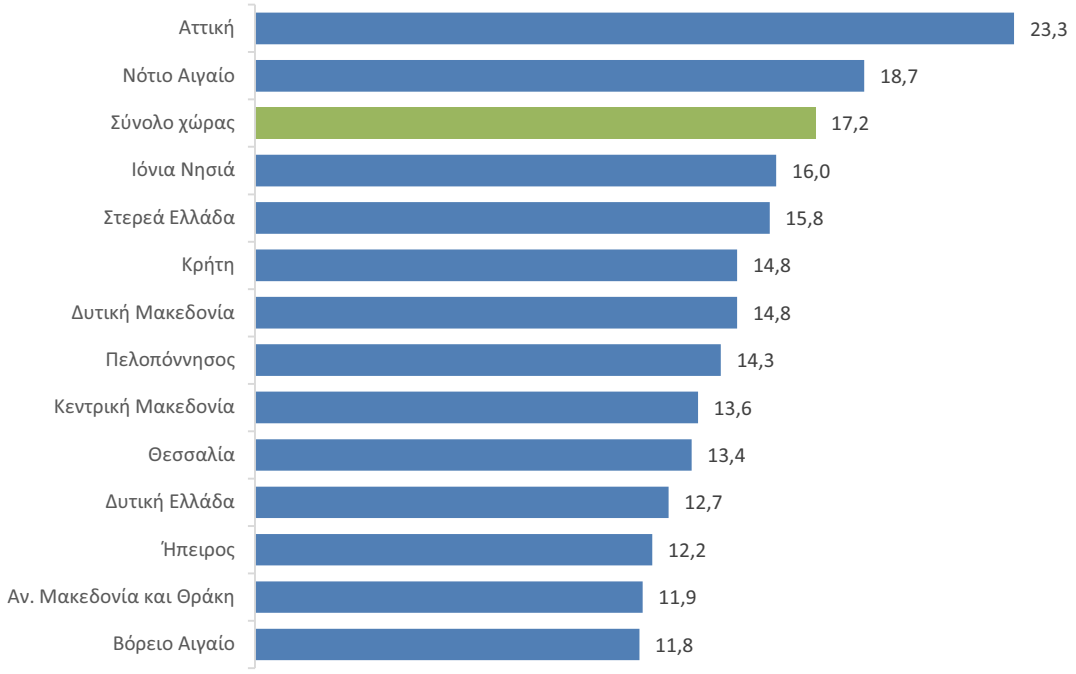
Σημείωση: Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Κροατίας και Πολωνίας αφορούν αντίστοιχα το 2018 και 2017.

Πηγή: Eurostat

2.1.2 ΕΞΟΜΑΛΥΝΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Σημαντικές αποκλίσεις παρατηρούνται και μεταξύ των περιφερειών της χώρας σε οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ανατολική Μακεδονία - Θράκη (€11,9 χιλ.) και Βόρειο Αιγαίο (€11,8 χιλ.) είναι σχεδόν στο μισό του επιπέδου που καταγράφεται στην Αττική (€23,3 χιλ. το 2018, σε τρέχουσες τιμές). Μειωμένο κατά κεφαλήν ΑΕΠ παρατηρείται επίσης στην Ήπειρο (€12,2 χιλ.), στη Δυτική Ελλάδα (€12,7 χιλ.), στη Θεσσαλία (€13,4 χιλ.) και στην Κεντρική Μακεδονία (€13,6 χιλ.).

Διάγραμμα 2.4: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιφέρεια, τρέχουσες τιμές, € χιλ., 2018

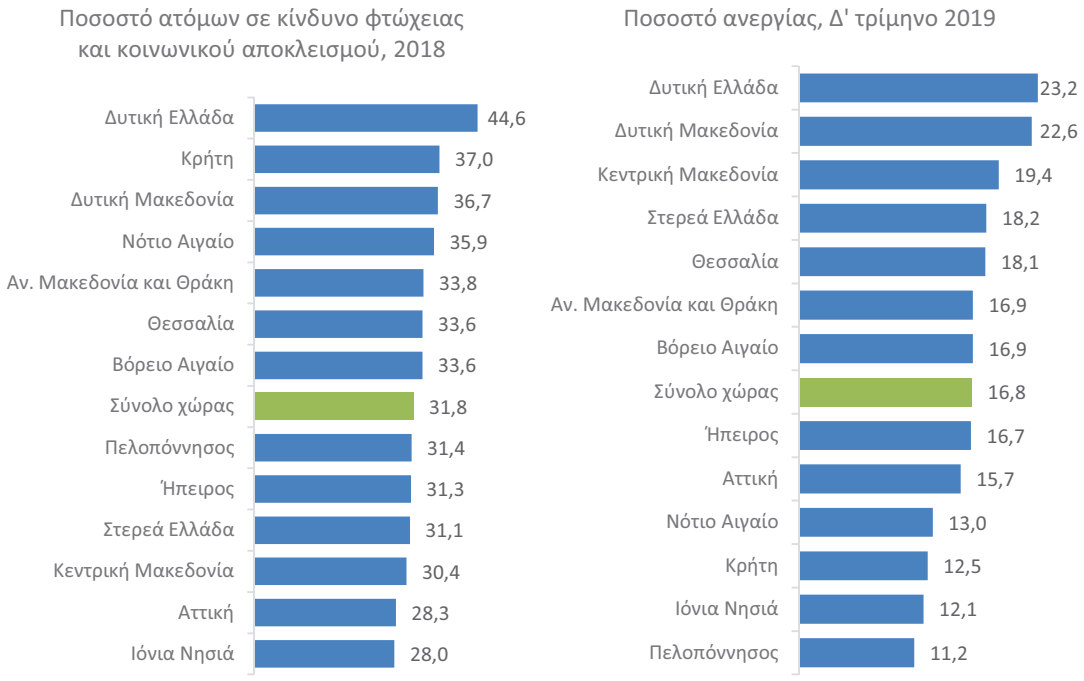

Πηγή: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

Αυξημένες αναπτυξιακές ανάγκες αναδεικνύονται και σε περιφέρειες της χώρας με αυξημένο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Ειδικότερα, ιδιαίτερα υψηλό είναι το ποσοστό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) στη Δυτική Ελλάδα (44,6% το 2018). Ακολουθούν η Κρήτη (37,0%), η Δυτική Μακεδονία (36,7%) και το Νότιο Αιγαίο (35,9%). Υψηλότερος του μέσου όρου της χώρας είναι ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού στην Ανατολική Μακεδονία - Θράκη (33,8%), τη Θεσσαλία (33,6%) και το Βόρειο Αιγαίο (33,6%).

Αντίστοιχα, το ποσοστό ανεργίας είναι υπερδιπλάσιο στη Δυτική Ελλάδα (23,2% το Δ’ τρίμηνο του 2019) και τη Δυτική Μακεδονία (22,6%) σε σύγκριση με την Πελοπόννησο (11,2%). Αυξημένη ανεργία σε σύγκριση με τον μέσο όρο της χώρας παρατηρείται επίσης στην Κεντρική Μακεδονία (19,4%), τη Στερεά Ελλάδα (18,2%), τη Θεσσαλία (18,1%), την Ανατολική Μακεδονία - Θράκη (16,9%) και το Βόρειο Αιγαίο (16,9%).

Διάγραμμα 2.5: Κίνδυνος φτώχειας και ανεργία ανά περιφέρεια

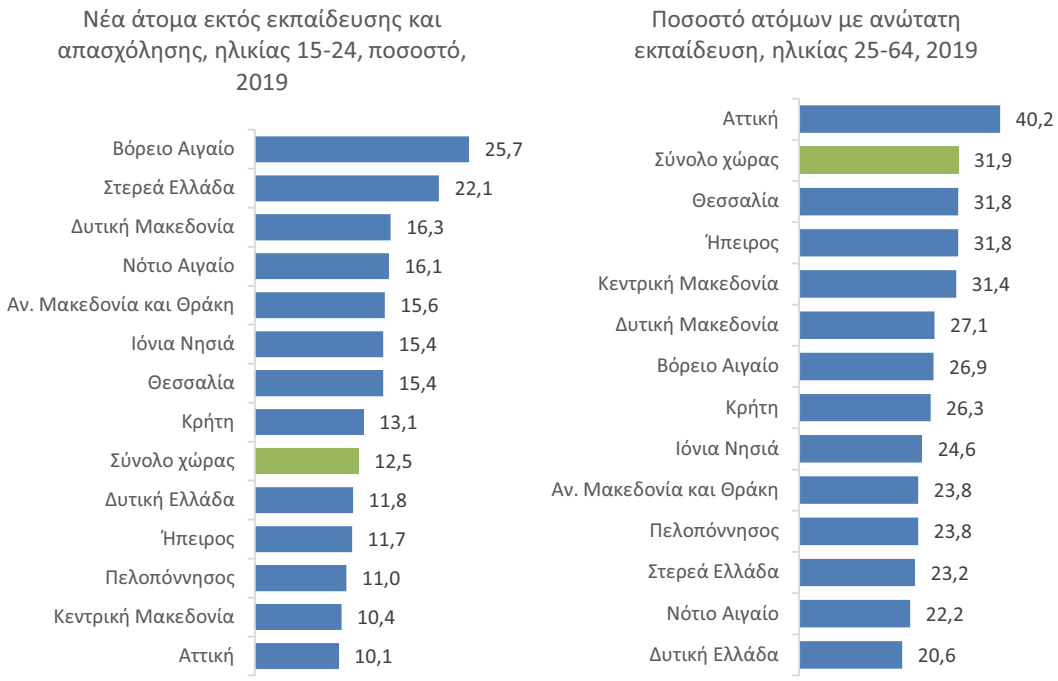
Πηγή: Eurostat

Ιδιαίτερα σημαντικές για την εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων είναι οι ευκαιρίες που υπάρχουν για εκπαίδευση, απασχόληση και επιχειρηματική δραστηριότητα για τους νέους ανθρώπους κάθε περιφέρειας. Αυξημένες ανάγκες για την ενίσχυση αυτών των συνθηκών καταγράφονται στο Βόρειο Αιγαίο και τη Στερεά Ελλάδα, όπου είναι ιδιαίτερα υψηλό το ποσοστό ατόμων ηλικίας 15-24 που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης και απασχόλησης (25,7% και 22,1% αντίστοιχα). Αυξημένες ανάγκες για ενίσχυση της εκπαίδευσης, της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας των νέων με βάση τον συγκεκριμένο δείκτη καταγράφονται επίσης στη Δυτική Μακεδονία (16,3%), στο Νότιο Αιγαίο (16,1%), στην Ανατολική Μακεδονία - Θράκη (15,6%), στα Ιόνια Νησιά (15,4%) και στη Θεσσαλία (15,4%).

Το επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζει σημαντικά τις δυνατότητες μιας περιοχής να προσελκύσει επενδύσεις σε καινοτόμες και εξωστρεφείς δραστηριότητες. Παρατηρείται πολύ μεγάλη διαφοροποίηση στο ποσοστό ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση, ηλικίας 25-64, μεταξύ της Αττικής και της υπόλοιπης χώρας. Συγκεκριμένα, στην Αττική το 40,2% του πληθυσμού παραγωγικής ηλικίας έχει πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ στις περιφέρειες που ακολουθούν (Θεσσαλία και Ήπειρος), το αντίστοιχο ποσοστό περιορίζεται σε 31,8%. Οι υψηλότερες ανάγκες για ενίσχυση του ποσοστού κατοίκων με τριτοβάθμια εκπαίδευση καταγράφονται στη Δυτική Ελλάδα (20,6%), το Νότιο Αιγαίο (22,2%) και τη Στερεά Ελλάδα (23,2%).

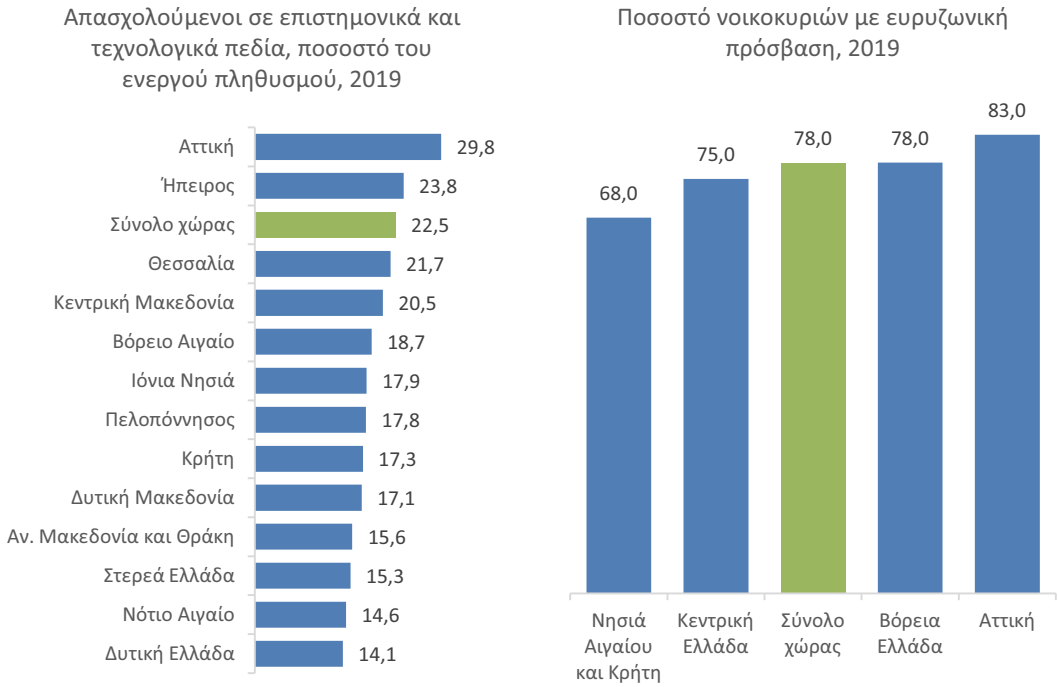
Ένας ακόμα δείκτης που αναδεικνύει τις δυνατότητες μιας περιοχής να προσελκύσει καινοτόμες δραστηριότητες αφορά στο ποσοστό ατόμων που εργάζονται σε επιστημονικά και τεχνολογικά πεδία (Διάγραμμα 2.7). Αυξημένο είναι το ποσοστό αυτών των ατόμων στην Αττική (29,8%) και στην Ήπειρο (23,8%), ενώ αυξημένες ανάγκες για ενίσχυση των επιστημονικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων καταγράφονται στη Δυτική Ελλάδα (14,1%), το Νότιο Αιγαίο (14,6%), τη Στερεά Ελλάδα (15,3%) και την Ανατολική Μακεδονία - Θράκη (15,6%).

Διάγραμμα 2.6: Δείκτες εκπαίδευσης ανά περιφέρεια

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 2.7: Δείκτες επιστημονικής κατάρτισης και καινοτομίας ανά περιφέρεια

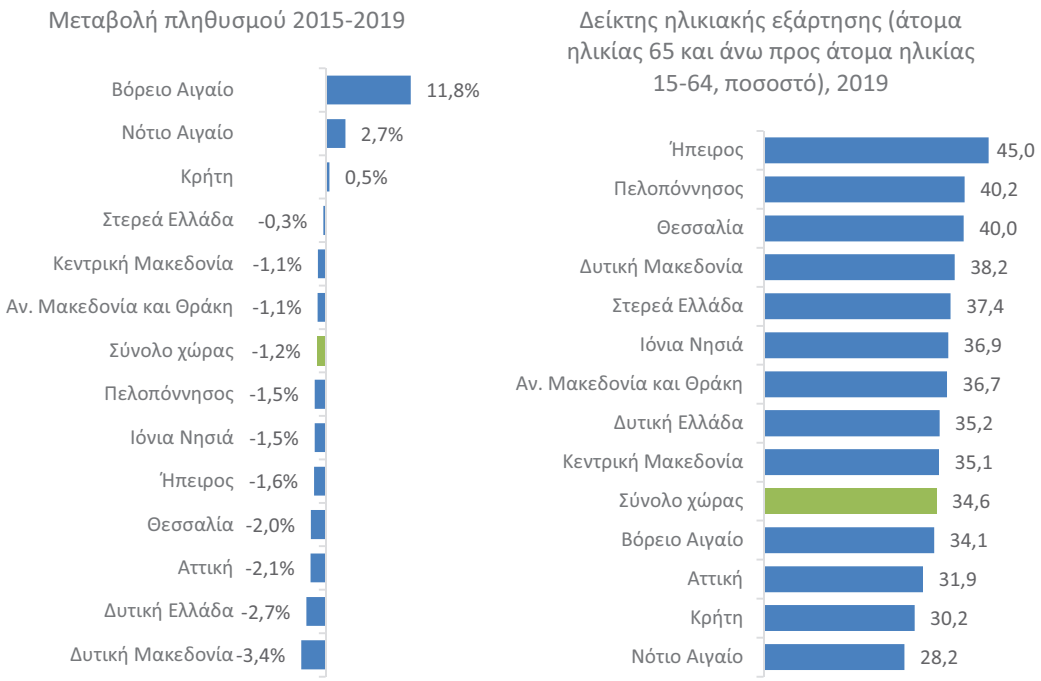
Πηγή: Eurostat

Απόκλιση μεταξύ των περιοχών της χώρας καταγράφεται και με βάση την πρόσβαση των νοικοκυριών σε ευρυζωνική σύνδεση με το διαδίκτυο. Συγκεκριμένα, ενώ στην Αττική το 83,0% των νοικοκυριών έχει ευρυζωνική πρόσβαση, το ποσοστό στα Νησιά Αιγαίου και την Κρήτη περιορίζεται σε 68,0%. Αναδεικνύεται έτσι αυξημένη ανάγκη για ενίσχυση των ψηφιακών υποδομών στη νησιωτική χώρα, οι οποίες μπορεί να συμβάλουν στη μείωση των διαπεριφερειακών κοινωνικών ανισοτήτων και να βελτιώσουν σημαντικές παραμέτρους της ζωής των κατοίκων, όπως η υγειονομική περίθαλψη (ανάπτυξη τηλεματικής ιατρικής, τηλεϊατρικής, συνεργατικής ιατρικής).

Οι προοπτικές ανάπτυξης μιας περιοχής διαφαίνονται και από τις δημογραφικές τάσεις και τους σχετικούς δείκτες. Σε περιοχές με δυσμενέστερες βασικές παραμέτρους μόνιμης διαβίωσης (οικονομικές ευκαιρίες, πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης, ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες), ο πληθυσμός μειώνεται τόσο λόγω λιγότερων γεννήσεων όσο και λόγω μετανάστευσης προς άλλες περιοχές της χώρας και το εξωτερικό. Συνήθως μεταναστεύουν νεότερα άτομα, οπότε ο πληθυσμός σε αυτές τις περιοχές τείνει να έχει αυξημένη ηλικία και ο λόγος ηλικιωμένων ατόμων που χρειάζονται στήριξη προς τα άτομα παραγωγικής ηλικίας τείνει να είναι υψηλότερος.

Την περίοδο 2015-2019, η ταχύτερη μείωση του πληθυσμού καταγράφεται στη Δυτική Μακεδονία (-3,4% για το σύνολο της περιόδου) και τη Δυτική Ελλάδα (-2,7%-Διάγραμμα 2.8). Ακολουθούν η Αττική (-2,1%) και η Θεσσαλία (-2,0%). Αύξηση του πληθυσμού καταγράφεται σε τρεις περιφέρειες της χώρας - στην Κρήτη (0,5%), το Νότιο Αιγαίο (2,7%) και το Βόρειο Αιγαίο (11,8%). Ειδικά στην τελευταία περίπτωση, αναδεικνύεται το μέγεθος της πρόκλησης που προέρχεται από την ισχυρή ροή μεταναστών λόγω της προσφυγικής κρίσης.

Διάγραμμα 2.8: Δημογραφικές τάσεις και δείκτες

Πηγή: Eurostat

Όσον αφορά στην ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού, η μεγαλύτερη ηλικιακή εξάρτηση καταγράφεται στην Ήπειρο, όπου ο λόγος των ατόμων ηλικίας 65 και άνω προς τα άτομα ηλικίας 15-64 ανήλθε σε 0,450 το 2019. Ακολουθούν η Πελοπόννησος (0,402), η Θεσσαλία (0,400), η Δυτική Μακεδονία (0,382) και η Στερεά Ελλάδα (0,374).

2.1.3 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Σημαντική πρόκληση σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα παραμένει η διαχείριση των δημόσιων οικονομικών στη χώρα. Κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής, η Ελλάδα κατόρθωσε να ανατρέψει ιδιαίτερα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα σε διατηρούμενα πλεονάσματα. Ως αποτέλεσμα το αυξανόμενο δημόσιο χρέος εξισορροπήθηκε, παραμένοντας ωστόσο σε υψηλό επίπεδο λόγω και της σημαντικής μείωσης του ΑΕΠ (υψηλότερα από 170% του ΑΕΠ).

Καθώς το δημόσιο χρέος έχει χρηματοδοτηθεί από τον επίσημο τομέα, έχει πολύ μεγάλη μέση σταθμική διάρκεια και χαμηλό μέσο ετήσιο κόστος εξυπηρέτησης. Ωστόσο, η σταδιακή του μείωση απαιτεί τη συστηματική επίτευξη υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων και υψηλών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης. Αυτή η προσπάθεια γίνεται ιδιαίτερα δύσκολη στις συνθήκες ύφεσης που έχει προκαλέσει η πανδημία.

Επομένως, η δημοσιονομική πολιτική θα συνεχίσει να είναι προσανατολισμένη στη σταθερότητα και ο δημοσιονομικός χώρος θα παραμείνει περιορισμένος. Σε αυτό το πλαίσιο, ακόμα πιο επιτακτική είναι η ανάγκη οι εθνικοί πόροι για δημόσιες επενδύσεις να δαπανώνται με βάση ιεραρχημένες προτεραιότητες, προκειμένου να επιτυγχάνεται η μεγαλύτερη δυνατή αποδοτικότητά τους και να μεγιστοποιούνται τα πολλαπλασιαστικά οφέλη των επενδύσεων.

Σε αυτή την κατεύθυνση, αξίζει να εξεταστεί η πληρέστερη δυνατή εφαρμογή των ειδικών προγραμμάτων που προβλέπονται στο άρθρο 130 του ν. 4635/2019 (Α’ 167). Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι το ΕΠΑ μπορεί να χρηματοδοτεί ειδικά προγράμματα για την άμεση και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση ειδικών προβλημάτων ή αναγκών και για την αξιοποίηση αναπτυξιακών ευκαιριών σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο. Ενδεικτικό παράδειγμα της λογικής της παρέμβασης, η οποία διέπει τα ειδικά προγράμματα, μπορεί να είναι η αντιμετώπιση των αυξημένων μεταναστευτικών ροών στη χώρα ή των φυσικών καταστροφών ή η αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργεί μια υγειονομική κρίση ή των συνεπειών από την απολιγνιτοποίηση της ηλεκτροπαραγωγής.

Η πρόβλεψη της δυνατότητας χρηματοδότησης των ειδικών προγραμμάτων, κατά περίπτωση, και με τη συμμετοχή χρηματοπιστωτικών οργανισμών, αναπτυξιακών τραπεζών, δημοσίων και ιδιωτικών ιδρυμάτων ειδικού χρηματοδοτικού σκοπού, καθώς και επενδυτικών ταμείων, εξασφαλίζει ότι οι δημόσιοι πόροι μοχλεύονται με πόρους από άλλες πηγές, κινητοποιώντας πολύ μεγαλύτερα ποσά και επιτυγχάνοντας έτσι με αποτελεσματικότερο τρόπο τους σκοπούς κάθε προγράμματος. Τα ειδικά προγράμματα μπορεί να είναι ελκυστικά και για επενδυτές του ιδιωτικού τομέα, ειδικά σε προγράμματα που αφορούν την πληρέστερη αξιοποίηση αναπτυξιακών ευκαιριών, καθώς η συμμετοχή του δημοσίου ενισχύει την εγγυοδοσία του συνολικού προγράμματος και μειώνεται ο επενδυτικός κίνδυνος. Η στροφή από επιδοτήσεις σε αυτού του είδους τα προγράμματα και εργαλεία είναι αναγκαία, ιδιαίτερα εάν ληφθούν υπόψη οι δημοσιονομικοί περιορισμοί που εξακολουθεί να αντιμετωπίζει η χώρα.

Πλαίσιο 2.1: Χρήση χρηματοδοτικών εργαλείων στους πόρους των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων

Η σύμπραξη δημόσιων και ιδιωτικών πόρων για τη χρηματοδότηση ειδικών σκοπών είναι διαδεδομένη στην ΕΕ και σε ορισμένο βαθμό και στην Ελλάδα. Ειδικότερα, παρατηρείται στα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ESIF) στροφή από επιδοτήσεις στη χρήση χρηματοδοτικών εργαλείων (όπως εγγυήσεις, δάνεια και μετοχικό κεφάλαιο), με τα οποία κινητοποιούνται και επενδυτικοί πόροι του ιδιωτικού τομέα. Με τα συγκεκριμένα εργαλεία, δημιουργούνται ταμεία για τη χρηματοδότηση επενδύσεων με σχετικά ευρύ σκοπό (όπως τεχνολογία-καινοτομία, πράσινη ανάπτυξη, κοινωνική επιχειρηματικότητα και υποδομές).

Σε αντίθεση με τις χορηγίες, οι πόροι που καταβάλλονται σε αυτά τα ταμεία "ανακυκλώνονται" - με τη λήξη των εγγυήσεων ή με την αποπληρωμή των δανείων από τους τελικούς αποδέκτες, αποδεσμεύονται ή επιστρέφονται στο ταμείο πόροι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ξανά για τους αναπτυξιακούς σκοπούς του ταμείου. Στην Ελλάδα χρηματοδοτούνται με αυτόν τον τρόπο, με πόρους από τα ESIF, 19 προγράμματα, τα περισσότερα από τα οποία διαχειρίζεται η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα.

Με αυτόν τον τρόπο χρηματοδοτείται και το «ταμείο ταμείων», το Ταμείο Επιχειρηματικών Συμμετοχών EquiFund, το οποίο στηρίζει τη λειτουργία εννέα επενδυτικών ταμείων στην Ελλάδα. Σε αυτά τα επενδυτικά ταμεία συμμετέχουν και επενδυτές του ιδιωτικού τομέα. Τα ταμεία προσφέρουν κεφάλαια σε καινοτόμες ιδέες, νεοσύστατες εταιρείες και εταιρείες που χρειάζονται επενδύσεις για να πετύχουν ισχυρότερη ανάπτυξη.

2.1.4 ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η Ελλάδα σημειώνει χαμηλές επιδόσεις έναντι του μέσου όρου της ΕΕ όσον αφορά στον βαθμό αποτελεσματικότητας των παραγωγικών της πόρων[3]. Ως αποτέλεσμα, το παραγωγικό υπόδειγμα της οικονομίας χαρακτηρίζεται από χαμηλή παραγωγικότητα, τόσο του κεφαλαίου όσο και της εργασίας. Παρά τις αλλαγές κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, το αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας παραμένει στραμμένο στην κατανάλωση, ενώ η συνεισφορά των παραγωγικών επενδύσεων και των εξαγωγών παραμένει σχετικά χαμηλή.

Επιπλέον, ιδιαίτερα χαμηλές είναι οι επιδόσεις της χώρας σε όρους καινοτομίας. Η Ελλάδα υστερεί στον Ευρωπαϊκό Δείκτη Καινοτομίας[4], με επίδοση ίση με το 75% του μέσου όρου στην ΕΕ. Η μεγαλύτερη υστέρηση ανάμεσα στις επιμέρους κατηγορίες του δείκτη καταγράφεται στις δαπάνες για επενδύσεις τύπου venture capital (16,0% του μ.ό. της ΕΕ), στα άυλα περιουσιακά στοιχεία (36% του μ.ό. της ΕΕ) και στις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη στον επιχειρηματικό τομέα (39,3% του μ.ό. της ΕΕ). Μόλις το 14,3% των εργαζομένων στη μεταποίηση στην Ελλάδα απασχολείται σε μεταποιητικούς κλάδους υψηλής τεχνολογίας, έναντι 37,5% στην ΕΕ.

Απαραίτητη είναι, επομένως, η στροφή του παραγωγικού υποδείγματος της χώρας σε εξωστρεφείς και καινοτόμες δραστηριότητες και στην προσφορά ανταγωνιστικών προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας με την κινητοποίηση και των εθνικών πόρων του ΠΔΕ. Αναγκαίο για τον αναπτυξιακό σχεδιασμό της χώρας είναι να εξασφαλιστεί ότι οι δημόσιες επενδύσεις που χρηματοδοτούνται με εθνικούς πόρους για αμιγώς αναπτυξιακούς σκοπούς κατευθύνονται στην ενίσχυση της παραγωγικότητας εν δυνάμει ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων και δεν αποτελούν ενίσχυση εισοδημάτων και δημόσιας κατανάλωσης.

2.1.5 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Τεχνολογικές εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο θέτουν σημαντικές προκλήσεις για την οικονομική και κοινωνική πολιτική, δημιουργώντας επιπρόσθετες αναπτυξιακές ανάγκες. Η αυτοματοποίηση των παραγωγικών διαδικασιών, η ψηφιοποίηση και η τεχνητή νοημοσύνη έχουν σημαντικές συνέπειες για την απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα πολλών οικονομικών δραστηριοτήτων. Ενδεικτικά, αναφέρεται η σημαντική υποχώρηση της απασχόλησης στον τραπεζικό τομέα, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ το ηλεκτρονικό εμπόριο μεταμορφώνει τον κλάδο της λιανικής, μια εξέλιξη που αναμένεται να ενισχυθεί ως αποτέλεσμα των περιοριστικών μέτρων της πανδημίας και των αλλαγών στις καταναλωτικές συνήθειες που ενδέχεται να επιφέρει. Μεταμορφώνονται, αντίστοιχα, οι εκπαιδευτικές διαδικασίες με την ανάπτυξη ψηφιακών υποδομών για μαζικά ανοικτά διαδικτυακά μαθήματα (Massive Open Online Courses - MOOCs) και με την ταχύτατη και μαζική εξοικείωση του μαθητικού πληθυσμού κατά τη διάρκεια της πανδημίας με τις διαδικασίες της ηλεκτρονικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Σημαντικές είναι οι αλλαγές που έχει επιφέρει στην απασχόληση η ταχεία εξάπλωση της τηλεργασίας. Επιπλέον, η ανάπτυξη εφαρμογών προηγμένου λογισμικού δημιουργεί νέες συνθήκες στην αγορά εργασίας και ταυτόχρονα σημαντικές προκλήσεις για τα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας και φορολογίας. Στις οδικές μεταφορές, η ανάπτυξη τεχνολογιών αυτόνομης οδήγησης ενδέχεται να μεταμορφώσει έναν κλάδο που απασχολεί ιδιαίτερα υψηλό αριθμό ατόμων παγκοσμίως. Συνολικά, το 14% με 20% των ενήλικων εργαζομένων στην ΕΕ εκτιμάται ότι αντιμετωπίζει άνω του 70% πιθανότητα αυτοματοποίησης, ενώ σε μόλις 12% με 14% των εργαζομένων η πιθανότητα αυτοματοποίησης είναι χαμηλότερη του 30%.[5]

Σε αυτό το πλαίσιο, αναγκαίες είναι οι δημόσιες επενδύσεις για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της χώρας. Ο δημόσιος τομέας έχει πολύπλευρο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία. Οι σχετικές αναπτυξιακές ανάγκες αφορούν παρεμβάσεις στο σύστημα εκπαίδευσης και έρευνας, στην παροχή ψηφιακών υπηρεσιών υγείας (τεχνολογίες φαρμάκου, ιατρικός εξοπλισμός, eHealth), στις ψηφιακές υποδομές, στην ψηφιοποίηση των διαδικασιών της δημόσιας διοίκησης και των υπηρεσιών που προσφέρει ευρύτερα ο δημόσιος τομέας. Σε αυτή την κατεύθυνση, ιδιαίτερα επιτακτική από αναπτυξιακή σκοπιά είναι η ανάγκη του ψηφιακού εκσυγχρονισμού του συστήματος απονομής δικαιοσύνης στη χώρα, προκειμένου να επιτευχθεί επιτάχυνση των διαδικασιών. Η Ελλάδα κατατάσσεται στην 146η θέση παγκοσμίως σε σχέση με τη δικαστική επίλυση διαφορών συμβάσεων, στην 72η θέση για την επίλυση πτωχευτικών διαφορών και στην 70η θέση ως προς την προστασία επενδυτών[6]. Αναγκαίες είναι επίσης και οι παρεμβάσεις σε ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, όπως η επανεκπαίδευση εργαζομένων και ανέργων στις ΤΠΕ, καθώς και η γενικότερη ενίσχυση των κοινωνικών δομών της χώρας.

2.1.6 ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί τη μεγαλύτερη απειλή για τη βιώσιμη ανάπτυξη παγκοσμίως. Η επιβράδυνση της κλιματικής αλλαγής και ο μετριασμός των αρνητικών συνεπειών της απαιτούν ριζικές αλλαγές στα παραγωγικά συστήματα και τον τρόπο ζωής μας, καθώς και συντονισμένη δράση σε παγκόσμιο επίπεδο.

Σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση έγινε με την υπογραφή από 195 χώρες συμφωνίας στο πλαίσιο της διάσκεψης των μερών (COP 21) της σύμβασης-πλαισίου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για την κλιματική αλλαγή (UNFCC) τον Δεκέμβριο του 2015 στο Παρίσι. Η συμφωνία περιλαμβάνει ένα σχέδιο δράσης με στόχο τη συγκράτηση της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη (σε σύγκριση με την εποχή πριν τη βιομηχανική επανάσταση) σε επίπεδα αρκετά κάτω από τους 2°C και συνέχεια των προσπαθειών για τον περιορισμό της στον 1,5°C.

Οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην προσπάθεια επίτευξης αυτών των στόχων. Εκτός

[3] European Commission, (2018), “Allocative Efficiency in the Euro Area”, Note for the Eurogroup, DG EcFin 27/08/2018

[4] European Commission (2019), “European Innovation Scoreboard”

[5] Pouliakas, K. (2018). Automation risk in the EU labour market A skill-needs approach. Thessaloniki: CEDEFOP.

[6] World Bank (2019), “Doing Business Indicators”.

από το ηθικό καθήκον που δημιουργείται από την ανάγκη να συνεισφέρουν όλοι στην προσπάθεια, η υιοθέτηση πιο φιλόδοξων στόχων νωρίτερα από άλλες παγκόσμιες δυνάμεις ενδέχεται να δημιουργήσει πλεονεκτήματα μέσα από την ανάπτυξη τεχνογνωσίας και καινοτομιών προς εξαγωγή σε τρίτες χώρες.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία έχει θέσει ως στόχο την πλήρη αποσύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης από τη χρήση ορυκτών πόρων έως το 2050. Η επίτευξη αυτού του στόχου δημιουργεί επενδυτικές ανάγκες για ριζικό μετασχηματισμό των παραγωγικών δομών της χώρας προς μια κατεύθυνση κυκλικής οικονομίας που δεν παράγει εκπομπές αερίων θερμοκηπίου. Ως αποτέλεσμα, οι παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής έχουν αναδειχθεί στο να αποτελούν πλέον τον βασικό κορμό της μακροχρόνιας αναπτυξιακής στρατηγικής της ΕΕ.

Ήδη, η ραγδαία αύξηση της τιμής των δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός του Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών της ΕΕ από περίπου 5 ευρώ ανά τόνο CO_2 το 2017 σε περισσότερα από 24 ευρώ ανά τόνο το 2019, έχει καταστήσει ασύμφορη την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας για τις περισσότερες λιγνιτικές μονάδες στη χώρα. Η ταχεία απολιγνιτοποίηση της ηλεκτροπαραγωγής στη χώρα δημιουργεί ισχυρές προκλήσεις για την οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση στις περιοχές όπου υπάρχει διαθέσιμη και παράγεται (Δυτική Μακεδονία, Μεγαλόπολη), διαμορφώνοντας αναπτυξιακές ανάγκες για την ανάπτυξη εναλλακτικών παραγωγικών δομών.

Προκλήσεις λόγω της κλιματικής αλλαγής και των μέτρων περιορισμού της δημιουργούνται και σε άλλους κλάδους της οικονομίας. Ειδικότερα, η παραγωγή στον τομέα γεωργίας, τροφίμων και ποτών επηρεάζεται σημαντικά από αλλαγές στις κλιματικές συνθήκες, ειδικά όσον αφορά στην παραγωγή πιο ευαίσθητων καλλιεργειών, όπως το σταφύλι. Στις μεταφορές, η ενδεχόμενη αύξηση του κόστους καυσίμων λόγω ενσωμάτωσης του κόστους εκπομπών αερίων θερμοκηπίου μπορεί να περιορίσει την αναπτυξιακή δυναμική ειδικά σε κλάδους που βασίζονται σήμερα αποκλειστικά σε ορυκτά καύσιμα, όπως η ναυτιλία και οι αερομεταφορές. Μακροπρόθεσμα, επιδράσεις ενδέχεται να προκύψουν ακόμα και για τον τομέα του τουρισμού, καθώς βελτιώνονται οι συνθήκες παραθερισμού σε παραδοσιακές για τον εγχώριο κλάδο αγορές της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, ενώ επεκτείνεται η περίοδος που είναι κατάλληλη για παραθερισμό στην Ελλάδα.

Οι παραπάνω επικείμενες μεταβολές στις προοπτικές πολλών κλάδων της οικονομίας λόγω των μέτρων περιορισμού της κλιματικής αλλαγής δημιουργούν ανάγκες για την αναζήτηση νέων παραγωγικών λύσεων. Αναπτυξιακές ανάγκες προκύπτουν και από τη διαδικασία προσαρμογής στην αλλαγή του κλίματος. Ειδικότερα, η συχνότερη εμφάνιση έντονων καιρικών φαινομένων και πυρκαγιών δημιουργούν αυξημένες ανάγκες στον τομέα της πολιτικής προστασίας, καθώς και στον τομέα της πρόληψης των επιπτώσεων σε επίπεδο σχεδιασμού και διαχείρισης των υποδομών.

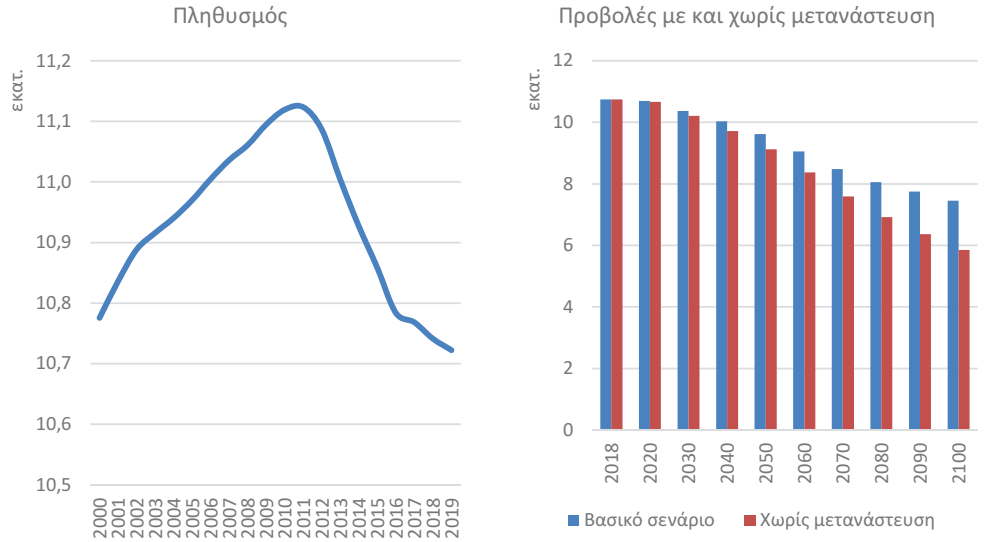
Πρόκληση για τη χώρα παραμένει και η βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και των απορριμμάτων στο πλαίσιο της μετάβασης σε ένα υπόδειγμα κυκλικής οικονομίας. Η Ελλάδα εξακολουθεί να καταγράφει υψηλά ποσοστά διαχείρισης αποβλήτων με εδαφική διάθεση και πολύ χαμηλά ποσοστά στις προτιμότερες μεθόδους κομποστοποίησης, ενεργειακής ανάκτησης και καύσης. Η χώρα βρίσκεται στη χαμηλότερη θέση στην ΕΕ στον δείκτη κυκλικότητας υλικών, με 1,3% το 2016, έναντι 11,7% κατά μέσο όρο στην ΕΕ[7]. Επομένως, οι αναπτυξιακές ανάγκες στον τομέα της κυκλικής οικονομίας παραμένουν ιδιαίτερα αυξημένες στη χώρα.

2.1.7 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Ο πληθυσμός της Ελλάδας συρρικνώθηκε την περίοδο 2008-2019 κατά 3,4% (από 11,1 σε 10,7 εκατ.). Η αρνητική δημογραφική τάση προβλέπεται να συνεχιστεί τις επόμενες δεκαετίες, καθώς ο πληθυσμός της χώρας προβλέπεται να υποχωρήσει σε 10,4 εκατ. το 2030, 9,6 εκατ. το 2050 και 7,5 εκατ. το 2100. Ακόμα ισχυρότερη συρρίκνωση προβλέπεται σε υποθετική περίπτωση που δεν περιλαμβάνει την ενσωμάτωση μεταναστευτικών ροών στο πληθυσμό της χώρας (5,9 εκατ. πληθυσμός το 2100 - Διάγραμμα 2.9).

[7] ΙΟΒΕ (2019). Ο κλάδος πλαστικών στην Ελλάδα: Συμβολή στην ελληνική οικονομία, προκλήσεις και προοπτικές ανάπτυξης, σελ.51.

Διάγραμμα 2.9: Εξέλιξη του πληθυσμού στην Ελλάδα

Πηγή: Eurostat

Η δημογραφική κρίση δημιουργεί σημαντικές προκλήσεις για το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Ήδη παρατηρείται μείωση των μαθητών στην προσχολική αγωγή και στις πρώτες τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης[8]. Δημιουργούνται έτσι ανάγκες για την αναδιοργάνωση των σχολικών μονάδων της χώρας. Ωστόσο, ελλείψεις στο σύστημα προσχολικής εκπαίδευσης και πρόνοιας αποτελούν σημαντικό παράγοντα υπογεννητικότητας στη χώρα. Η ανατροφή παιδιών δημιουργεί υπολογίσιμο κόστος για τα ελληνικά νοικοκυριά, περιορίζοντας έτσι τον μέσο αριθμό παιδιών ανά οικογένεια. Αναγκαίες είναι επομένως οι δημόσιες επενδύσεις για επέκταση της λειτουργίας παιδικών σταθμών και νηπιαγωγείων, καθώς και για τη βελτίωση της ποιότητας της δημόσιας πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η ενσωμάτωση μεταναστών στον παραγωγικό και κοινωνικό ιστό της χώρας περιορίζει τις αρνητικές συνέπειες της δημογραφικής κρίσης, δημιουργεί ωστόσο σημαντικές κοινωνικές και πολιτισμικές προκλήσεις. Παράλληλα, οι μεταναστευτικές ροές ενδέχεται να ενισχυθούν μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, ως αποτέλεσμα και των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής για ιδιαίτερα ευαίσθητες σε αυτή περιοχές της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής.

2.1.8 ΛΟΙΠΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Στις προκλήσεις που δημιουργούν σημαντικές αναπτυξιακές ανάγκες εντάσσονται και οι μεταβολές που παρατηρούνται στο διεθνές γεωπολιτικό και οικονομικό περιβάλλον. Καθώς αναπτύσσονται ταχέως οι πολυπληθείς οικονομίες της Ασίας (Κίνα, Ινδία), το κέντρο βάρος των διεθνών οικονομικών σχέσεων μετατοπίζεται ανατολικά, προκαλώντας τριβές στο παγκόσμιο σύστημα εμπορίου, ακόμα και «εμπορικούς πολέμους». Παράλληλα, παραδοσιακές δυνάμεις (όπως ΗΠΑ και Ηνωμένο Βασίλειο) γίνονται περισσότερο εσωστρεφείς, ενώ ενισχύεται και η γεωπολιτική αστάθεια από την προσπάθεια ανάδειξης νέων περιφερειακών δυνάμεων σε περιοχές, όπως η Ανατολική Μεσόγειος.

Σε ένα περιβάλλον αυξημένης γεωπολιτικής αστάθειας και αποδυνάμωσης της οικονομικής ολοκλήρωσης, η ανάγκη μιας ισχυρής και ανταγωνιστικής οικονομίας αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Σε αυτή την κατεύθυνση κρίσιμο είναι η χώρα να παραμείνει προσηλωμένη στην πορεία των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και της οικονομικής σταθερότητας. Σημαντικές παραμένουν και οι ανάγκες για επενδύσεις σε αμυντικό εξοπλισμό και συστήματα ασφάλειας.

Επιπλέον, όπως αποδείχθηκε με την πανδημία του ιού SARS-CoV-2, προκύπτουν απρόβλεπτα γεγονότα με τεράστιες επιπτώσεις για την οικονομία και την κοινωνία. Στο πλαίσιο της αντιμετώπισης των συνεπειών της υγειονομικής κρίσης η αύξηση των δημόσιων επενδύσεων στον τομέα της υγείας επιφέρει θετικά αποτελέσματα αφενός σε όρους βραχυχρόνιας αποτροπής της ύφεσης, αφετέρου σε όρους μακροχρόνιας βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης του συνόλου των πολιτών που συνδέεται και με υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης. Τέλος, η εξέλιξη του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος και του διασυνοριακού εγκλήματος επιτείνουν τις οικονομικές και κοινωνικές πιέσεις.

2.2 Αναπτυξιακές δυνατότητες από την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας

Εκτός από τις αναπτυξιακές ανάγκες που δημιουργούνται από τις βασικές προκλήσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η ελληνική οικονομία, ο αναπτυξιακός σχεδιασμός πρέπει να λάβει υπόψη και τις δυνατότητες που προκύπτουν από την πληρέστερη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας. Σε αυτή την ενότητα αναλύονται τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας που προέρχονται από το ιδιαίτερο φυσικό περι-

[8] ΙΟΒΕ (2018). Κρίση, δημογραφικές μεταβολές και επιπτώσεις στην εκπαίδευση, σελ. 26 επ. και 55 επ. αντίστοιχα.

βάλλον, το κλίμα, τη γεωγραφική θέση και την πολιτιστική κληρονομιά που χαρακτηρίζουν τη χώρα.

2.2.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ

Η Ελλάδα μπορεί να ενισχύσει σημαντικά τη θέση της στις διεθνείς εμπορικές ροές, εκμεταλλευόμενη αποτελεσματικότερα τη γεωπολιτική της θέση σε ένα εμπορικό σταυροδρόμι μεταξύ τριών ηπείρων (Ευρώπη, Ασία και Αφρική). Ήδη, η διακίνηση εμπορευματοκιβωτίων μέσα από το λιμάνι του Πειραιά αναπτύσσεται ραγδαία, με αποτέλεσμα ο ΟΛΠ να βρεθεί το 2019 στην τέταρτη θέση πανευρωπαϊκά (και στην πρώτη θέση στη Μεσόγειο), από 17η το 2007[9].

Δυνατότητες για περαιτέρω ανάπτυξη του διασυνοριακού εμπορίου μέσα από τα κεντρικά και τα περιφερειακά λιμάνια της χώρας προκύπτουν και από τον εκσυγχρονισμό του σιδηροδρομικού δικτύου, των υποδομών αποθήκευσης και των υπόλοιπων υποστηρικτικών στις μεταφορές υπηρεσιών (logistics). Επιπροσθέτως, με ενίσχυση των υποδομών μεταφοράς δημιουργούνται προϋποθέσεις για πιο δυναμική συμμετοχή της εγχώριας μεταποίησης στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας, καθώς και στη μεταποίηση τελικών προϊόντων με εισροές από τρίτες χώρες, με σκοπό τις εξαγωγές τους προς άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος, η προνομιακή γεωγραφική θέση της χώρας παρέχει τη δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης δικτύων μεταφοράς και υποδομών αποθήκευσης ενέργειας.

2.2.2 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

Λόγω της γεωγραφικής της θέσης, του πολυσχιδούς ανάγλυφου, της μεγάλης ποικιλίας ενδιαιτημάτων και της ποικιλομορφίας των τοπίων της (όπως μεσογειακά οικοσυστήματα, έλη, λιμνοθάλασσες, αλυκές, εκβολές, δάση και λίμνες), η Ελλάδα διαθέτει ιδιαίτερα πλούσια βιοποικιλότητα. Στην Ελλάδα συναντώνται περίπου 6,6 χιλ. είδη και υποείδη αγγειόσπερμων φυτών και περισσότερα από 23 χιλ. είδη ζώων.

Η πλούσια βιοποικιλότητα προσφέρει ισχυρές αναπτυξιακές δυνατότητες. Η πλούσια χλωρίδα της χώρας δημιουργεί δυνατότητες για περαιτέρω ανάπτυξη φυσικών καλλυντικών προϊόντων και ειδών υγιεινής διατροφής. Επιπλέον, οι ευνοϊκές κλιματικές συνθήκες περιοχών της χώρας ενισχύουν την ελκυστικότητα των προϊόντων με προστατευόμενη ονομασία προέλευσης (ΠΟΠ) και προστατευόμενη γεωγραφική ένδειξη (ΠΓΕ). Τέλος, το ευνοϊκό φυσικό περιβάλλον ενισχύει και τις αναπτυξιακές δυνατότητες σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως η ορειβασία και ο αγροτουρισμός.

Στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας περιλαμβάνονται και τα αξιόλογα αποθέματα ορυκτών πρώτων υλών. Η εξορυκτική βιομηχανία, στην οποία ξεχωρίζουν η εξόρυξη μαρμάρων, περλίτη, μπετονίτη και άλλων μεταλλευμάτων, καθώς και η παραγωγή αλουμινίου και άλλων μετάλλων με εγχώριες πρώτες ύλες, στηρίζει άμεσα και έμμεσα άνω των 80 χιλ. θέσεων εργασίας και περίπου το 2% του ΑΕΠ της χώρας[10]. Η χώρα διαθέτει επίσης σημαντικό αιολικό δυναμικό και αυξημένη ηλιοφάνεια, πλεονεκτήματα που στηρίζουν την περαιτέρω ανάπτυξη ηλεκτροπαραγωγής με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Τέλος, με το μεσογειακό κλίμα που επικρατεί στη χώρα, το πλήθος των νησιών και την εκτενή ακτογραμμή, η Ελλάδα έχει καθιερωθεί ως ένας κορυφαίος προορισμός για παραθερισμό στην παγκόσμια τουριστική αγορά. Υπάρχουν, ωστόσο, ακόμα σημαντικές δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης, ειδικά σε ανερχόμενες αγορές, όπως η Κίνα, η Ρωσία και η Ινδία, αλλά και σε παρεμφερείς κλάδους, όπως η απόκτηση δεύτερης κατοικίας αλλοδαπών κατοίκων στη χώρα.

2.2.3 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Η ιδιαίτερα πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της χώρας αποτελεί ένα ακόμα πολύ σημαντικό πλεονέκτημά της, το οποίο δημιουργεί δυνατότητες για περαιτέρω ανάπτυξη. Ο ρόλος του ελληνικού πολιτισμού για την ανάπτυξη της δυτικής σκέψης και κουλτούρας αναγνωρίζεται διεθνώς, ωστόσο υπάρχουν ακόμα σημαντικά περιθώρια περαιτέρω αξιοποίησης του πολιτιστικού πλούτου που διαθέτει η χώρα.

Υπάρχουν πολλά σημαντικά μνημεία ιδιαιτέρου ενδιαφέροντος, που δεν έχουν αναδειχθεί πλήρως στους επισκέπτες της Αθήνας, ενώ οι υποδομές για την υποδοχή επισκεπτών είναι ελλιπείς σε πολλά μνημεία και ιστορικούς τόπους σε περιοχές της νησιωτικής και ηπειρωτικής χώρας. Επιπλέον, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια περαιτέρω ανάδειξης του πολιτιστικού αποθέματος της χώρας με τη χρήση ΤΠΕ, όπως ψηφιοποίηση πολιτιστικού αποθέματος, δημιουργία πολιτισμικού ψηφιακού περιεχομένου, δημιουργία υποδομών εύκολης πρόσβασης στο ηλεκτρονικό πολιτισμικό περιεχόμενο, δημιουργία συστημάτων διανομής του πολιτισμικού αποθέματος, δημιουργία πολιτισμικών πόρταλ, «ψηφιακή» καλλιτεχνική δημιουργία, «ψηφιακή» τέχνη, εικονικές περιηγήσεις σε μουσεία, εικονικά μουσεία και αίθουσες τέχνης και χρήση τεχνολογιών επαυξημένης πραγματικότητας.

Δυνατότητες ενίσχυσης της θέσης της χώρας υπάρχουν και στη διεθνή αγορά εκπαιδευτικών υπηρεσιών, ειδικά σε πεδία που σχετίζονται στενά με την πολιτιστική της κληρονομιά, όπως κλασσικές σπουδές, αρχαιολογία, θεατρολογία, τέχνες και φιλοσοφία. Έχει καταγραφεί ενδιαφέρον για συνεργασία με τα εγχώρια πανεπιστήμια από διεθνή εκπαιδευτικά ιδρύματα αναγνωρισμένου κύρους, ωστόσο απαιτούνται περαιτέρω παρεμβάσεις για τη διεθνοποίηση των εγχώριων ιδρυμάτων.

Τέλος, η πολιτιστική κληρονομιά, σε συνδυασμό με το φυσικό κάλλος και τη γαστρονομική παράδοση, συνθέτουν μια εν δυνάμει πολύ ελκυστική εικόνα για τη χώρα. Απαιτείται όμως συστηματική προσπάθεια για την προβολή της πολιτιστικής ταυτότητας της χώρας μέσω και της δημιουργίας ενός δυνατού εθνικού εμπορικού σήματος (nation branding), στα πρότυπα άλλων χωρών, όπως η Ιταλία, η Γερμανία, οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η καθιέρωση ενός ισχυρού εθνικού brand ενέχει αναπτυξιακές δυνατότητες ειδικά όσον αφορά ποιοτικά ελληνικά προϊόντα που παράγονται στη χώρα με σεβασμό στις παραδόσεις και το περιβάλλον της και εκπροσωπούν έναν «ελληνικό τρόπο ζωής».

[9] Notteboom, T., Top 15 container ports in Europe in 2019: TEU volumes and growth rates, PortEconom-ics.

[10] ΙΟΒΕ (2018), Η συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας στην ελληνική οικονομία.

3. ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΠΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΤΟΥΣ ΣΕ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ο απώτερος στόχος οικονομικής πολιτικής είναι η εξασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης της χώρας, με μέγιστη δυνατή σύγκλιση των περιφερειών, την πληρέστερη δυνατή αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας και διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και της προστασίας του περιβάλλοντος. Για την επίτευξη των παραπάνω απαιτείται αλλαγή του παραγωγικού υποδείγματος της οικονομίας που να διασφαλίζει τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης και της κοινωνικής ευημερίας απέναντι σε μεγάλες προκλήσεις και απροσδόκητες εξελίξεις.

Σε αυτή την κατεύθυνση, οι αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ αναπτύσσονται σε πέντε πυλώνες: Έξυπνη Ανάπτυξη, Πράσινη Ανάπτυξη, Κοινωνική Ανάπτυξη, Ανάπτυξη Υποδομών και Εξωστρέφεια (Διάγραμμα 3.1). Οι πρώτοι δυο από αυτούς τους πυλώνες έχουν ευρύτερη στόχευση που αφορά πρακτικά το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ οι υπόλοιποι τρεις στοχεύουν στην ενίσχυση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Η επίτευξη μιας ισχυρής και διατηρήσιμης ανάπτυξης στο σύνολο της οικονομίας της χώρας απαιτεί την ισορροπημένη μεγέθυνση και στους πέντε πυλώνες. Επιπλέον, αναγκαίες είναι η εξειδίκευση, η προτεραιοποίηση και η ιεράρχηση των επενδυτικών έργων εντός κάθε πυλώνα με βάση τη δυνατότητά τους να συνεισφέρουν στην επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων.

Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία των ανωτέρω είναι η ύπαρξη αναβαθμισμένης διοικητικής υποστήριξης σε όλα τα επίπεδα προγραμματισμού υλοποίησης, παρακολούθησης και ελέγχου. Ο στόχος αυτός έχει σαν αντικείμενο την αναβάθμιση της δημόσιας διοίκησης με τις απαραίτητες παρεμβάσεις για να αποκτήσει την διοικητική επάρκεια να ανταποκριθεί στον ρόλο που αναλαμβάνει και καλύπτει όλους τους παραπάνω αναπτυξιακούς στόχους. Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά οι αναπτυξιακοί στόχοι, με την εξειδίκευσή τους σε ειδικούς στόχους και προτεραιότητες.

Διάγραμμα 3.1: Αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ

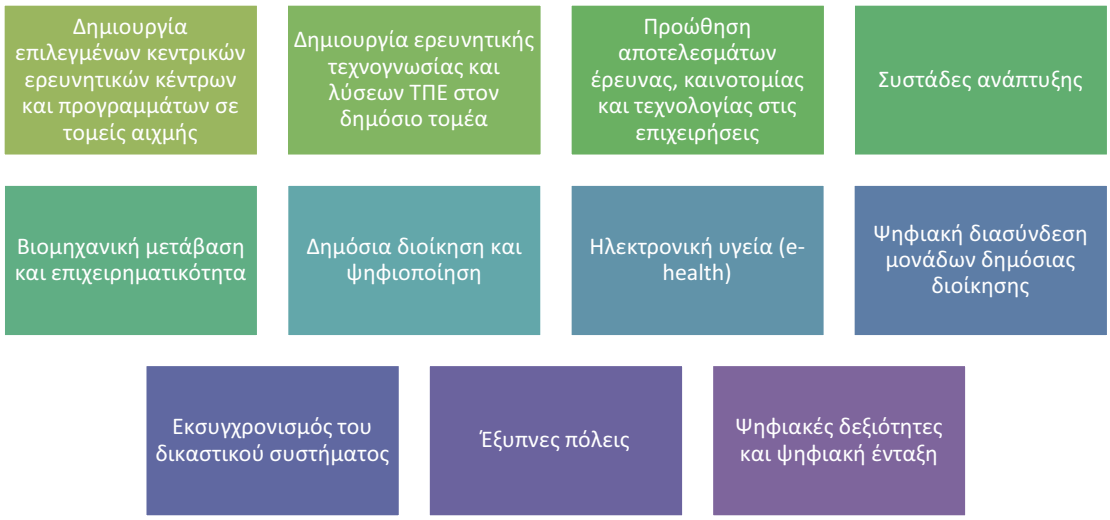

Οι ταχύτατες τεχνολογικές εξελίξεις έχουν μεταβάλει τα πρότυπα παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών παγκοσμίως. Για να παραμείνει μια οικονομία ανταγωνιστική, απαιτείται η ενεργή της συμμετοχή στην παραγωγή νέας έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης. Απαιτείται επίσης και η προσαρμογή των παραγωγικών διαδικασιών στην οικονομία, μέσα από την αφομοίωση των νέων τεχνολογιών στην κατασκευή καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. Τέλος, η εξάπλωση των νέων τεχνολογιών είναι απαραίτητη και στη δημόσια διοίκηση, αυξάνοντας σημαντικά την αποτελεσματικότητα του έργου που παράγει.

Ο στόχος της έξυπνης ανάπτυξης εξειδικεύεται στους εξής τρεις ειδικούς στόχους:

- Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη
- Καινοτομία και επιχειρηματικότητα
- Ψηφιακός μετασχηματισμός

Διάγραμμα 3.2: Προτεραιότητες του στόχου έξυπνης ανάπτυξης

Αναδεικνύονται έντεκα προτεραιότητες που καλούνται να εξυπηρετήσουν τους τρείς ειδικούς στόχους της έξυπνης ανάπτυξης (Διάγραμμα 3.2 και Πίνακας 3.1 στο Παράρτημα). Αυτές οι προτεραιότητες καλούνται να αντιμετωπίσουν κυρίως τις αναπτυξιακές ανάγκες που προέρχονται από τις τεχνολογικές εξελίξεις. Ωστόσο, σημαντική είναι η συνεισφορά μερικών από αυτές τις επενδυτικές προτεραιότητες και στην κάλυψη της ανάγκης για αλλαγή του παραγωγικού υποδείγματος (π.χ. μέσα από την προώθηση των αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις, τη δημιουργία συστάδων ανάπτυξης και τον εκσυγχρονισμό του δικαστικού συστήματος), καθώς και στην ανάγκη αντιμετώπισης των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης (π.χ. μέσα από την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και την ψηφιακή ένταξη).

Αναλυτικότερα, στις προτεραιότητες του πυλώνα της έξυπνης ανάπτυξης εντάσσεται η δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής. Μέσα από τη συγκεκριμένη προτεραιότητα καταβάλλονται πόροι σε σχετικά λίγα επιλεγμένα πεδία όπου υπάρχει αυξημένη πιθανότητα ανάπτυξης ερευνητικών κέντρων παγκόσμιας εμβέλειας. Ανάλογα με την επιλογή των τομέων, η συγκεκριμένη επενδυτική προτεραιότητα μπορεί να απαντήσει και σε άλλες αναπτυξιακές ανάγκες, πέρα από τις τεχνολογικές εξελίξεις, όπως η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και η διαχείριση έκτακτων συνθηκών, όπως πανδημίες. Στην αποτελεσματικότητα των σχετικών έργων ενδέχεται να συνεισφέρουν το ευνοϊκό κλίμα και το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα, ως παράγοντες που συμβάλλουν στην προσέλκυση καταξιωμένων (Ελλήνων και μη) ερευνητών από το εξωτερικό. Βασικός παράγοντας επιτυχίας είναι η θέσπιση αποτελεσματικών διαδικασιών επιλογής των συγκεκριμένων τομέων αιχμής προς χρηματοδότηση.

Στην ίδια κατεύθυνση είναι και η προτεραιότητα για την προώθηση των αποτελεσμάτων της ερευνητικής διαδικασίας στις επιχειρήσεις, ώστε να μπορούν στη συνέχεια να ενσωματώσουν αυτή τη γνώση στην παραγωγική τους διαδικασία. Ένας τρόπος για να επιτευχθεί αυτή η προώθηση είναι μέσω της ενίσχυσης της διασύνδεσης των εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων με την παραγωγή. Ήδη χρηματοδοτούνται κοινά ερευνητικά έργα, στα οποία συμμετέχουν τόσο επιχειρήσεις όσο και ΑΕΙ-ερευνητικά κέντρα, κυρίως μέσα από ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα (όπως Horizon 2020 και LIFE), αλλά και από ερευνητικά προγράμματα της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ).

Όταν αυτού του τύπου οι συνεργασίες μεταξύ επιχειρήσεων και ερευνητικών ιδρυμάτων επεκτείνονται πέρα από μεμονωμένα ερευνητικά έργα και παγιώνονται σε μια πιο μόνιμη βάση, δημιουργούνται συστάδες ανάπτυξης (growth clusters). Η συνεργασία της ερευνητικής κοινότητας με τις εγχώριες επιχειρήσεις, τόσο μέσω μεμονωμένων ερευνητικών έργων, όσο και μέσα από μια συστάδα, αποτελεί βασικό βήμα και στη διαδικασία αλλαγής του παραγωγικού υποδείγματος της χώρας σε μια πιο βιώσιμη και ανταγωνιστική κατεύθυνση.

Στον στόχο της έξυπνης ανάπτυξης εντάσσεται και η προώθηση της ψηφιακής καινοτομίας και επιχειρηματικότητας, με την ενίσχυση των αναπτυξιακών προσπαθειών σε κλάδους υπηρεσιών που έχουν ένταση γνώσης και χρήσης ΤΠΕ. Ενδεικτικός τομέας με σημαντική ανάπτυξη και προοπτικές παγκοσμίως σε αυτή την κατεύθυνση είναι η ανάπτυξη εφαρμογών για χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (fintech).

Πέρα από την παραγωγή έρευνας, καινοτόμων προϊόντων και τεχνολογίας, σημαντική αναπτυξιακή διάσταση έχει και η διαδικασία εξάπλωσης της χρήσης των ΤΠΕ στις εγχώριες επιχειρήσεις. Σε αυτή την επενδυτική προτεραιότητα εντάσσονται έργα για ενίσχυση της μετάβασης βιομηχανιών στη νέα ψηφιακή εποχή (π.χ. μέσω αυτοματοποίησης της παραγωγής). Η αξιοποίηση της συνδεσιμότητας και των μεγάλων όγκων δεδομένων, του διαδικτύου των πραγμάτων, των λύσεων cloud computing και άλλων διαθέσιμων και αναπτυσσόμενων τεχνολογιών ενισχύει την ανταγωνιστικότητα τόσο βιομηχανιών όσο και επιχειρήσεων άλλων σημαντικών κλάδων της οικονομίας.

Στη χρηματοδότηση πρωτοβουλιών για την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα, τα ειδικά προγράμματα του άρθρου 130 του ν. 4635/2019 μπορεί να αποτελέσουν ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο. Εξάλλου, πολλά από τα ταμεία που έχουν παρόμοια μορφή στη χώρα μας και συγχρηματοδοτούνται από ευρωπαϊκούς πόρους κατευθύνονται σε στήριξη καινοτόμων ιδεών σε αρχικές φάσεις επιχειρηματικότητας.

Προτεραιότητα εντός του στόχου της έξυπνης ανάπτυξης αποτελεί η συσσώρευση και διάχυση ερευνητικής τεχνογνωσίας και εφαρμογών που έχουν δημιουργηθεί για τις ανάγκες του δημόσιου τομέα. Ήδη, τα μέτρα που επιβλήθηκαν για τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας οδήγησαν σε ραγδαία αύξηση της χρήσης ΤΠΕ στις υπηρεσίες που προσφέρει ο δημόσιος τομέας προς τους πολίτες, αλλά και ως μέρος της εσωτερικής λειτουργίας του, από την ηλεκτρονική υγεία και την ηλεκτρονική μάθηση, έως την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και τις ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις. Καθώς η δημόσια διοίκηση αποτελεί έναν ιδιαίτερα μεγάλο και σύνθετο οργανισμό, είναι σημαντικό η ερευνητική τεχνογνωσία και οι λύσεις που δημιουργούνται κατά τη διαδικασία ψηφιακού μετασχηματισμού του δημόσιου τομέα, να αξιοποιούνται επαρκώς, τόσο εντός της δημόσιας διοίκησης όσο και ευρύτερα στην κοινωνία. Η ψηφιοποίηση του δημοσίου τομέα είναι σημαντικό να διασφαλίζει την ψηφιακή ένταξη των κοινωνικά ευπαθών ομάδων, όπως τα ΑΜΕΑ.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός του δημόσιου τομέα έχει σημαντική συνεισφορά και στην αντιμετώπιση αναπτυξιακών αναγκών που εκτείνονται πέρα από τη συμμόρφωση με τις τεχνολογικές εξελίξεις. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, μέσω της απλοποίησης των διοικητικών διαδικασιών και της ψηφιακής διασύνδεσης μεταξύ των μονάδων της δημόσιας διοίκησης, θα διευκολύνει σημαντικά τον δημόσιο τομέα στην διεκπεραίωση του έργου του, επιτυγχάνοντας σημαντική εξοικονόμηση πόρων, απαντώντας έτσι και στην πρόκληση για τη διατήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Επιπροσθέτως, ο εκσυγχρονισμός του δικαστικού συστήματος απαντάει στην ανάγκη αλλαγής του παραγωγικού υποδείγματος, καθώς ο αργός ρυθμός απονομής δικαιοσύνης στη χώρα αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην προσέλκυση επενδύσεων. Επιπλέον, η ψηφιοποίηση του κατασκευαστικού τομέα θα συντελέσει στην ενιαία και καθολική εφαρμογή τεκμηριωμένων διαδικασιών κεντρικού ελέγχου, απλούστευσης, παρακολούθησης και διαφάνειας μέσω της ψηφιοποίησης του συστήματος σχεδιασμού, υλοποίησης και διαχείρισης των υποδομών, σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές και τις εθνικές πολιτικές.

Η περαιτέρω ψηφιοποίηση του τομέα της δημόσιας υγείας θα συνεισφέρει και σε κοινωνικούς στόχους, βελτιώνοντας την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας στους πολίτες της χώρας. Τέλος, ο ψηφιακός μετασχηματισμός των αστικών περιοχών της χώρας θα βελτιώσει την καθημερινότητα των κατοίκων τους, ενώ περιορίζοντας την κυκλοφοριακή συμφόρηση θα συνεισφέρει και στην επίτευξη των στόχων άμβλυνσης των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής και βελτίωσης της ποιότητας του αέρα.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός της ελληνικής οικονομίας απαιτεί ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων των τωρινών αλλά και των μελλοντικών εργαζομένων. Αυτή η ενίσχυση μπορεί να επιτευχθεί μέσω της κατάλληλης κατάρτισης των εργαζομένων, ιδιαίτερα σε θέσεις εργασίας που αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο κατάργησης λόγω αυτοματοποίησης, αλλά και σε τομείς όπου η φύση της δουλειάς θα αλλάξει με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών. Για τις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες ελλοχεύει αυξημένος κίνδυνος ψηφιακού αποκλεισμού. Έτσι, οι πρωτοβουλίες για ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και της ψηφιακής ένταξης έχουν σημαντικές επιδράσεις και στην αντιμετώπιση κοινωνικών επιπτώσεων, όπως η ανεργία και ο αποκλεισμός, αλλά και στην προσπάθεια στροφής του παραγωγικού υποδείγματος προς την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών με υψηλότερη προστιθέμενη αξία.

3.2 Πράσινη Ανάπτυξη

Για να είναι διατηρήσιμη η ανάπτυξη μιας οικονομίας και να πετυχαίνει υψηλές επιδόσεις σε όρους κοινωνικής ευημερίας, απαραίτητη είναι η μέριμνα για την ορθή διαχείριση των πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον, η αλλαγή του κλίματος αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση που θα αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα τα επόμενα χρόνια, επηρεάζοντας κάθε πτυχή της ανθρώπινης δραστηριότητας. Για αυτόν τον λόγο, η πράσινη ανάπτυξη αποτελεί έναν από τους πέντε βασικούς πυλώνες του αναπτυξιακού σχεδιασμού του ΕΠΑ.

Ο στόχος της πράσινης ανάπτυξης εξειδικεύεται σε τρεις επιμέρους ειδικούς στόχους:

- Μετάβαση σε κυκλική οικονομία
- Προστασία του περιβάλλοντος
- Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Διάγραμμα 3.3: Προτεραιότητες του στόχου πράσινης ανάπτυξης

Αναδεικνύονται δεκατρείς προτεραιότητες για έργα που έχουν τον σκοπό της πράσινης ανάπτυξης (Διάγραμμα 3.3 και Πίνακας 3.2 στο Παράρτημα). Η ανάδειξη της πράσινης ανάπτυξης ως βασικού αναπτυξιακού στόχου πηγάζει κυρίως από την ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Ωστόσο, η πράσινη ανάπτυξη συνάδει και με την προσπάθεια για πληρέστερη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας. Ειδικότερα, το ισχυρό αιολικό δυναμικό και η ενισχυμένη ηλιοφάνεια στη χώρα στηρίζουν την ανάπτυξη των αντίστοιχων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ). Ταυτόχρονα, η ιδιαίτερα πλούσια βιοποικιλότητα και ευρύτερα το φυσικό περιβάλλον της χώρας ευνοούν την ανάπτυξη πρωτοβουλιών στον τομέα της πράσινης επιχειρηματικότητας.

Κεντρικό ρόλο στην προσπάθεια πράσινης ανάπτυξης έχει η διαδικασία μετασχηματισμού του ενεργειακού τομέα. Οι σχετικές προτεραιότητες περιλαμβάνουν πρωτοβουλίες για αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα και αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τεχνολογιών συμπαραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και θερμότητας. Είναι χαρακτηριστικό ότι το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα προβλέπει ότι την περίοδο 2020-2030 για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων απαιτούνται επενδύσεις συνολικής αξίας 43,8 δισεκ. ευρώ σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, υποδομές και δίκτυα, ενεργειακή απόδοση, κυκλική οικονομία και άλλους σχετικούς τομείς. Επίσης, στη διαδικασία μετασχηματισμού του ενεργειακού τομέα θα συμβάλουν δράσεις ενεργειακής αναβάθμισης Δημοσίων Κτιρίων, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου στατικής επάρκειάς τους, τις οποίες ήδη εκπονούν τα αρμόδια υπουργεία. Πολύ σημαντικό έργο στρατηγικής σημασίας σε αυτή τη προτεραιότητα αποτελεί η απολιγνιτοποίηση του τομέα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με την ανάπτυξη παραγωγικών δομών που αξιοποιούν άλλες πηγές ενέργειας, αλλά και με την ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων που προσφέρουν βιώσιμες ευκαιρίες απασχόλησης και επιχειρηματικότητας στους κάτοικους των περιοχών που πλήττονται από τη διαδικασία απολιγνιτοποίησης.

Πέρα από ενέργειες που αποβλέπουν στον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής, υπάρχει έντονη ανάγκη και για υλοποίηση δράσεων που θα περιορίζουν τις επιπτώσεις που αυτή προκαλεί μέσα από την αυξημένη συχνότητα ακραίων καιρικών φαινομένων. Αναδεικνύονται έτσι ως προτεραιότητες η ανάπτυξη υποδομών πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων και προστασίας, η υλοποίηση δράσεων πρόληψης, ετοιμότητας, αντιμετώπισης και βραχείας αποκατάστασης με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης τις πρώτες ώρες και ημέρες μετά την εκδήλωση της καταστροφής, καθώς και η επαναφορά των πληγεισών υποδομών σε λειτουργία. Ειδική μέριμνα θα πρέπει να ληφθεί κατά τον σχεδιασμό αυτών για τις ευπαθείς ομάδες που ενδέχεται να πληγούν περισσότερο και να χρήζουν εξειδικευμένης αντιμετώπισης, όπως τα ΑΜΕΑ. Στον τομέα της πρόληψης των επιπτώσεων από φυσικές καταστροφές περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, δράσεις στατικής ενίσχυσης και ελέγχου της στατικής επάρκειας Δημοσίων Κτιρίων, τις οποίες εκπονεί το ΥΠΥΜΕ, καθώς και η ανάπτυξη, ο εκσυγχρονισμός ή/και η συντήρηση αντιπλημμυρικών έργων, φραγμάτων, εγγειοβελτιωτικών, υδραυλικών υποδομών κ.λπ.

Η αποτελεσματικότερη διαχείριση των πόρων αποτελεί βασική επιδίωξη και όσον αφορά στον ειδικό στόχο μετάβασης σε κυκλική οικονομία. Σημαντικές είναι οι υστερήσεις της χώρας στον τομέα διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων, ο οποίος αναμφισβήτητα αποτελεί επενδυτική προτεραιότητα. Στον ειδικό στόχο για μετάβαση σε κυκλική οικονομία εντάσσεται ως προτεραιότητα και η στήριξη φιλικών προς το περιβάλλον διεργασιών παραγωγής, οι οποίες επιτυγχάνουν αποδοτικότερη χρήση των πόρων. Ο αντίκτυπος δράσεων αυτής της προτεραιότητας επεκτείνεται πέρα από το περιβαλλοντικό θέμα και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων επιχειρήσεων.

Αντίστοιχες προεκτάσεις στο θέμα της αλλαγής του παραγωγικού υποδείγματος έχουν και δράσεις για ενίσχυση της πράσινης επιχειρηματικότητας, καθώς και

πρωτοβουλίες για την ανάδειξη, προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς. Οι ανάγκες για προστασία του περιβάλλοντος δημιουργούν σημαντικές επιχειρηματικές ευκαιρίες, αρκεί να υπάρχουν οι συνθήκες για την αποτίμηση και ανταμοιβή (monetisation) της αξίας που δημιουργείται με αυτόν τον τρόπο. Αντίστοιχα, ενώ η προστασία της φυσικής κληρονομιάς έχει εγγενή αξία, η ανάδειξή της επιτρέπει την αξιοποίησή της στην ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων, όπως τουριστικοί προορισμοί, φυτικά καλλυντικά προϊόντα και προϊόντα ΠΟΠ και ΠΓΕ.

Η προσπάθεια πράσινης ανάπτυξης επεκτείνεται και σε έργα που εντάσσονται στην επενδυτική προτεραιότητα για ένα περισσότερο φυσικό αστικό περιβάλλον. Εκτός από την προστασία του περιβάλλοντος, οι πράσινες πόλεις προσφέρουν, με τον τρόπο αυτό μια καλύτερη ποιότητα ζωής στους κατοίκους τους και συνεισφέρουν στην προσέλκυση επενδύσεων.

Σημαντικές παρεμβάσεις που μπορούν να προσδώσουν μεγάλη προστιθέμενη αξία περιλαμβάνουν τη δημιουργία πράσινων χρηματοδοτικών εργαλείων και ταμείων για προώθηση της κυκλικής οικονομίας, της πράσινης επιχειρηματικότητας και του ενεργειακού μετασχηματισμού.

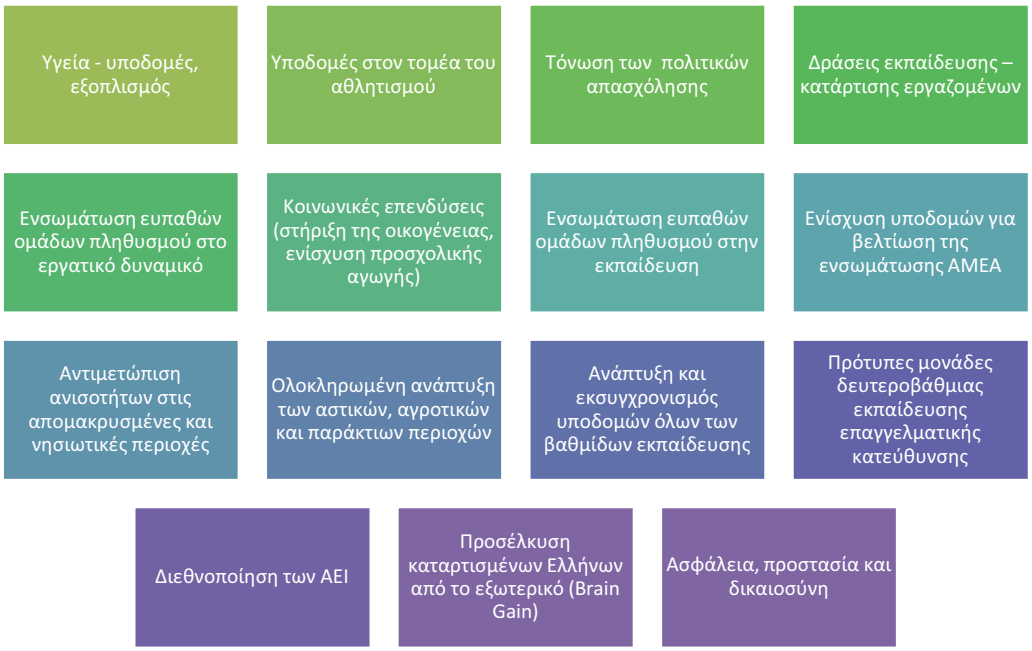
3.3 Κοινωνική Ανάπτυξη

Μια επιπλέον σημαντική διάσταση της οικονομικής ανάπτυξης που της επιτρέπει να διατηρείται διαχρονικά είναι η εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και ευημερίας. Εξάλλου, η μεγέθυνση της οικονομίας δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά είναι επιθυμητή στον βαθμό που βελτιώνει τις συνθήκες διαβίωσης στο σύνολο της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων και των ευπαθών ομάδων πληθυσμού.

Ο στόχος της κοινωνικής ανάπτυξης εξειδικεύεται σε τέσσερις επιμέρους ειδικούς στόχους που αντιστοιχούν σε τομείς κοινωνικής πολιτικής:

- Υγεία και αθλητισμός
- Απασχόληση
- Παιδεία
- Κοινωνική συνοχή

Διάγραμμα 3.4: Προτεραιότητες του στόχου κοινωνικής ανάπτυξης

Αναδεικνύονται δεκαπέντε προτεραιότητες που εντάσσονται στον σκοπό της κοινωνικής ανάπτυξης (Διάγραμμα 3.4 και Πίνακας 3.3). Ενώ βασική επιδίωξη των προτεραιοτήτων εδώ είναι η αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, σημαντική είναι η συνεισφορά των δράσεων που εντάσσονται σε αυτές τις προτεραιότητες και στην αντιμετώπιση άλλων σημαντικών αναπτυξιακών αναγκών. Ενδεικτικά, όπως αναδείχθηκε από τις σοβαρότατες επιπτώσεις της πανδημίας στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα, οι επενδύσεις στον τομέα της δημόσιας υγείας, πέρα από την άμεση ενίσχυση της κοινωνικής ωφέλειας, είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση της πρόκλησης της εξάπλωσης της τρέχουσας και ενδεχόμενων μελλοντικών πανδημιών και για κάθε απειλή για την δημόσια υγεία. Επιπλέον, οι κοινωνικές επενδύσεις για τη στήριξη της οικογένειας και την ενίσχυση της προσχολικής αγωγής, καθώς και οι υπόλοιπες παρεμβάσεις για τη στήριξη της δημόσιας εκπαίδευσης, αποτελούν το βασικό εργαλείο παρέμβασης για μετριασμό των δυσμενών δημογραφικών τάσεων. Η διεθνοποίηση των ΑΕΙ

και η προσέλκυση καταρτισμένων επιστημόνων από το εξωτερικό ενισχύουν την ποιότητα της παιδείας και της έρευνας στη χώρα, ενώ συμβάλλουν και στην ενίσχυση της εξωστρέφειας. Τέλος, η ενίσχυση της εκπαίδευσης, καθώς και οι πολιτικές για ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων του πληθυσμού και άλλες παρεμβάσεις για τόνωση της απασχόλησης, συνάδουν με τον στόχο αλλαγής του παραγωγικού υποδείγματος της χώρας.

Αναλυτικότερα, πολύ σημαντική επενδυτική προτεραιότητα στην τρέχουσα συγκυρία αποτελεί η ενίσχυση των υποδομών και του εξοπλισμού στο σύστημα της δημόσιας υγείας. Ιδιαίτερη πρόκληση εδώ προέρχεται από τη μορφολογία της ελληνικής επικράτειας, με ακριτικά νησιά και απομακρυσμένες ηπειρωτικές περιοχές. Άλλη πρόκληση αφορά το γεγονός ότι το κόστος λειτουργίας ενός νοσοκομείου ή κέντρου υγείας είναι δυσανάλογα υψηλό σε σύγκριση με το κόστος εγκατάστασής του. Τέλος, όπως αποδείχθηκε από την πανδημία του ιού SARS-CoV-2, είναι πολύ σημαντικό για την οικονομία μιας χώρας να έχει ένα σύστημα δημόσιας υγείας με ετοιμότητα να ανταποκριθεί σε κρίσεις, σε πολύ απότομη αύξηση της ζήτησης για συγκεκριμένες υπηρεσίες, εγκαταστάσεις, εξοπλισμό και αναλώσιμα, οι οποίες σε κανονικές συνθήκες αξιοποιούνται σε πολύ μικρότερο βαθμό, καθώς οι επενδύσεις σε ανθεκτικά, αποτελεσματικά, συστήματα υγείας αποτελούν επενδύσεις στην βιωσιμότητα της οικονομικής ανάπτυξης.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, απαιτείται ένα δημόσιο σύστημα υγείας που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα υψηλό βαθμό ευελιξίας, προσαρμοστικότητας και ετοιμότητας. Ενδεικτικές παρεμβάσεις εδώ περιλαμβάνουν την ανάπτυξη σχεδίων επείγουσας επέμβασης (contingency planning) με συμπράξεις με τον ιδιωτικό τομέα για την εξασφάλιση της δυνατότητας γρήγορης μετατροπής εγκαταστάσεων σε κλινικές αναφοράς επικίνδυνων νόσων, καθώς και τη δημιουργία στρατηγικών αποθεμάτων υλικών και εξοπλισμού που ενδέχεται να χρειαστούν σε μια πανδημία. Η στρατηγική της καθολικής υγειονομικής κάλυψης απαιτεί την ανάπτυξη, ενοποίηση και βέλτιστη δυνατή αξιοποίηση των πόρων, υποδομών και τεχνολογιών, μέσα και από την αλλαγή της ιεράρχησης των παρεχόμενων υπηρεσιών με επίκεντρο ένα δίκτυο υπηρεσιών ολοκληρωμένης φροντίδας. Σε αυτή την κατεύθυνση, απαιτείται ο αναπροσανατολισμός του συστήματος υγείας από ένα σύστημα δομημένο γύρω από οργανισμούς περίθαλψης σε ένα σύστημα υγείας σχεδιασμένο για τους ανθρώπους, τις ανάγκες και τις προσδοκίες τους, που επιτυγχάνεται ιδίως μέσω της ουσιαστικής αναβάθμισης των υπηρεσιών Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας.

Η βελτίωση της υγείας των πολιτών δεν αφορά μόνο την παροχή καλύτερων υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, αλλά και τη λήψη προληπτικών μέτρων μέσω της υιοθέτησης ενός υγιέστερου τρόπου ζωής από τους πολίτες. Κεντρικό ρόλο στην επίτευξη αυτού του στόχου κατέχουν ο μαζικός αθλητισμός και η διευκόλυνση των πολιτών στην άσκηση αθλητικών δραστηριοτήτων. Επομένως, ως προτεραιότητα εντάσσεται και η ανάπτυξη των υποδομών στον τομέα του αθλητισμού.

Κρίσιμος τομέας άσκησης κοινωνικής πολιτικής με σημαντικό αναπτυξιακό αντίκτυπο αποτελεί η μέριμνα για την τόνωση της απασχόλησης. Εδώ εντάσσονται οι πολιτικές απασχόλησης, οι οποίες αποσκοπούν στην επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας, καθώς και τα προγράμματα κατάρτισης εργαζομένων που έχουν τον στόχο να αποκτήσουν οι εργαζόμενοι δεξιότητες απαραίτητες για την ενεργή παραμονή τους στην αγορά εργασίας στο ταχύτατα μεταβαλλόμενο παγκόσμιο περιβάλλον.

Σημαντικές προτεραιότητες είναι και η στήριξη δράσεων για την ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων του πληθυσμού[11] στο εργατικό δυναμικό και στην εκπαίδευση. Ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να δοθεί στην ενσωμάτωση των ΑΜΕΑ και των μεταναστών.

Προοπτικές για αποτελεσματικότερη ενίσχυση της απασχόλησης και ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων δημιουργούνται με την θέσπιση εργαλείων συγχρηματοδότησης και μέσω ειδικών προγραμμάτων του άρθρου 130 του ν. 4635/2019 για την παροχή μικροπιστώσεων και προσωποποιημένης συμβουλευτικής (mentoring). Ο βασικός σκοπός των μικροπιστώσεων είναι η βελτίωση της χρηματοδότησης (access to finance) ευάλωτων ομάδων που επιθυμούν να δημιουργήσουν ή να επεκτείνουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα.

Ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να ληφθεί για την ενσωμάτωση των ΑΜΕΑ, των αστέγων και των μεταναστών, καθώς και στην εξασφάλιση κατάλληλων πρότυπων χώρων υποδοχής, στέγασης και σίτισης των πλέον ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού. Οι χώροι αυτοί θα προσφέρουν και άλλου τύπου υπηρεσίες απαραίτητες για την επίτευξη της κοινωνικής ενσωμάτωσης και την αποφυγή της ιδρυματοποίησης των ατόμων. Με την παράλληλη υποστήριξη από ομάδα ειδικών, όπως κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχίατροι, ψυχολόγοι και την υλοποίηση δράσεων ένταξης στην αγορά εργασίας, δύναται να μεγιστοποιηθεί η ωφέλεια του προγράμματος, καθώς δεν θα αποβλέπει μόνο στην αποκλειστική βραχυπρόθεσμη κάλυψη των βασικών αναγκών (τροφή και στέγαση), αλλά ταυτόχρονα θα εστιάζει στην επίλυση των βαθύτερων αιτιών, προσδίδοντας μακροχρόνιο θετικό αντίκτυπο. Η κοινωνική, ψυχολογική και επαγγελματική ενδυνάμωση, οδηγούν στην κοινωνική επανένταξη και μακροπρόθεσμα μπορούν να μειώσουν τον αριθμό των ωφελούμενων στις μονάδες αυτές.

[11] Οι ευπαθείς ομάδες πληθυσμού διακρίνονται σε δύο κατηγορίες - ευάλωτες και ειδικές (ν. 4019/2011, Α’ 216). Στις ευάλωτες ανήκουν οι ομάδες του πληθυσμού που η ένταξη τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς (άτομα με αναπηρίες, εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες άτομα, οροθετικοί, φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι, ανήλικοι παραβάτες). Στις ειδικές ανήκουν οι ομάδες οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια (άνεργοι νέοι, άνεργες γυναίκες, άνεργοι άνω των πενήντα ετών, μακροχρόνια άνεργοι, αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, μέλη πολύτεκνων οικογενειών, γυναίκες θύματα κακοποίησης, αναλφάβητοι, κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, μετανάστες και πρόσφυγες).

Στην κατεύθυνση της εξομάλυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων εντάσσονται και στοχευμένες δράσεις στις απομακρυσμένες και νησιωτικές περιοχές. Ενδεικτική παρέμβαση εδώ είναι το μέτρο του μεταφορικού ισοδύναμου ή της επιδότησης άγονων γραμμών, που εξασφαλίζει ότι αυτές οι περιοχές έχουν πρόσβαση σε δημόσια μέσα συγκοινωνίας που τις συνδέουν με την υπόλοιπη χώρα. Σημαντική για την εξομάλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της χώρας είναι και η προτεραιότητα για ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών.

Στις προτεραιότητες της κοινωνικής ανάπτυξης εντάσσεται και η διατήρηση του περιβάλλοντος ασφάλειας και προστασίας, καθώς και η βελτίωση των υποδομών του συστήματος δικαιοσύνης. Η καταπολέμηση του οργανωμένου και του διασυνοριακού εγκλήματος, η προστασία των εθνικών και ευρωπαϊκών κρίσιμων υποδομών και άλλες δράσεις διατήρησης της εσωτερικής ασφάλειας, πέρα από τα προφανή κοινωνικά οφέλη για τους πολίτες της χώρας, έχουν και σημαντικές οικονομικές προεκτάσεις, ειδικά όσον αφορά την προσέλκυση επισκεπτών και επενδύσεων από το εξωτερικό.

Συνεισφορά στην ενίσχυση της απασχόλησης, αλλά και στην αλλαγή του παραγωγικού υποδείγματος και στην εξομάλυνση των δημογραφικών εξελίξεων, έχουν και οι προτεραιότητες στον τομέα της παιδείας. Η επέκταση (σε χρονική διάρκεια) και η εμβάθυνση (σε ποσοστό των νοικοκυριών) της κάλυψης του πληθυσμού από την προσχολική αγωγή, καθώς και η ενίσχυση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών, απαιτούν σημαντικές επενδύσεις σε υποδομές, συστήματα αξιολόγησης και συνεχή κατάρτιση του προσωπικού. Εκτός από θετικές συνέπειες για την περαιτέρω ανάπτυξη των γνωστικών δεξιοτήτων των παιδιών, η βελτίωση της δημόσιας προσχολικής αγωγής μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, καθώς η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό της χώρας παραμένει σε ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό συγκριτικά με τις άλλες χώρες μέλη της ΕΕ.

Σημαντικές είναι και οι δράσεις για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Όπως αποδείχθηκε και με την πανδημία, η χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών στα σχολεία της χώρας αναδεικνύεται πλέον ως απολύτως αναγκαία διαδικασία. Σε αυτή την κατεύθυνση, περιλαμβάνονται η ενίσχυση των ψηφιακών υποδομών και η ταυτόχρονη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στη χρήση τους. Ειδικά για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η δημιουργία πρότυπων μονάδων επαγγελματικής κατεύθυνσης, διασυνδεδεμένων με την τοπική παραγωγή, θα έδινε εναλλακτικές διεξόδους σε όσους μαθητές δεν επιλέγουν να συνεχίσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενισχύοντας παράλληλα και την ανάγκη για στροφή του παραγωγικού υποδείγματος σε διαδικασίες που απαιτούν τεχνικά καταρτισμένο προσωπικό.

Τέλος, ειδικά για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, προτεραιότητα αποτελεί η ενίσχυση του διεθνούς προσανατολισμού των ΑΕΙ, με την προσέλκυση αλλοδαπών φοιτητών και καθηγητών σε ξενόγλωσσα προγράμματα. Στη συγκεκριμένη δράση υπάρχουν σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες που συνδέονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, ειδικά σε πεδία, όπως οι κλασσικές σπουδές, η φιλοσοφία, η αρχαιολογία και οι τουριστικές σπουδές. Η συγκεκριμένη προτεραιότητα συνδέεται στενά με την ευρύτερη προσπάθεια προσέλκυσης καταρτισμένων Ελλήνων, ερευνητών και μη, που ζουν στο εξωτερικό, πολλοί εκ των οποίων έφυγαν τα τελευταία χρόνια λόγω της οικονομικής κρίσης (brain gain). Εκτός από σημαντικές πρωτοβουλίες στον τομέα της εκπαίδευσης, αυτές οι δράσεις συμβάλλουν σημαντικά και στην ενίσχυση της εξωστρέφειας της χώρας.

3.4 Ανάπτυξη Υποδομών

Οι υποδομές μιας χώρας έχουν καταλυτικό ρόλο για την οικονομική της ανάπτυξη. Για αυτόν τον λόγο, η συντήρηση και η ανάπτυξη των υποδομών, καθώς και η ολοκλήρωση όλων των υποδομών που είναι σε εξέλιξη, ασχέτως τρόπου χρηματοδότησης, αναδεικνύεται ως ένας από τους πέντε αναπτυξιακούς στόχους του ΕΠΑ. Ο στόχος ανάπτυξης υποδομών εξειδικεύεται σε τρεις ειδικούς στόχους για την ανάπτυξη, τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των δικτύων, των μεταφορών και της εφοδιαστικής αλυσίδας.

Σε αυτό το πλαίσιο, αναδεικνύονται έντεκα προτεραιότητες (Διάγραμμα 3.5 και Πίνακας 3.4 στο Παράρτημα). Οι περισσότερες από τις προτεραιότητες αφορούν συγκεκριμένους τομείς με σημαντικά περιθώρια για εκσυγχρονισμό, βελτίωση, συντήρηση και περαιτέρω ανάπτυξη ή ολοκλήρωση, όπως οι υποδομές ΤΠΕ, τα ενεργειακά δίκτυα, τα λιμάνια, το σιδηροδρομικό δίκτυο, οι οδικές υποδομές, οι υποδομές των αερομεταφορών και τα υδατοδρόμια.

Σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη πολλών από αυτές τις υποδομές προέρχεται από τις αναπτυξιακές δυνατότητες που προσφέρει η γεωγραφική θέση της χώρας στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, η οποία καθιστά την Ελλάδα εν δυνάμει ενεργειακό και εμπορικό κόμβο. Σημαντικές είναι και οι κοινωνικές ανάγκες που εξυπηρετούν οι προτεραιότητες εδώ, σε όρους άμβλυνσης των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της χώρας και της ενσωμάτωσης ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, ειδικά όσον αφορά στην ανάπτυξη των λιμενικών υποδομών, του σιδηροδρομικού δικτύου, του τοπικού οδικού δικτύου, της οδικής ασφάλειας και της αστικής κινητικότητας. Τέλος, μέσω της ψηφιοποίησης των μεταφορών, της ανάπτυξης του σιδηροδρομικού δικτύου και της πολυτροπικής κινητικότητας, μειώνεται το σημαντικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα των μεταφορών, καθώς εκτιμάται ότι το 15% των παγκόσμιων εκπομπών CO_2 προέρχονται από τις μεταφορές[12].

[12] World Resources Institute, 2017.

Διάγραμμα 3.5: Προτεραιότητες στην ανάπτυξη υποδομών

Αναλυτικότερα, ιδιαίτερα σημαντικές έχουν αναδειχθεί, λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων και της εξάπλωσης της πανδημίας, οι υποδομές ΤΠΕ. Ενδεικτικά αναφέρεται η περαιτέρω ανάπτυξη ευρυζωνικών δικτύων και των δικτύων κινητής επικοινωνίας πέμπτης γενιάς (5G networks). Στην τομή των δικτύων ΤΠΕ και των ενεργειακών δικτύων βρίσκονται και τα έργα για την ανάπτυξη των ευφυών δικτύων, τα οποία εκτός από ηλεκτρική ενέργεια, μεταφέρουν και δεδομένα σε πραγματικό χρόνο για τη χρήση ενέργειας από τους καταναλωτές και για την κατάσταση του δικτύου.

Στον τομέα ενέργειας, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας και το υψηλό δυναμικό για την παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ (αιολικής και ηλιακής) δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για ενίσχυση της συμμετοχής της χώρας στα διεθνή ενεργειακά δίκτυα. Με την ενίσχυση της εγχώριας παραγωγής από ΑΠΕ και τη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών μέσα από την ανάπτυξη των ενεργειακών δικτύων και υποδομών, ενισχύεται και η ενεργειακή ασφάλεια της χώρας. Σημαντική περιβαλλοντική και αναπτυξιακή διάσταση έχουν και η ολοκλήρωση των έργων ανάπτυξης του δικτύου φυσικού αερίου μέσης και χαμηλής πίεσης και οι συνδέσεις των οικιακών, εμπορικών και βιομηχανικών καταναλωτών σε αυτό.

Στο κομμάτι των εμπορικών ροών, χρειάζονται σημαντικές επενδύσεις για τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των οδικών, σιδηροδρομικών και λιμενικών υποδομών που θα δώσουν τη δυνατότητα να λειτουργήσει η χώρα ως βασική πύλη εισόδου για τα ασιατικά προϊόντα στην Ευρώπη. Σε συνδυασμό με τη δυναμική παρουσία της ελληνικής ναυτιλίας στο διεθνές εμπόριο, σημαντικές είναι και οι δυνατότητες για ενίσχυση της μεταφοράς αγαθών από την Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη προς την Ασία και την Αφρική μέσα από την Ελλάδα, μετά από την πραγματοποίηση των κατάλληλων επενδύσεων, τόσο στις χερσαίες υποδομές και τα λιμάνια, όσο και σε άλλες υποδομές της εφοδιαστικής αλυσίδας. Στην ίδια κατεύθυνση, θα βοηθήσουν και έργα για την ενίσχυση της πολυτροπικής κινητικότητας (multimodal transport) και την ψηφιοποίηση των μεταφορών. Σημαντική είναι η συμβολή στην κατασκευή των υποδομών των συμπράξεων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ).

Στις προτεραιότητες του στόχου ανάπτυξης των υποδομών εντάσσονται και τα έργα οδικής ασφάλειας και αστικής κινητικότητας, κυρίως λόγω του υψηλού κοινωνικού αντίκτυπου που έχουν. Η υλοποίηση αυτών οφείλει να λαμβάνει υπόψη την προσπελασιμότητα από ΑΜΕΑ εξασφαλίζοντας την ενθάρρυνση της κοινωνική τους ένταξης.

3.5 Ενίσχυση εξωστρέφειας

Ιδιαίτερης βαρύτητας είναι οι παρεμβάσεις ενίσχυσης της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας, καθώς η ενίσχυση της εξωστρέφειας αποτελεί βασικό συστατικό της επιδιωκόμενης αλλαγής του ελληνικού παραγωγικού υποδείγματος. Στους ειδικούς στόχους περιλαμβάνονται τομείς που έχουν υψηλές αναπτυξιακές δυνατότητες που πηγάζουν από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας, όπως ο πολιτισμός, ο τουρισμός, ο αγροδιατροφικός τομέας και ορισμένοι κλάδοι της βιομηχανίας.

Διάγραμμα 3.6: Προτεραιότητες εντός του στόχου ενίσχυσης της εξωστρέφειας

Αναδεικνύονται δώδεκα προτεραιότητες που σχετίζονται με τον στόχο ενίσχυσης της εξωστρέφειας (Διάγραμμα 3.6 και Πίνακας 3.5 στο Παράρτημα). Βασικός σκοπός των συγκεκριμένων προτεραιοτήτων είναι η κάλυψη της ανάγκης για αλλαγή του παραγωγικού υποδείγματος, καθώς και η πληρέστερη δυνατή αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας όσον αφορά το ευνοϊκό κλίμα, το φυσικό περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά που διαθέτει. Ωστόσο, αρκετές από τις προτεραιότητες, ειδικά στον τομέα του πολιτισμού, έχουν και άμεση επίδραση στην κοινωνική ευημερία των πολιτών και επομένως εξυπηρετούν ταυτόχρονα και κοινωνικές αναπτυξιακές ανάγκες.

Αναλυτικότερα, δυο από τις προτεραιότητες αφορούν αμιγώς στον τουριστικό κλάδο. Η Ελλάδα έχει καθιερωθεί ως ένας κορυφαίος προορισμός για παραθερισμό, ωστόσο υπάρχουν ακόμα σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης σε ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές, όπως η Ρωσία, η Κίνα και η Ινδία. Ενδεικτικές δράσεις θα αφορούν προωθητικές ενέργειες, για στοχευμένες τουριστικές καμπάνιες, εκθέσεις, καθώς και διαφημίσεις σε κοινωνικά δίκτυα και παραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Ακόμα σημαντικότερα περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση της ανάπτυξης και των αντίστοιχων υποδομών, υπάρχουν και στον τομέα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ενδεικτικά έργα εδώ αφορούν στην προώθηση και ανάπτυξη των υποδομών για τον τουρισμό υγείας και ευεξίας (health & wellness), την ανάπτυξη δεύτερης κατοικίας για άτομα τρίτης ηλικίας, τον αγροτουρισμό, τον ορειβατικό τουρισμό, τον θρησκευτικό και τον γαστρονομικό τουρισμό. Σημαντικά περιθώρια υπάρχουν και για την προσέλκυση επισκεπτών με αναπηρία, μέσα από τις κατάλληλες προσαρμογές στις τουριστικές υποδομές και τη βελτιωμένη πρόσβαση σε εγκαταστάσεις πολιτισμού. Περαιτέρω, μπορεί να αναπτυχθεί και ο τουρισμός σύντομης διάρκειας (city break) στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και άλλες πόλεις της χώρας, όπου σημαντικό ενδεικτικό έργο αποτελεί η δημιουργία οργανισμών διαχείρισης προορισμού (destination management organisation).

Εκτός από το ευνοϊκό κλίμα και το φυσικό κάλλος, η Ελλάδα προσελκύει πολλούς επισκέπτες από το εξωτερικό και λόγω του πλούσιου πολιτιστικού αποθέματος της χώρας. Η προστασία, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, ειδικά σε μέρη που έχουν τις υποδομές για να υποστηρίξουν αυξημένη ροή επισκεπτών, αποτελεί προτεραιότητα. Άλλες σχετικές προτεραιότητες, τόσο με οικονομικές όσο και με κοινωνικές προεκτάσεις, αφορούν την ευρύτερη προστασία και ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος τη δημιουργία και τον εκσυγχρονισμό μουσείων και πολιτιστικών κέντρων, καθώς και την προώθηση του σύγχρονου πολιτισμού και της γαστρονομικής παράδοσης.

Σημαντική μπορεί να είναι η αναπτυξιακή ώθηση και από την ανάπτυξη των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών.

Σε σχετικές προτεραιότητες εντάσσονται δράσεις ενίσχυσης της εξωστρέφειας και σε άλλους τομείς της ελληνικής οικονομίας, όπως στον αγροδιατροφικό τομέα και στη βιομηχανία. Ειδικά όσον αφορά τον αγροδιατροφικό τομέα, δεδομένης και της ανάγκης προσαρμογής στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, ως εμβληματικές παρεμβάσεις αναδεικνύονται αυτές που αφορούν τη βελτίωση της άρδευσης, με μετάβαση σε τεχνολογίες που περιορίζουν τη σπατάλη στη χρήση των υδατικών πόρων. Επιπλέον, υπάρχουν ακόμα περιθώρια για περαιτέρω ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ. Ενδεικτικά, ενώ κάποια προϊόντα, όπως το ελληνικό γιαούρτι και η φέτα, έχουν πετύχει τη διεθνή αναγνώριση σήματος, υπάρχουν και άλλα προϊόντα που μπορούν να ακολουθήσουν αυτή την κατεύθυνση, όπως η μαστίχα Χίου και συγκεκριμένες ποικιλίες ελαιολάδου. Άλλωστε, τα ελληνικά αγροτικά προϊόντα θα πρέπει να διαφοροποιηθούν απέναντι στον ανταγωνισμό με βάση ποιοτικά και τοπικά χαρακτηριστικά, μιας και δομικά ζητήματα,

όπως ο εξαιρετικά μικρός (κατά μέσο όρο) αγροτικός κλήρος περιορίζει την κλίμακα παραγωγής, τη χρήση τεχνολογίας και την αύξηση παραγωγικότητας στον πρωτογενή τομέα. Προς αυτή την κατεύθυνση, επενδυτική προτεραιότητα αποτελούν και δράσεις που έχουν ως στόχο τη δημιουργία, την ενίσχυση και την προώθηση ενός εθνικού εμπορικού σήματος, στο πρότυπο άλλων χωρών (όπως η Ιταλία, οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία).

Τέλος, υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης και της εγχώριας εξορυκτικής βιομηχανίας, καθώς η χώρα διαθέτει αξιόλογα αποθέματα ορυκτών πρώτων υλών. Παραμένει ζητούμενο η πληρέστερη αξιοποίησή τους και η αυξημένη καθετοποίηση των παραγωγικών διαδικασιών που αξιοποιούν τις εγχώριες πρώτες ύλες, ούτως ώστε να μεγιστοποιείται η προστιθέμενη αξία που παράγεται εγχώρια μέσα από τη συγκεκριμένη οικονομική δραστηριότητα.

3.6 *Παράρτημα: Αντιστοίχιση προτεραιοτήτων με ειδικούς στόχους, ανάγκες και δυνατότητες ανά αναπτυξιακό στόχο*

Πίνακας 3.1: Έξυπνη ανάπτυξη

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι			Ανάγκες								Δυνατότητες		
	Έρευνα και ανάπτυξη	Ψηφιακός μετασχηματισμός	Καινοτομία και επιχειρηματικότητα	Κοινωνικές συνέπειες	Δημοσιονομική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Δομικές προκλήσεις	Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά
Δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής	●●●	●●●	●			●	●●●	●		●●		●	
Δημιουργία ερευνητικής τεχνογνωσίας και λύσεων ΤΠΕ στον δημόσιο τομέα	●●	●●●					●●●	●		●			
Προώθηση αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις	●	●	●●●			●●●	●●●	●		●			
Συστάδες ανάπτυξης			●●●			●●●	●●●	●					
Βιομηχανική μετάβαση και επιχειρηματικότητα			●●●			●●	●●●	●					
Δημόσια διοίκηση και ψηφιοποίηση		●●●			●●		●●●						
Ηλεκτρονική υγεία (e-health)		●●●		●●	●		●●●			●			
Ψηφιακή διασύνδεση μονάδων δημόσιας διοίκησης		●●●			●●		●●●						
Εκσυγχρονισμός του δικαστικού συστήματος		●●●				●●●	●●●						
Έξυπνες πόλεις		●●●		●		●	●●●	●●					
Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη		●●●		●●		●●	●●●						

Σημείωση: ●●● - πολύ ισχυρή συσχέτιση, ●● - ισχυρή συσχέτιση, ● - συσχέτιση

Πίνακας 3.2: Πράσινη ανάπτυξη

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι			Ανάγκες								Δυνατότητες		
	Μετάβαση σε κυκλική οικονομία	Προστασία του περιβάλλοντος	Αντιμετώπιση κλιματικής αλλαγής	Κοινωνικές συνέπειες	Δημοσιονομική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Δομές προκλήσεις	Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά
Ενεργειακή απόδοση	•	•	•••	••	•			•••					
Στήριξη ΑΠΕ – συμπαραγωγή			•••				•	•••				••	
Απεξάρτηση από ορυκτά καύσιμα- ενεργειακή μετάβαση		••	•••					•••					
Πρόληψη & διαχείριση κινδύνων			•••	•				•••					
Ανάπτυξη υποδομών προστασίας		•••	•••					•••					
Παροχή πόσιμου νερού & διαχείριση υδάτων		•••	••	•				•••					
Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων	•••	••	•					•••					
Στήριξη φιλικών προς το περιβάλλον διεργασιών παραγωγής & αποδοτικής χρήσης πόρων	•••	•••	••			••							
Ανάδειξη, προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς		•••				••							
Πράσινη επιχειρηματικότητα	•••	•••	•••			••						••	
Πράσινες πόλεις	••	•••	••	•		•							
Παροχή πόσιμου νερού & διαχείριση υδάτων και υγρών αποβλήτων	••	•••	•••	•									
Διαχείριση στερεών αποβλήτων	••	•••	•••	•									

Σημείωση: ••• - πολύ ισχυρή συσχέτιση, •• - ισχυρή συσχέτιση, • - συσχέτιση

Πίνακας 3.3: Κοινωνική ανάπτυξη

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι				Ανάγκες								Δυνατότητες		
	Υγεία και αθλητισμός	Απασχόληση	Παιδεία	Κοινωνική συνοχή	Κοινωνικές συνέπειες	Δημογραφική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Δομές προκλήσεις	Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά	
Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	●●●			●●●	●●●					●●	●●●				
Υποδομές στον τομέα του αθλητισμού	●●●			●	●										
Τόνωση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης		●●●		●●●	●●●	●	●●	●							
Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων		●●●	●●	●●●	●●●		●●	●●							
Ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό		●●●		●●●	●●●		●								
Κοινωνικές επενδύσεις (στήριξη της οικογένειας, ενίσχυση προσχολικής αγωγής)			●●	●●●	●●					●●●					
Ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων πληθυσμού στην εκπαίδευση			●●●	●●●	●●●										
Ενίσχυση υποδομών για βελτίωση της ενσωμάτωσης ΑΜΕΑ		●●	●●	●●●	●●●		●								
Αντιμετώπιση ανισοτήτων στις απομακρυσμένες και νησιωτικές περιοχές				●●●	●●●										
Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών				●●●	●●●										
Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης		●	●●●		●					●●					
Πρότυπες μονάδες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επαγγελματικής κατεύθυνσης		●●	●●●		●		●●			●					
Διεθνοποίηση των ΑΕΙ			●●●				●●			●		●	●●●	●●●	
Προσέλκυση καταρτισμένων Ελλήνων από το εξωτερικό (brain gain)		●	●●●				●●			●●			●●●	●	
Ασφάλεια, προστασία και δικαιοσύνη				●●●	●●●						●●●				

Σημείωση: ●●● - πολύ ισχυρή συσχέτιση, ●● - ισχυρή συσχέτιση, ● - συσχέτιση

Πίνακας 3.4: Ανάπτυξη Υποδομών

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι			Ανάγκες								Δυνατότητες		
	Δίκτυα	Μεταφορές	Εφοδιαστική αλυσίδα	Κοινωνικές συνέπειες	Δημοσιονομική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Δομές προκλήσεις	Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά
Υποδομές ΤΠΕ	●●●			●			●●●	●			●●●			
Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός ενεργειακών δικτύων και υποδομών	●●●		●			●●	●●	●●●		●	●●●			
Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός λιμενικών υποδομών		●●●	●●	●●		●●●					●●●			
Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός σιδηροδρομικού δικτύου	●●●	●●●	●●●	●●		●●		●			●●●			
Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός οδικών υποδομών		●●●	●	●							●			
Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός υποδομών αερομεταφορών		●●●	●								●			
Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός υδατοδρομίων		●●●				●					●●●			
Οδική ασφάλεια		●●●		●●										
Ψηφιοποίηση μεταφορών		●●●	●●			●●	●●●	●						
Πολυτροπική και αστική κινητικότητα		●●●	●●	●●		●●		●			●●●			
Επενδύσεις στην εφοδιαστική αλυσίδα			●●●								●●●			

Σημείωση: ●●● - πολύ ισχυρή συσχέτιση, ●● - ισχυρή συσχέτιση, ● - συσχέτιση

Πίνακας 3.5: Εξωστρέφεια

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι				Ανάγκες								Δυνατότητες			
	Πολιτιστικός	Τουριστικός	Αγροδιατροφικός τομέας	Βιομηχανία	Κοινωνικές συνέπειες	Δημοσιονομική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Δομές προκλήσεις		Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά	
Προώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές	•	●●●					•						•	●●●	●●●	
Προώθηση και ανάπτυξη υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού	•	●●●	•				•						•	●●●	●●●	
Ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος	●●●	●●●					•						•	●●●	●●●	
Τουρισμός και πολιτιστική κληρονομιά - προστασία, ανάπτυξη και προβολή	●●●	●●●					•						•	●●●	●●●	
Μουσεία και πολιτιστικά κέντρα	●●●	•			•		•								●●●	
Υποδομές και δράσεις σύγχρονου πολιτισμού	●●●	•			•		•								●●	
Πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες	●●●	●●			•		•							•	●●	
Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές και διεθνείς αγορές			●●●	●●●	•		●●●					•	●			
Προώθηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό			●●●	●●●	•		●●●							●●	●●	
Ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων με ΠΟΠ και ΠΓΕ			●●●		•		●●						●	●●●		
Δημιουργία και προώθηση εθνικού εμπορικού σήματος			●●●	●●●	•		●●●							●●●	●●●	
Προώθηση έρευνας και ανάπτυξης των εγχώριων ορυκτών πρώτων υλών				●●●			•									

Σημείωση: ●●● - πολύ ισχυρή συσχέτιση, ●● - ισχυρή συσχέτιση, ● - συσχέτιση

4. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

4.1 Πόροι, επιλέξιμες κατηγορίες και προϋπολογισμός ΕΠΑ

Το ΕΠΑ υλοποιείται με τους εθνικούς πόρους του Προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων. Στο άρθρο 122 του ν. 4635/2019 περιέχονται όλες οι σχετικές προβλέψεις, που αφορούν στους πόρους, τις επιλέξιμες κατηγορίες και τους όρους κατάρτισης του προϋπολογισμού του ΕΠΑ. Ειδικότερα, προβλέπεται ότι για τον καθορισμό των πόρων του ΕΠΑ λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, οι προοπτικές της οικονομίας για το χρονικό διάστημα προγραμματισμού, η συμπληρωματικότητα με συγχρηματοδοτούμενες παρεμβάσεις με στόχο την ενίσχυση του αναπτυξιακού αποτελέσματος, καθώς και η γενικότερη δημοσιονομική στρατηγική της χώρας, όπως αποτυπώνεται στο ισχύον Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ).

Για τη διευκόλυνση της προσαρμογής στις νέες διαδικασίες προγραμματισμού όλων των εμπλεκομένων φορέων και αποκλειστικά για την κατάρτιση του προϋπολογισμού της προγραμματικής περιόδου 2021-2025 του ΕΠΑ, λαμβάνεται μέριμνα ως προς τις δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί από τα Υπουργεία και τις Περιφέρειες με το προϊσχύον θεσμικό πλαίσιο χρηματοδότησης έργων από εθνικούς πόρους.

Στις επιλέξιμες κατηγορίες έργων για χρηματοδότηση στο πλαίσιο του ΕΠΑ, πέραν των δράσεων που μπορούν να χρηματοδοτηθούν από το ΠΔΕ, σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο που ισχύει, περιλαμβάνονται ενδεικτικά: δράσεις ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων, ελεύθερων επαγγελματιών και επιστημόνων, μεταρρύθμισης του δημόσιου τομέα, ενίσχυσης της απασχόλησης, ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών και ενίσχυσης της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα, καθώς επίσης και δράσεις χρηματοδότησης πράξεων με χρηματοδοτικά μέσα (χρηματοδοτική μίσθωση, συμμετοχή σε επενδυτικά ταμεία και άλλα μέσα επιμερισμού κινδύνου, καθεστώτα χορήγησης επιδοτήσεων, δανείων και εγγυήσεων και προγράμματα επενδυτικών δανείων που αποπληρώνονται από το ΠΔΕ). Περιλαμβάνονται, επιπλέον, δράσεις υποστήριξης συγχρηματοδοτούμενων έργων, για την έναρξη και υλοποίησή τους, καθώς και μετά την απένταξή τους ή μετά τη λήξη της περιόδου επιλεξιμότητας για συγχρηματοδότηση. Εντάσσονται, επίσης, επιχορηγήσεις ιδιωτικών και δημόσιων φορέων για την παροχή Υπηρεσιών Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος (ΥΓΟΣ) και δαπάνες διαχείρισης και διοίκησης ανώνυμων εταιρειών του Δημοσίου (όπως ΕΓΝΑΤΙΑ ΑΕ, ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ ΑΕ, ΕΡΓΟΣΕ ΑΕ, ΟΣΕ ΑΕ κ.ά.) για την υλοποίηση έργων και προγραμμάτων υπό προϋποθέσεις. Το ΕΠΑ δεν χρηματοδοτεί πάγιες λειτουργικές ανάγκες του Δημόσιου Τομέα, δύνανται ωστόσο να χρηματοδοτηθούν επαναλαμβανόμενες επενδυτικές δράσεις. Οι κατηγορίες των επιλέξιμων έργων μπορεί να συμπληρώνονται με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ύστερα από εισήγηση του Γενικού Γραμματέα Δημόσιων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του ΕΠΑ μπορεί να αυξάνεται κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Τέλος, προβλέπεται η δυνατότητα σύστασης αποθεματικών, τα οποία εντάσσονται στο ΤΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων για την αντιμετώπιση, μεταξύ άλλων, άμεσων συνεπειών κρίσεων, έκτακτων αναγκών και φυσικών καταστροφών. Η διάθεση και η διαχείριση των αποθεματικών καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Ανάπτυξης και Επενδύσεων μπορεί να αυξάνεται ο προϋπολογισμός των αποθεματικών κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου.

4.2 Υφιστάμενη κατάσταση

Η κατάρτιση του προϋπολογισμού του ΕΠΑ 2021-2025 είναι συνάρτηση του εύρους των επιλέξιμων δαπανών και, ειδικά για την πρώτη προγραμματική περίοδο, της υφιστάμενης κατάστασης, όσον αφορά στο ύψος και την κατανομή των πόρων σε επιμέρους έργα και τομείς. Ταυτόχρονα, αναγκαία είναι η σταδιακή στροφή προς μια κατανομή των πόρων που συμβάλλει αποτελεσματικότερα στην επίτευξη των στόχων μιας ισορροπημένης και βιώσιμης ανάπτυξης.

Μετά από ανάλυση της κατανομής των εθνικών πόρων του ΠΔΕ των τελευταίων χρόνων, προκύπτει ότι οι πραγματοποιήσεις, αλλά και οι προβλέψεις, μεταβάλλονται σημαντικά τόσο σε επίπεδο επιμέρους φορέων, όσο και στο σύνολό τους. Σε μεγάλο βαθμό, η μεταβλητότητα που παρατηρείται σχετίζεται με αντικειμενικές δυσκολίες στην εκτέλεση των έργων, καθώς διαδικασίες που είναι απαραίτητες για την εκτέλεσή τους (όπως αδειοδοτήσεις, απαλλοτριώσεις και η διενέργεια διαγωνισμών) μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρονοβόρες και με αβέβαιη διάρκεια, ειδικά στην περίπτωση που προκύπτουν δικαστικές εμπλοκές που πρέπει να επιλυθούν πριν προχωρήσει το επενδυτικό έργο.

Επιπλέον, από ανάλυση των δεσμεύσεων και των δαπανών της τελευταίας πενταετίας και των χαρακτηριστικών των έργων που έχουν ενταχθεί στο Εθνικό Σκέλος του ΠΔΕ το ίδιο διάστημα, εντοπίζονται συχνά έργα που έχουν ενταχθεί για πρώτη φορά μέσα στην περασμένη πενταετία και δεν έχουν εκκινήσει διαγωνιστική διαδικασία (έως τις 31.12.2019), έργα που έχουν ολοκληρωθεί ως προς το φυσικό ή οικονομικό αντικείμενο, αλλά δεν έχει ενημερωθεί ο φορέας χρηματοδότησης για να τα απεντάξει από το Πρόγραμμά του ή και έργα που αναμένεται να ολοκληρωθούν μέσα στο τρέχον έτος ή να μεταφερθούν σε συγχρηματοδοτούμενο Πρόγραμμα. Στο πλαίσιο του ΕΠΑ τα Υπουργεία και οι Περιφέρειες θα κληθούν να εντάξουν στον προϋπολογισμό των Προγραμμάτων τους όλα τα έργα τα οποία χρηματοδοτούνται ήδη από το εθνικό σκέλος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, επομένως και τα έργα των προαναφερομένων κατηγοριών, αφού προηγουμένως προβούν στον απαραίτητο εξορθολογισμό.

Ειδικότερα, από την ανάλυση των έργων της κατηγορίας των επαναλαμβανόμενων δράσεων (όπως γενικά έργα συντηρήσεων οδικού - δασικού δικτύου, σχολι-

κών κτηρίων, καταπολέμηση κουνουπιών, μυοκτονίες και ηλεκτροφωτισμός έργων) προκύπτει ότι, το σύνολο σχεδόν των έργων της κατηγορίας αυτής χρήζει διορθωτικών κινήσεων από τους φορείς, προκειμένου να αποδεσμευθούν κρίσιμοι πόροι.

Από την ανάλυση, επίσης, της κατηγορίας των έργων αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών, επιβεβαιώνεται ότι η χρηματοδότησή τους επιδρά ανασταλτικά στον αναπτυξιακό σχεδιασμό αρκετών φορέων, ενώ επιβαρύνει αρκετά τους φορείς και η διαδικασία χρηματοδότησης των έργων αυτών με την ταυτόχρονη υποβολή των έργων σε ΔΔΕ και ΕΥΣΕ για αξιολόγηση και συνεργασία, λόγω πιθανής εμπλοκής του Ταμείου Αλληλεγγύης της ΕΕ σε περίπτωση που πληρούνται οι προϋποθέσεις ενεργοποίησής του. Συνεπώς, κρίνεται σκόπιμο να περιληφθεί στον προγραμματισμό χρηματοδότησης του ΕΠΑ η πρόβλεψη συγκεκριμένου προϋπολογισμού για τη δημιουργία αποθεματικού, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για την κάλυψη των αντίστοιχων δράσεων. Η χρηματοδότηση των έργων αυτής της κατηγορίας θα πραγματοποιείται, με στόχο την ομοιόμορφη εφαρμογή κριτηρίων, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του νέου ΕΠΑ, αλλά και τις προϋποθέσεις χρηματοδότησης που τίθενται από το Ταμείο Αλληλεγγύης της ΕΕ ή άλλα Ταμεία ή θεσμικά όργανα της ΕΕ. Με τον εν λόγω προϋπολογισμό θα καλυφθούν οι ανάγκες που δημιουργούνται για την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, εκτάκτων γεγονότων (π.χ. πανδημίες), αλλά και ειδικών προγραμμάτων του άρθρου 130 του ν. 4635/2019. Ο προϋπολογισμός των παραπάνω δράσεων, παραμένει στο Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, η δε κατανομή και διαχείρισή του, αποφασίζεται από τον Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ανάλογα με τις ανάγκες που προκύπτουν.

4.3 Κατανομή των πόρων του ΕΠΑ 2021-2025

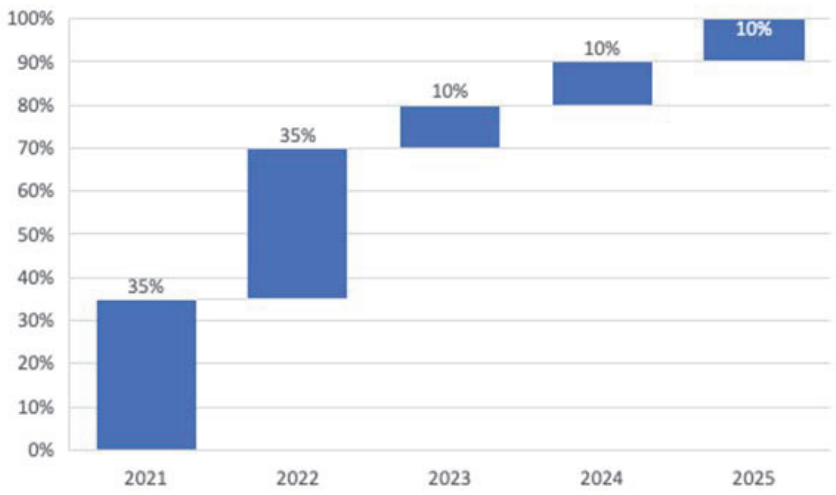
Το συνολικό ύψος του προϋπολογισμού του ΕΠΑ 2021-2025 προσδιορίζεται, όπως έχει αναφερθεί, λαμβάνοντας υπόψη το ευρύτερο πλαίσιο οικονομικής πολιτικής της χώρας. Ειδικότερα, στους παράγοντες που προσδιορίζουν το συνολικό ύψος του προϋπολογισμού του ΕΠΑ περιλαμβάνονται οι υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί για υφιστάμενα επενδυτικά έργα[13], η ανάγκη διατήρησης της δημοσιονομικής σταθερότητας και οι δεσμεύσεις της χώρας για την επίτευξη δημοσιονομικών στόχων.

Σε κάθε περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερα αυξημένες αναπτυξιακές ανάγκες και τον σημαντικό ρόλο του δημόσιου τομέα ως επενδυτικού καταλύτη, ιδιαίτερα σε περίοδο κρίσης όπου οι ιδιωτικές επενδύσεις παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα, το ύψος του ΕΠΑ πρέπει να είναι το μέγιστο δυνατό, εντός του πλαισίου των υφιστάμενων δημοσιονομικών και οικονομικών σχεδιασμών. Με βάση τα παραπάνω, οι πόροι του ΕΠΑ για την 1η Προγραμματική Περίοδο 2021-2025 ανέρχονται σε 10 δισ. ευρώ.

Οι πόροι του ΕΠΑ κατανέμονται σε τρεις βασικές διαστάσεις - κατά έτος, στο σύνολο των τομέων και των περιφερειών και μεταξύ των τομεακών και περιφερειακών προγραμμάτων. Ως προς την κατανομή κατά έτος, παρότι η εφαρμοσμένη πρακτική πολυετών προγραμμάτων (όπως το ΕΣΠΑ 2014-2020) επιτάσσει οι πόροι να κατανέμονται ισόποσα στα έτη, με πρόβλεψη για την επίδραση του πληθωρισμού, στο ΕΠΑ 2021-2025, με δεδομένη την ανάγκη αντιμετώπισης των οικονομικών επιπτώσεων της πρόσφατης κρίσης και των νέων προκλήσεων λόγω της πανδημίας, καθώς επίσης και τη συνέχιση της χρηματοδότησης των υφιστάμενων έργων, επιθυμητή είναι η εμπροσθοβαρής εκτέλεση του προγράμματος, με αυξημένο προϋπολογισμό στα πρώτα δύο έτη με ποσοστό 35% και από 10% στα τρία επόμενα.

[13] Να σημειωθεί ότι στις δεσμεύσεις των υφιστάμενων έργων λαμβάνονται υπόψη η τακτοποίηση των προϋπολογισμών στο ύψος των συμβάσεων, οι πληρωμές προηγούμενων ετών, όπως επίσης, η επι-κείμενη μεταφορά έργων από το εθνικό σε συγχρηματοδοτούμενο πρόγραμμα και η αφαίρεση έργων που ολοκληρώνονται μέσα στο 2020 ή που δεν θα υλοποιηθούν. Επιπλέον, λαμβάνονται υπόψη η διόρθωση των δεσμεύσεων ως προς τις επαναλαμβανόμενες δράσεις και η μεταφορά των έργων της κατηγορίας των φυσικών καταστροφών στο νέο πρόγραμμα.

Διάγραμμα 4.1: Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης - κατανομή των πόρων του ΕΠΑ ανά έτος

Ειδικά στην 1η προγραμματική περίοδο του ΕΠΑ ο κάθε φορέας έχει τη δυνατότητα να ανακατανείμει χρονικά τον προϋπολογισμό που του αναλογεί βάσει των αναγκών του, καθώς αναγνωρίζεται η ιδιαιτερότητα αυτής της περιόδου που προκύπτει από την ύπαρξη των υφιστάμενων έργων - μελετών από την πρότερη κατάσταση του Εθνικού ΠΔΕ.

Ως προς την κατανομή επί του συνόλου των περιφερειών και των τομέων, προτείνεται το 22,5% των πόρων του ΕΠΑ να κατευθυνθεί σε περιφερειακά προγράμματα. Πρόκειται για κατανομή που αντιστοιχεί στις πραγματοποιήσεις για το 2019 (22,5%), τον προϋπολογισμό για το 2020 (21,3%), τις προβλέψεις του ΜΠΔΣ 2020-2023 (16%), αλλά και την κατανομή της δημόσιας δαπάνης του ΕΣΠΑ 2014-2020 (22,5%). Στη συνέχεια παρουσιάζεται αναλυτικότερα η κατανομή των πόρων του ΕΠΑ ανά τομεακό και περιφερειακό πρόγραμμα για την περίοδο 2021-2025.

4.3.1 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΕΠΑ ΣΤΑ ΤΟΜΕΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η κατανομή μεταξύ των τομεακών προγραμμάτων βασίζεται στον προϋπολογισμό των ενταγμένων έργων, στις πραγματοποιήσεις για το 2019 και στις εκτιμήσεις για το ανεκτέλεστο υπόλοιπο έργων στο τέλος του 2020, προσαρμοσμένη με βάση τις αλλαγές στις αρμοδιότητες των υπουργείων και τις αυξημένες ανάγκες σε συγκεκριμένους τομείς λόγω της τρέχουσας συγκυρίας. Ταυτόχρονα, γίνεται προσπάθεια σταδιακής μεταβολής προς την κατεύθυνση ενίσχυσης τομέων ιδιαίτερης σημασίας για την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων του ΕΠΑ.

Επιπλέον, με σκοπό την επίτευξη της αναγκαίας ευελιξίας του προγράμματος, προβλέπεται κατανομή πόρων για τη δημιουργία αποθεματικού. Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν πρόκειται για πόρους που παραμένουν σε αδράνεια, αλλά για πόρους που αξιοποιούνται για την αντιμετώπιση έκτακτων συνθηκών, φυσικών καταστροφών κ.α., χωρίς να δεσμεύονται σε συγκεκριμένα τομεακά ή περιφερειακά προγράμματα.

Πίνακας 4.1: Κατανομή πόρων του ΕΠΑ ανά Τομεακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης, 2021-2025

Τομεακά Προγράμματα Ανάπτυξης	Προϋπολογισμός σε εκ. ευρώ	Ποσοστό στο ΕΠΑ	Ποσοστό στα ΤΠΑ
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ	28	0,28%	0,41%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ[1]	885	8,85%	12,93%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	18	0,18%	0,26%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ	24	0,24%	0,35%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ	60	0,60%	0,88%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	70	0,70%	1,02%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	500	5,00%	7,30%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ	60	0,60%	0,88%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	900	9,00%	13,15%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	10	0,10%	0,15%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ	620	6,20%	9,06%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	260	2,60%	3,80%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ	150	1,50%	2,19%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	50	0,50%	0,73%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	60	0,60%	0,88%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΥΓΕΙΑΣ	150	1,50%	2,19%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	2.600	26,00%	37,98%
ΤΠΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ	400	4,00%	5,84%
Σύνολο	**6.845**	**68,45%**	**100,00%**

Σημείωση: [1] Οι πόροι για τα αποθεματικά που διαχειρίζονται μέσα από το τομεακό πρόγραμμα του Υπουργείου Ανάπτυξης & Επενδύσεων, καθώς και τα ειδικά προγράμματα ανάπτυξης δεν περιλαμβάνονται.

Τέλος, στο ΕΠΑ περιλαμβάνονται τα λοιπά προγράμματα του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων, όπως φαίνονται παρακάτω:

ΛΟΙΠΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΠΑ	Προϋπολογισμός σε εκ. ευρώ	Ποσοστό στο ΕΠΑ
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΠΑ	**750**	7,50%
ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	**155**	1,55%

4.3.2 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΕΠΑ ΣΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Στο περιφερειακό επίπεδο, η κατανομή των πόρων του ΕΠΑ, λαμβάνει υπόψη την υφιστάμενη κατανομή με βάση τον προϋπολογισμό ενταγμένων έργων, τις πραγματοποιήσεις για το 2019 και τις εκτιμήσεις για το ανεκτέλεστο υπόλοιπο έργων στο τέλος του 2020, το ΜΠΔΣ 2020-2023, καθώς και τη βαρύτητα που έχουν σε κάθε Περιφέρεια έξι κοινωνικοοικονομικοί δείκτες – πληθυσμός, αριθμός ανέργων, κατά κεφαλήν ΑΕΠ, κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, χάσμα ευκαιριών στους νέους και χάσμα εκπαίδευσης (Πίνακας 4.2) με απώτερο στόχο την εξομάλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων (αντίστοιχη μεθοδολογία χρησιμοποιείται για την κατανομή των πόρων των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών ταμείων).

Πίνακας 4.2: Κοινωνικοοικονομικοί Δείκτες

Δείκτης	Υπολογίζεται με βάση	Χρονικό σημείο	Βαρύτητα
Κατανομή πληθυσμού	Πληθυσμός	1/1/2019	20%
Κατανομή ανέργων	Αριθμός ανέργων	2019	20%
Χάσμα εισοδήματος	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	2018	20%
Χάσμα κοινωνικού αποκλεισμού	Ποσοστό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού	2018	20%
Χάσμα ευκαιριών στους νέους	Ποσοστό ατόμων ηλικίας 15-24 ετών που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης και απασχόλησης	2019	10%
Χάσμα εκπαίδευσης	Ποσοστό ατόμων ηλικίας 30-34 ετών με ανώτατη εκπαίδευση	2019	10%

Πίνακας 4.3: Κατανομή ΕΠΑ ανά Περιφερειακό Πρόγραμμα

Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης ΠΠΑ	Προϋπολογισμός σε εκ. ευρώ	Ποσοστό π/υ στο ΕΠΑ	Ποσοστό π/υ στα ΠΠΑ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	145	1,45%	6,44%
ΑΤΤΙΚΗΣ	404	4,04%	17,98%
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	102	1,02%	4,55%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	271	2,71%	12,04%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	105	1,05%	4,69%
ΗΠΕΙΡΟΥ	119	1,19%	5,28%
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	185	1,85%	8,22%
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	78	0,78%	3,47%
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	190	1,90%	8,43%
ΚΡΗΤΗΣ	175	1,75%	7,79%
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	91	0,91%	4,04%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	126	1,26%	5,58%
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	259	2,59%	11,50%
Σύνολο	**2.250**	**22,50%**	**100,00%**

5. ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ-ΣΤΟΧΟΙ

5.1 Εισαγωγή

Σημαντικό στοιχείο των νέων διαδικασιών προγραμματισμού των εθνικών πόρων του ΠΔΕ είναι η θέσπιση συστήματος δεικτών, προκειμένου να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα της διαδικασίας παρακολούθησης, αξιολόγησης και αναθεώρησης του ΕΠΑ και των επιμέρους ΤΠΑ και ΠΠΑ (Πλαίσιο 5.1).

Πλαίσιο 5.1: Διαδικασία παρακολούθησης, αξιολόγησης και αναθεώρησης του ΕΠΑ

Η πρόοδος της υλοποίησης του ΕΠΑ θα παρακολουθείται περιοδικά. Ειδικότερα, οι υπηρεσίες διαχείρισης των ΤΠΑ και ΠΠΑ θα υποβάλλουν ενδιάμεση έκθεση προόδου στη ΔΙ.ΔΙ.Ε.Π., με συγκεντρωτικά στοιχεία για την οικονομική και φυσική πρόοδο του Προγράμματός τους. Θα αναφέρονται χρονικές ή άλλες αποκλίσεις και ο βαθμός επίτευξης των στόχων του ΕΠΑ. Στις εκθέσεις οι υπηρεσίες διαχείρισης οφείλουν να χρησιμοποιούν δείκτες εκροών ή άλλους ειδικούς δείκτες, οι οποίοι θα περιλαμβάνονται στα κείμενα των οικείων προγραμμάτων και προσκλήσεων, για να αποτυπώσουν την πρόοδο της υλοποίησης και την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων.

Στη συνέχεια, η ΔΙ.ΔΙ.Ε.Π. θα υποβάλλει στον Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων ενδιάμεση έκθεση προόδου για την εφαρμογή και υλοποίηση του ΕΠΑ, με βάση τα στοιχεία των εκθέσεων προόδου των ΤΠΑ και ΠΠΑ, καθώς και με δεδομένα από το πληροφοριακό σύστημα παρακολούθησης του ΕΠΑ. Στην έκθεση θα περιγράφεται, μεταξύ άλλων, η συμβολή του ΕΠΑ στην επίτευξη των στόχων και προτεραιοτήτων του σχεδίου ανάπτυξης της χώρας. Εφόσον δεν θα έχει συντελεστεί η προγραμματισμένη πρόοδος της υλοποίησής του και προκύπτουν ανάγκες για προσαρμογές, η διαδικασία αξιολόγησης της προόδου ενδέχεται να οδηγήσει σε αναθεώρηση του ΕΠΑ ή των ΤΠΑ και ΠΠΑ, μέσα και από την κατανομή των αποθεματικών.

Σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζονται δείκτες που μετρούν την πρόοδο στην κατεύθυνση επίτευξης των ειδικών στόχων που περιγράφονται στο Κεφάλαιο 3. Οι δείκτες περιλαμβάνουν επιδιωκόμενα αποτελέσματα τα οποία πρέπει να έχουν επιτευχθεί στο τέλος της προγραμματικής περιόδου του ΕΠΑ.

Πολλά από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα αφορούν δεσμευτικούς ή ενδεικτικούς στόχους που έχουν τεθεί σε νομοθετικά κείμενα σε ενωσιακό ή εθνικό επίπεδο. Το ΕΠΑ αποτελεί κομβικό, αλλά όχι το μοναδικό, εργαλείο για την επίτευξη αυτών των στόχων. Η επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της χώρας απαιτεί τη συντονισμένη κινητοποίηση όλων των διαθέσιμων εργαλείων, που περιλαμβάνουν ενδεικτικά, εκτός από το ΕΠΑ, έργα που χρηματοδοτούνται από τους δημόσιους πόρους των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων, νομοθετικές και οργανωτικές παρεμβάσεις στη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και ευρύτερα της οικονομίας, αλλά και ιδιωτικές επενδύσεις.

Επομένως, η αξιολόγηση της υλοποίησης του ΕΠΑ δεν θα πρέπει να βασιστεί αποκλειστικά στη σύγκριση της τιμής στόχου με την πραγματική τιμή του δείκτη. Το ζητούμενο σε μια ενδιάμεση ή τελική αξιολόγηση προόδου θα είναι να εξεταστεί, σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο, οι επιμέρους παρεμβάσεις που έχουν υλοποιηθεί έχουν συμβάλει στην κατεύθυνση επίτευξης των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων.

5.2 Δείκτες και επιδιωκόμενα αποτελέσματα ανά αναπτυξιακό στόχο

Ο Πίνακας 5.1 παρουσιάζει τα προτεινόμενα επιδιωκόμενα αποτελέσματα ανά ειδικό στόχο του άξονα έξυπνης ανάπτυξης. Στον ειδικό στόχο για τον ψηφιακό μετασχηματισμό, ένα μέρος των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων, όπως η βελτίωση των επιδόσεων της χώρας στον συνολικό δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας (DESI), προέρχεται από προβολές σεναρίου σύγκλισης της Ελλάδας σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Περιλαμβάνονται επίσης δείκτες για τις ευρυζωνικές επικοινωνίες με βάση την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ευρυζωνικότητας, καθώς και δείκτες για την Οικονομία της Πληροφορίας και τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες από την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Δεδομένων 2019-2024.

Ειδικότερα, σε σχέση με την προτεραιότητα της ενίσχυσης των ψηφιακών δεξιοτήτων και της ψηφιακής ένταξης, κρίνεται σκόπιμο να δοθούν κίνητρα για επενδύσεις οι οποίες προάγουν την κάλυψη ευρυζωνικών επικοινωνιών

από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, καθώς και κίνητρα για τη διείσδυση της χρήσης του διαδικτύου, της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και των ευρυζωνικών δικτύων από τα νοικοκυριά. Ενδεικτικά, με βάση την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ευρυζωνικότητας, αναφέρεται ο στόχος καθολικής πρόσβασης σε ευρυζωνικά δίκτυα υπερυψηλής ταχύτητας (τουλάχιστον 1 Gbps) σε σχολεία, μεταφορικούς κόμβους και δημόσιες υπηρεσίες έως το 2025. Ταυτόχρονα, η ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων των πολιτών είναι απαραίτητη μεταξύ άλλων, και μέσα από προγράμματα επιμόρφωσης, δια βίου μάθησης αλλά και εισαγωγής σχετικών εφαρμογών στο σύστημα εκπαίδευσης.

Η προτεραιότητα της ψηφιοποίησης της δημόσιας διοίκησης θα ενισχυθεί μέσα από τη δυνατότητα παροχής μεγαλύτερου ποσοστού δημόσιων λειτουργιών που ολοκληρώνονται πλήρως ηλεκτρονικά, ελαχιστοποιώντας την επαφή του πολίτη με τις υπηρεσίες. Ταυτόχρονα, είναι χρήσιμο να σχεδιάζονται παρεμβάσεις ψηφιοποίησης δημόσιων υπηρεσιών με ποσοτικοποιημένους στόχους εξοικονόμησης πόρων. Η εξασφάλιση της ευρυζωνικής συνδεσιμότητας αποτελεί ευκταίο στόχο στο πλαίσιο της προτεραιότητας της ψηφιακής διασύνδεσης των μονάδων της δημόσιας διοίκησης.

Σε επιμέρους τομείς της δημόσιας διοίκησης που χρήζουν ψηφιακής αναβάθμισης, η αξιοποίηση της τεχνολογίας στην απονομή της δικαιοσύνης θα συνέβαλε στον εκσυγχρονισμό του δικαστικού συστήματος και στη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς του με βάση και διεθνείς δείκτες (World Economic Forum). Αντίστοιχα, η διάδοση εφαρμογών τηλεματικής στην υγεία θα συμβάλλει στον τομέα της υγείας, ως συνέχεια της επιτυχημένης εφαρμογής της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης.

Πίνακας 5.1: Επιδιωκόμενα αποτελέσματα του αναπτυξιακού στόχου Έξυπνη Ανάπτυξη

Δείκτης	Προτεραιότητα	Τιμή βάσης	Τιμή σύγκρισης	Τιμή στόχος
Χρήστες του διαδικτύου (% των ατόμων) [1]	Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	70% (2019)	83% (2019)	85% (2025)
Χρήστες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (% των ατόμων) [1]	Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	36% (2019)	64% (2019)	70% (2025)
Κάλυψη ευρυζωνικών επικοινωνιών υπερυψηλής ταχύτητας 1 Gbps (% των σχολείων, μεταφορικών κόμβων, δημόσιων υπηρεσιών) [2]	Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	-	-	100% (2025)
Βασικές ψηφιακές δεξιότητες (% των ατόμων) [3]	Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	46% (2019)	57% (2019)	65% (2025)
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες - Υποδείκτης DESI[1]	Δημόσια διοίκηση και ψηφιοποίηση	46,9 (2019)	62,9 (2019)	70 (2025)
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για επιχειρήσεις (βαθμολογία 0 έως 100) [1]	Δημιουργία ερευνητικής τεχνογνωσίας και λύσεων ΤΠΕ στον δημόσιο τομέα	65 (2019)	85 (2019)	90 (2025)
Διεθνής Κατάταξη Αποτελεσματικότητας του δικαστικού συστήματος World Economic Forum[4]	Εκσυγχρονισμός του δικαστικού συστήματος	131	-	50 (2025)
Δαπάνες Ε&Α, ως % του ΑΕΠ[4]	Δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών προγραμμάτων σε τομείς αιχμής	1,18% (2019)	2,12% (2019)	>2% (2025)
Απασχόληση στη βιομηχανία υψηλής, μέσης-υψηλής τεχνολογίας και σε υπηρεσίες έντασης γνώσης (% της συνολικής απασχόλησης) [5]	Βιομηχανική μετάβαση και επιχειρηματικότητα	37,8% (2019)	46,1% (2019)	>45% (2025)
Αριθμός αιτήσεων για πατέντα - Συγκριτική Κατάταξη με μ.ό. ΕΕ στον Ευρωπαϊκό Δείκτη Καινοτομίας[6]	Προώθηση αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις	16% (2018)	100% (2018)	75% (2025)
Υπολογιστικό νέφος Cloud (% των επιχειρήσεων) [1]	Βιομηχανική μετάβαση και επιχειρηματικότητα	7% (2019)	18% (2019)	40% (2025)
Διεθνής Κατάταξη Ανάπτυξης Clusters - World Economic Forum[4]	Συστάδες ανάπτυξης	128 (2019)		50 (2025)
Ποσοστό (%) ατόμων με σοβαρή και μέτρια αναπηρία 16 ετών και άνω που έχουν τη δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο όποτε το χρειάζονται	Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη	Άτομα με σοβαρή αναπηρία 16 ετών και άνω: 45.7% Άτομα με μέτρια αναπηρία 16 ετών και άνω: 47.7% (Στα άτομα χωρίς αναπηρία ο δείκτης ανέρχεται στο 88.1%)		

Πηγές: [1] Ευρωπαϊκή Επιτροπή The Digital Economy and Society Index (DESI) 2019. [2] Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ευρυζωνικότητας (2020). [3] Ευρωπαϊκή Στρατηγική Δεδομένων 2019-2024. [4] World Economic Forum (2019). [5] Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης της ΕΕ28 (αξιολόγησης προόδου Ελλάδας από Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβ. 2020). [6] Ευρωπαϊκή Επιτροπή European Innovation Scoreboard (2019).

Στον άξονα πράσινης ανάπτυξης (Πίνακας 5.2), τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα του ειδικού στόχου αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής βασίζονται στο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, που εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2019. Ειδικότερα, σχετικά με την προτεραιότητα που αφορά την ενεργειακή απόδοση, το ΕΣΕΚ προβλέπει ότι στην πορεία επίτευξης των στόχων για το 2030, τα κτίρια της κεντρικής δημόσιας διοίκησης θα χρειαστεί να αναβαθμιστούν ενεργειακά με ρυθμό 5,4 χιλ. τ.μ. ετησίως. Πρόκειται για ενέργεια που θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί με δημόσιους πόρους, ενώ ως αποτέλεσμα θα προκύψει σημαντική εξοικονόμηση πόρων από τρέχουσες λειτουργικές δαπάνες.

Δημόσιοι πόροι απαιτούνται και για την ανακαίνιση και αντικατάσταση κατοικιών, ειδικά όσον αφορά νοικοκυριά που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Το ΕΣΕΚ προβλέπει την ανακαίνιση εξήντα χιλιάδων κτιρίων κατοικίας ετησίως. Σε περίπτωση που αυτή η παρέμβαση πραγματοποιηθεί με την κατάλληλη στόχευση σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, μείωση θα πρέπει να σημειωθεί και στον δείκτη ενεργειακής ένδειας, που αφορά στο ποσοστό ατόμων που δεν μπορούν να συντηρούν αρκετά ζεστό το σπίτι τους, με βάση τις απαντήσεις στην ετήσια έρευνα της Eurostat για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών (EU SILC).

Πίνακας 5.2: Επιδιωκόμενα αποτελέσματα του αναπτυξιακού στόχου Πράσινη Ανάπτυξη

Δείκτης	Προτεραιότητα	Τιμή βάσης	Τιμή σύγκρισης	Τιμή στόχος	Σχόλια
Ενεργειακή ανακαίνιση του συνολικού εμβαδού της θερμικής ζώνης των κτιρίων της κεντρικής δημόσιας διοίκησης	Ενεργειακή απόδοση	-	-	5,4 χιλ. τ.μ. ετησίως[1]	Στόχος του ΕΣΕΚ
Ανακαίνιση και αντικατάσταση κτιρίων κατοικίας με νέα σχεδόν μηδενικής ενεργειακής κατανάλωσης	Ενεργειακή απόδοση	-	-	60 χιλ. κτίρια ετησίως[1]	Στόχος του ΕΣΕΚ
Μείωση της ενεργειακής ένδειας	Ενεργειακή απόδοση	17,9% (2019)[3]	7,3% (ΕΕ 2018)[3]	<10%	Ποσοστό ατόμων που δεν μπορούν να συντηρήσουν αρκετά ζεστό το σπίτι τους.
Μερίδιο ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας	Στήριξη ΑΠΕ – συμπαραγωγή	18,0% (2018)	18,9% (ΕΕ 2018)	27%[1]	Στόχος του ΕΣΕΚ και ΣΒΑ της ΕΕ
Ποσοστό κυκλικής χρήσης των υλικών	Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων	1,6 (2017)	11,2 (ΕΕ 2017)	5	Ποσοστό ανακτημένων υλικών ως ποσοστό της συνολικής χρήσης υλικών.
Έκθεση σε ατμοσφαιρική ρύπανση από αιωρούμενα σωματίδια (PM2.5)	Πράσινες πόλεις	14,7 μg / m3 (2016)[2]	14,1 μg / m3 (2016)[2]	<12 μg / m3	Υπολογίζεται με βάση τη μέση συγκέντρωση αιωρούμενων σωματιδίων με διάμετρο μικρότερο των 2,5 μm σε σταθμούς σε αστικές περιοχές, σταθμισμένη με βάση τον αντίστοιχο πληθυσμό.
Μερίδιο ηλεκτροκίνητων επιβατικών οχημάτων στις ετήσιες νέες ταξινομήσεις	Πράσινες πόλεις	0,4%	-	13%[1]	Στόχος ΕΣΕΚ

Πηγές: [1] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, Δεκέμβριος 2019. [2] Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης της ΕΕ28 (αξιολόγησης προόδου Ελλάδας από Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβ. 2020). [3] Eurostat

Σχετικά με την προτεραιότητα για στήριξη των ΑΠΕ και των τεχνολογιών συμπαραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και θερμότητας, το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα προκύπτει επίσης από το ΕΣΕΚ και αφορά το μερίδιο που έχουν οι ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας (στόχος 27% το 2025). Η επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου βασίζεται κυρίως σε ειδικούς στόχους, επομένως στο πλαίσιο του ΕΠΑ θα εξετάζεται σε ποιο βαθμό οι παρεμβάσεις που χρηματοδοτούνται μέσα από το πρόγραμμα έχουν αποτελεσματικό αντίκτυπο στην κινητοποίηση ιδιωτικών κεφαλαίων για επενδύσεις σε ΑΠΕ.

Το μερίδιο των ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας αποτελεί και δείκτη με τον οποίο παρακολουθείται στην ΕΕ η πρόοδος προς την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) των Ηνωμένων Εθνών. Οι ΣΒΑ της ΕΕ αποτελούν πηγή για επιδιωκόμενα αποτελέσματα και σε άλλες προτεραιότητες του αναπτυξιακού στόχου Πράσινη Ανάπτυξη.

Στην προτεραιότητα για τη διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων, το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα βασίζεται σε βελτίωση των επιδόσεων της Ελλάδας στο ποσοστό κυκλικής χρήσης των υλικών. Πρόκειται για έναν ακόμη δείκτη των ΣΒΑ της ΕΕ. Υπολογίζεται με βάση στοιχεία για την ανακύκλωση, τις εισαγωγές, τις εξαγωγές και την εγχώρια χρήση ανακυκλωμένων και μη υλικών. Η επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος εδώ εξαρτάται κρίσιμα από τους δημόσιους πόρους και τη μόχλευσή τους με ιδιωτικά κεφάλαια (π.χ. μέσω ΣΔΙΤ) για την ανάπτυξη αποτελεσματικών συστημάτων συλλογής και ανακύκλωσης αποβλήτων.

Επίσης, ο δείκτης του ΣΒΑ, που αφορά στην έκθεση σε ατμοσφαιρική ρύπανση από αιωρούμενα σωματίδια στις αστικές περιοχές της χώρας, μπορεί να αξιοποιηθεί ως δείκτης εκροής στην προτεραιότητα που αφορά στις πράσινες πόλεις. Εκτός από την ενίσχυση των μηχανισμών περιβαλλοντικού ελέγχου, σημαντική συνεισφορά στην επίτευξη του στόχου μείωσης της ρύπανσης από αιωρούμενα σωματίδια μπορεί να προέλθει και από πολλές άλλες παρεμβάσεις στον τομέα των πράσινων πόλεων.

Στην ίδια προτεραιότητα συνεισφέρει και ο δείκτης για το μερίδιο ηλεκτροκίνητων επιβατικών οχημάτων στις ετήσιες νέες ταξινομήσεις. Η επίτευξη αυτού του στόχου του ΕΣΕΚ εξαρτάται κρίσιμα από την παροχή των κατάλληλων κινήτρων στους καταναλωτές, καθώς και από την ανάπτυξη των κατάλληλων υποδομών φόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων σε θέσεις δημόσιας στάθμευσης στις πόλεις της χώρας.

Στον άξονα ανάπτυξης υποδομών (Πίνακας 5.3), οι δείκτες της προτεραιότητας Υποδομές ΤΠΕ αφορούν την κάλυψη σε οπτικές ίνες έως το κτίριο (στόχος 30% έως το 2025) και την ετοιμότητα του δικτύου 5G (πλήρη εκχώρηση του εναρμονισμένου φάσματος). Αυτοί οι δείκτες παρακολουθούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του σύνθετου δείκτη για την ψηφιακή οικονομία και κοινωνία DESI που επικαιροποιείται ετησίως.

Βασικός στόχος πολιτικής, που εν μέρει βασίζεται και σε χρηματοδοτούμενες από το ΠΔΕ παρεμβάσεις, αφορά στην ενίσχυση της οδικής ασφάλειας. Τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα εδώ υπολογίζονται σε όρους μείωσης του αριθμού τροχαίων ατυχημάτων και των τροχαίων δυστυχημάτων ανά εκατό χιλιάδες κατοίκους.

Σημαντικός είναι ο ρόλος των δημόσιων επενδύσεων στην επίτευξη στόχων της προτεραιότητας που σχετίζεται με την ανάπτυξη, βελτίωση και εκσυγχρονισμό του σιδηροδρομικού δικτύου. Τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα της συγκεκριμένης προτεραιότητας αφορούν στο ποσοστό του σιδηροδρομικού δικτύου που είναι ηλεκτροδοτημένο, το ποσοστό του δικτύου που εξυπηρετείται από γραμμές υψηλής ταχύτητας (άνω των 200 χλμ. την ώρα), καθώς και το ποσοστό των σιδηροδρομικών μεταφορών στο σύνολο των εμπορευματικών μεταφορών (σε τονο-χιλιόμετρα).

Στην προτεραιότητα για την ανάπτυξη, τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των οδικών υποδομών, το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα εκφράζεται σε όρους χιλιομέτρων αυτοκινητοδρόμων ανά εκατ. κατοίκους. Σε αυτόν τον στόχο, οι εθνικοί πόροι του ΠΔΕ έχουν σημαντικό συμπληρωματικό ρόλο ως προς τα συγχρηματοδοτούμενα κατασκευαστικά έργα, ειδικά όσον αφορά τους κάθετους άξονες σε μεγάλες οδικές αρτηρίες.

Σημαντικός είναι, επίσης, ο ρόλος των δημόσιων πόρων όσον αφορά στην προώθηση της πολυτροπικής και αστικής κινητικότητας. Η επίτευξη των φιλόδοξων περιβαλλοντικών στόχων απαιτεί την ενίσχυση της χρήσης δημόσιων συγκοινωνιών και άλλων εναλλακτικών των οδικών και αεροπορικών μέσων μεταφοράς επιβατών και εμπορευμάτων. Σε αυτό το πλαίσιο, τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα αφορούν στον περιορισμό των εμπορευματικών οδικών μεταφορών (σε όρους τονο-χιλιομέτρων) και την ενίσχυση των μετακινήσεων με λεωφορεία και τρένα στο σύνολο των συνολικών επιβατοχιλιομέτρων εσωτερικών μεταφορών.

Τέλος, σημαντικός είναι ο ρόλος των δημόσιων επενδύσεων για την ανάπτυξη των λιμενικών υποδομών της χώρας, ειδικά όσον αφορά στα περιφερειακά λιμάνια της χώρας. Πρόκειται για μια δημόσια υποδομή με ιδιαίτερα υψηλή σημασία για την ανάπτυξη της νησιωτικής χώρας και άλλων απομακρυσμένων περιοχών. Το ζήτημα της ποιότητας των λιμενικών υποδομών είναι σύνθετο και βασίζεται σε μια σειρά από παραμέτρους, όπως η επάρκεια του εξοπλισμού υποδοχής, η καταλληλότητα για την υποδοχή κρουαζιερόπλοιων, η επάρκεια των χερσαίων διευκολύνσεων και η κατάσταση λειτουργικότητας σχετικά με τις ράμπες, τον κυματισμό και το βάθος εντός ενός λιμένα. Εναλλακτικά, η ποιότητα των λιμενικών υποδομών μπορεί να προσεγγιστεί με τον αντίστοιχο δείκτη από την ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας του World Economic Forum που βασίζεται σε έρευνα αντίληψης στελεχών επιχειρήσεων. Το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα εδώ είναι η βελτίωση στις τιμές του συγκεκριμένου δείκτη από 4,8 το 2019 σε 5,5 (με άριστο το 7) το 2025.

Πίνακας 5.3: Επιδιωκόμενα αποτελέσματα του αναπτυξιακού στόχου Ανάπτυξη Υποδομών

Δείκτης	Προτεραιότητα	Τιμή βάσης	Τιμή σύγκρισης	Τιμή στόχος	Σχόλια
Κάλυψη σε οπτικές ίνες έως το κτίριο	Υποδομές ΤΠΕ	≈0 (2018)[1]	29,5% (2018)	30,0%	Fibre To The Premises - FTTP
Ετοιμότητα δικτύου 5G	Υποδομές ΤΠΕ	0%[1]		100%	Εκχωρηθέν φάσμα ως % του συνολικού εναρμονισμένου φάσματος 5G
Ποσοστό ηλεκτροδοτημένου σιδηροδρομικού δικτύου	Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός σιδηροδρομικού δικτύου	23,4% (2015)[2]	53,5% (2015)	55%	-
Ποσοστό σιδηροδρομικών γραμμών υψηλής ταχύτητας (≥200 Km/h)	Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός σιδηροδρομικού δικτύου	0 (2015)	15,5% (Ισπανία 2018:)	15%	-
Σιδηροδρομικές μεταφορές στο σύνολο των εμπορευματικών μεταφορών	Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός σιδηροδρομικού δικτύου	1,8 (2017)[3]	23,3 (ΕΕ 2017)	2,07 (+15%)	Ποσοστό επί των συνολικών τονο-χλμ εσωτερικών εμπορευματικών μεταφορών). Ο δείκτης για την ΕΕ περιλαμβάνει και εσωτερικές πλωτές οδούς.
Χιλιόμετρα αυτοκινητόδρομων ανά εκατ. κατοίκους	Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός οδικών υποδομών	148 (2015)	298 (Πορτογαλία 2018)	200 (+35%)	-
Εμπορευματικές Οδικές Μεταφορές (δισεκ. τονό-χλμ)	Πολυτροπική και αστική κινητικότητα	15,0 (2015)	-	13,5 (-10%)	Λευκή Βίβλος 2011: Το 30% των οδικών εμπορευματικών μεταφορών σε αποστάσεις άνω των 300 km πρέπει να στραφεί σε άλλα μέσα μεταφοράς, όπως ο σιδηρόδρομος ή τα πλωτά μέσα έως το 2030. Έως το 2050 το ποσοστό αυτό πρέπει να υπερβεί το 50% με τη βοήθεια διαμόρφωσης αποτελεσματικών και οικολογικών εμπορευματικών διαδρόμων.
Μετακινήσεις με λεωφορεία και τρένα στο σύνολο των επιβατικών μεταφορών	Πολυτροπική και αστική κινητικότητα	17,5 (2017)[3]	17,2 (ΕΕ 2017)	19,8 (+15%)	Ποσοστό επί των συνολικών επιβατό-χλμ εσωτερικών μεταφορών.
Δείκτης ποιότητας λιμενικών υποδομών[5]	Ανάπτυξη, βελτίωση, συντήρηση και εκσυγχρονισμός λιμενικών υποδομών	4,8 (2019)	5,8 (Δανία 2019)	5,5	Ο δείκτης Ποιότητας Λιμενικών Υποδομών βασίζεται την αντίληψη των στελεχών επιχειρήσεων για τις λιμενικές εγκαταστάσεις της χώρας τους. Οι τιμές του κυμαίνονται από 1 (λιμενική υποδομή που θεωρείται εξαιρετικά υπανάπτυκτη) έως 7 (λιμενική υποδομή θεωρείται αποτελεσματική βάσει διεθνών προτύπων).

Πηγές: [1] The Digital Economy and Society Index (DESI) 2019, Ευρωπαϊκή Επιτροπή. [2] Στρατηγικό Πλαίσιο Επενδύσεων Μεταφορών 2014 – 2025 (ΣΠΕΜ). [3]Έκθεση χώρας -Ελλάδα 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, SWD(2020) 507 final. [4] Sustainable development indicators, Eurostat. [5] Global Competitiveness Report, World Economic Forum.

Για την επίτευξη των στόχων του άξονα κοινωνικής ανάπτυξης πολύ σημαντικό ρόλο έχουν οι παρεμβάσεις για την ενίσχυση των κοινωνικών δομών που χρηματοδοτούνται με πόρους του ΠΔΕ. Επομένως, στον συγκεκριμένο άξονα, υπάρχουν περισσότεροι δείκτες που ήδη παρακολουθούνται από διεθνείς οργανισμούς και μπορούν να αποτελέσουν πηγή για την αποτελεσματική παρακολούθηση των παρεμβάσεων των προγραμμάτων του ΕΠΑ.

Στον τομέα της υγείας είναι ιδιαίτερα σημαντικό να παρακολουθούνται δείκτες υγειονομικής κάλυψης που αφορούν στην προτεραιότητα για την υγεία, την πρόσβαση, τις υποδομές και τον εξοπλισμό (Πίνακας 5.4). Οι σχετικοί στατιστικοί δείκτες που παρακολουθούνται από τον ΟΟΣΑ στο τομέα της υγείας υιοθετούνται και στην περίπτωση αυτή, όπως και οι δείκτες που υποδεικνύει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στον εκπαιδευτικό τομέα είναι χρήσιμη η διάκριση μεταξύ των εκπαιδευτικών βαθμίδων και της προσχολικής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την παρακολούθηση της εκπαίδευσης και κατάρτισης, η συμμετοχή ανά κατηγορία ως ποσοστό του αντίστοιχου πληθυσμού παρακολουθείται για την εξέταση της αποτελεσματικότητας του τομέα.

Ο ΟΟΣΑ καταγράφει συστηματικά δείκτες σχετικά με την εκπαίδευση, οι οποίοι και παρουσιάζονται περιοδικά σε σχετικές εκθέσεις του. Η πλέον πρόσφατη έκθεση (OECD, 2019) προσφέρει μία σειρά από δείκτες που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την αποτελεσματική παρακολούθηση των στόχων αυτής της προγραμματικής περιόδου. Συγκεκριμένα, μπορεί να εντοπιστεί η δυνατότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να προσελκύσει φοιτητές από το εξωτερικό, συμβάλλοντας στη διεθνοποίηση των Ελληνικών ΑΕΙ, καθώς και η εξέλιξη αυτών που αποφοιτούν από την δευτεροβάθμια εκπαίδευση είτε ως προς την απασχόληση είτε ως προς ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης (τριτοβάθμια ή επαγγελματική).

Προκειμένου το παραγόμενο εκπαιδευτικό έργο να ανταποκρίνεται στις μελλοντικές ανάγκες και εξελίξεις, είναι εξίσου απαραίτητο να βελτιωθούν και να αναβαθμιστούν οι υπάρχουσες εκπαιδευτικές δομές, όπως αντανακλάται στην προτεραιότητα που αφορά στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο ελέγχου της πορείας των εκπαιδευτικών δομών γίνεται χρήση δεικτών παρακολούθησης που περιγράφονται στην έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την υιοθέτηση τεχνολογιών ΤΠΕ στο σχολικό περιβάλλον (European Commission, 2019). Ενδεικτικά, σε αυτούς τους δείκτες συγκαταλέγεται ο αριθμός μαθητών που αντιστοιχούν σε κάθε διαθέσιμη υπολογιστική συσκευή, η πρόσβαση σε εικονικό περιβάλλον μάθησης και σε γρήγορη σύνδεση στον παγκόσμιο ιστό.

Στο τμήμα της κοινωνικής συνοχής η στόχευση αφορά τόσο στον συνολικό πληθυσμό που διαβιώνει σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού όσο και ευπαθείς κοινωνικά ομάδες που μειονεκτούν στην πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα και στην απασχόληση. Δείκτες σχετικά με τη συνολική εικόνα ως προς την φτώχεια και την κοινωνική ανισότητα παρακολουθούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ιδιαίτερα, είναι σημαντικό να εξεταστούν δείκτες που παρουσιάζουν την πρόοδο σε θέματα ισότητας των δύο φύλων.

Πίνακας 5.4: Επιδιωκόμενα αποτελέσματα του αναπτυξιακού στόχου Κοινωνική Ανάπτυξη

Δείκτης	Προτεραιότητα	Τιμή βάσης	Τιμή σύγκρισης	Τιμή στόχος	Σχόλια
Σύνολο νοσοκομειακών κλινών, ανά 1000 κατοίκους	Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	4,2 (2017)	4,7 (απλός μ.ο. ΟΟΣΑ 2017)	4,5	Αριθμός κλινών που συντηρούνται, στελεχώνονται και είναι άμεσα διαθέσιμες προς χρήση (σύνολο κλινών για θεραπευτική και ψυχιατρική περίθαλψη)
Αριθμός μονάδων Μαγνητικής Τομογραφίας (MRI), εντός και εκτός νοσοκομείων, ανά εκατομμύριο κατοίκων	Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	26,5 (2017)	34,7 (Γερμανία 2017)	30	Πλήθος εξοπλισμού ανά 1 000 000 κατοίκους
Αριθμός σαρωτών Αξονικής Τομογραφίας (CT) εντός και εκτός νοσοκομείων, ανά εκατομμύριο κατοίκων	Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	34,2 (2017)	35,1 (Γερμανία (2017)	35	Πλήθος εξοπλισμού ανά 1 000 000 κατοίκους
Συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση και άλλες υπηρεσίες για παιδιά κάτω των 3 ετών, ως ποσοστό του πληθυσμού της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας	Κοινωνικές επενδύσεις (στήριξη της οικογένειας, ενίσχυση προσχολικής αγωγής)	<10% (2017)	-	33%	Συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν παιδιά κάτω των 3 ετών και ανήκουν στην κατηγορία ISCED 0 (International Standard Classification of Education)
Συμμετοχή στην επίσημη παιδική μέριμνα ή εκπαίδευση παιδιών κάτω των 3 ετών που	Κοινωνικές επενδύσεις (στήριξη της	<10% (2016)	-	33%	Συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν παιδιά κάτω των 3 ετών και ανήκουν στην κατηγορία ISCED 0. Ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

Δείκτης	Προτεραιότητα	Τιμή βάσης	Τιμή σύγκρισης	Τιμή στόχος	Σχόλια
διαβιούν σε συνθήκες κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE)	οικογένειας, ενίσχυση προσχολικής αγωγής)				αντιστοιχεί σε άτομα που είτε διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας, είτε έχουν υποστεί σοβαρή υλική στέρηση ή ζουν σε ένα νοικοκυριό με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας, με βάση τους ορισμούς της Eurostat.
Μερίδιο διεθνών ή ξένων φοιτητών σε επίπεδο πτυχίου, ως προς το σύνολο συνόλου αυτών	Διεθνοποίηση των ΑΕΙ	4% (2017)	7%[1]	7%	Ορισμός στόχου με βάση τον Ευρωπαϊκό ΜΟ
Ποσοστό αποφοίτων ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με επαγγελματική εκπαίδευση	Πρότυπες μονάδες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επαγγελματικής κατεύθυνσης	25% (2017)	46%[1]	46%	Ορισμός στόχου με βάση τον Ευρωπαϊκό ΜΟ
Ποσοστό απασχόλησης ατόμων 25-34 ετών, με ανώτερη δευτεροβάθμια ή μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση	Τόνωση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης	62% (2017)	79%[1]	79%	Ορισμός στόχου με βάση τον Ευρωπαϊκό ΜΟ
Ποσοστό απασχόλησης πρόσφατων αποφοίτων, % του πληθυσμού ηλικίας 20-34	Τόνωση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης	55,3 (2018)	81,7 (2018)	70%	Με βάση το στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση και την κατάρτιση (ΕΤ 2020) το ποσοστό των απασχολούμενων πτυχιούχων (ηλικίας 20-34 ετών με τουλάχιστον ανώτερο επίπεδο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και που έχουν τελειώσει την εκπαίδευση τους πριν από 1-3 χρόνια) πρέπει να είναι τουλάχιστον 82%
Ποσοστό συμμετοχής ενηλίκων σε δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση	Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων	3,9% (2019)[2]	-	15%	Στόχος του στρατηγικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση και την κατάρτιση (ΕΤ 2020)
Ποσοστό σχολείων με γρήγορη σύνδεση σε ίντερνετ υψηλής ταχύτητας (**1GB**)	Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης	-	-	100%	Οι ευρωπαϊκοί ευρυζωνικοί στόχοι προβλέπουν ότι έως το 2025 όλα τα σχολεία θα έχουν πρόσβαση σε ίντερνετ υψηλής ταχύτητας (1GB)
Ποσοστό ατόμων με (και χωρίς) περιορισμό δραστηριότητας/αναπηρία, ηλικίας 30-34 ετών, που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση κατά φύλο και σοβαρότητα αναπηρίας[4]		Άτομα με σοβαρή αναπηρία 30-34 ετών: 12,2% Άτομα με μέτρια αναπηρία 30-34 ετών: 27.7% Άτομα χωρίς αναπηρία 30-34 ετών: 43.4%			

Δείκτης	Προτεραιότητα	Τιμή βάσης	Τιμή σύγκρισης	Τιμή στόχος	Σχόλια
Ποσοστό πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στον πληθυσμό των ατόμων με (και χωρίς) περιορισμό δραστηριότητας/αναπηρία ηλικίας 18-29 ετών κατά φύλο και σοβαρότητα αναπηρίας[4]		Άτομα με σοβαρή αναπηρία:42.6% Άτομα με μέτρια αναπηρία: 18.2% Άτομα χωρίς αναπηρία: 30.9%			

Σημειώσεις: [1] Αφορά τον Μ.Ο. από 23 ευρωπαϊκές χώρες όπου υπήρχαν διαθέσιμα δεδομένα. [2] Ερώτηση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Έρευνας Εργατικού Δυναμικού που αφορούσε τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες. [3] Οι βασικές δυσκολίες δραστηριότητας περιλαμβάνουν δυσκολίες στην ανύψωση και τη μεταφορά, το περπάτημα, την ακοή, την όραση κλπ. [4] European Pillar of Social Rights & European network of academic experts in the field of disability (ANED), European comparative data on Europe 2020 & People with disabilities).

Πηγές: OECD Health Statistics 2019 (τελευταία ανανέωση Νοέμβριος 2019). Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019), Έκθεση παρακολούθησης της εκπαίδευσης και κατάρτισης. OECD Education at a Glance 2019. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Συνδεσιμότητα για μια ανταγωνιστική ψηφιακή ενιαία αγορά - Προς μια ευρωπαϊκή κοινωνία Gigabit (Ιανουάριος 2017). Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019), 2nd Survey of Schools: ICT in Education. EU-MIDIS, I. I. (2016). Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma–Selected findings. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση παιδιών με ειδικές ανάγκες (Ιανουάριος 2019). Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Έκθεση χώρας - Ελλάδα 2020 που συνοδεύει το έγγραφο «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και την Ευρωομάδα». Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.

Ο Πίνακας 5.5 παρουσιάζει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα ανά ειδικό στόχο του άξονα εξωστρέφειας. Οι στόχοι προκύπτουν από προβολές σεναρίου σύγκλισης της Ελλάδας σε σχέση με τον μέσο όρο ή καλές πρακτικές της ΕΕ, το πλαίσιο του μηχανισμού παρακολούθησης μακροοικονομικών ανισορροπιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και το Στρατηγικό Σχέδιο Τουρισμού του ΙΝΣΕΤΕ (2015).

Πίνακας 5.5: Επιδιωκόμενα αποτελέσματα του αναπτυξιακού στόχου Εξωστρέφεια

Δείκτης	Προτεραιότητα	Τιμή βάσης	Τιμή σύγκρισης ΕΕ	Τιμή στόχος (2025)
Εξαγωγές, συνολική αξία ως % του ΑΕΠ[1]	Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές & διεθνείς αγορές	37,2%	49,2%	50%
Αρχαιολογικοί χώροι που λειτουργούν με διευρυμένο ωράριο, ως % του συνόλου	Ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος	-	-	>50%
% του συνόλου των μουσείων με δυνατότητες ψηφιακής ξενάγησης	Μουσεία, υποδομές και δράσεις σύγχρονου	-	-	>50%
% του συνόλου των μουσείων & αρχαιολογικών χώρων με εφαρμογή του ηλεκτρονικού εισιτηρίου	Μουσεία, υποδομές και δράσεις σύγχρονου πολιτισμού	-	-	>90%
Αύξηση αφίξεων από ΗΠΑ, Καναδά, Κίνα, Μέση Ανατολή σε σχέση με το 2019	Προώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές.	-	-	50%
Αύξηση εξαγωγών προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ σε σχέση με το 2019	Ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων με ΠΟΠ και ΠΓΕ	-	-	50%
Αύξηση του αριθμού των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων με διεθνώς αναγνωρισμένη πιστοποίηση σε σχέση με το 2019	Προώθηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό	-	-	50%
Προστιθέμενη αξία που παράγεται από τον τομέα της Βιομηχανίας ως % του ΑΕΠ	Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές & διεθνείς αγορές	-	-	15%
Σύνολο Εταιρικών Επενδύσεων, ως % του ΑΕΠ[1]	Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές & διεθνείς αγορές	7,3% (2018)	13% (2018)	13%

Πηγές: ΤτΕ Ισοζύγιο Πληρωμών. [1] Ευρωπαϊκή Επιτροπή The Macroeconomic Imbalance Procedure Scoreboard 2019.

6. ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ

6.1 Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου

Το Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου (ΣΔΕ) είναι το σύνολο των κανόνων και διαδικασιών, που εφαρμόζουν οι διοικητικές αρχές διαχείρισης και ελέγχου του ΕΠΑ 2021-2025, με σκοπό την αποτελεσματική εφαρμογή του ΕΠΑ και ειδικότερα των ΤΠΑ και ΠΠΑ και τη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση των εθνικών πόρων. Το ΣΔΕ είναι κοινό για όλα τα Προγράμματα Ανάπτυξης (ΠΑ), καθώς προβλέπει στοιχεία που εφαρμόζονται οριζόντια για όλα τα ΠΑ. Συγκεκριμένα:

- Οι αρμοδιότητες που ασκούνται από όλες τις Υπηρεσίες Διαχείρισης (ΥΔ) είναι κοινές.

- Η κατανομή των αρμοδιοτήτων αυτών στο εσωτερικό των Υπηρεσιών Διαχείρισης, ακολουθεί την ίδια τυπολογία, ώστε να εξασφαλίζεται η διάκριση των βασικών λειτουργιών μίας ΥΔ:

• Προγραμματισμού και Αξιολόγησης.

• Διαχείρισης έργων. Στη λειτουργία αυτή εντάσσονται και οι αρμοδιότητες διοικητικών επαληθεύσεων και επιτόπιων επιθεωρήσεων.

• Οργάνωσης και Υποστήριξης. Στη λειτουργία αυτή, περιλαμβάνονται και οι αρμοδιότητες της ΥΔ ως Δικαιούχου για έργα Τεχνικής Βοήθειας, εξασφαλίζοντας έτσι την απαιτούμενη διακριτότητα από τις αρμοδιότητες διαχειριστικών επαληθεύσεων.

- Το Εγχειρίδιο Διαδικασιών ΣΔΕ, το οποίο περιλαμβάνει το σύνολο των διαδικασιών που πρέπει να εφαρμόζονται, είναι ενιαίο για όλα τα έργα (κρατικών και μη κρατικών ενισχύσεων) και όπου υπάρχει διαφοροποίηση για τις επιμέρους κατηγορίες έργων, γίνεται σχετική αναφορά είτε στο πλαίσιο μίας ενιαίας διαδικασίας είτε σε διακριτή διαδικασία. Όταν ο τύπος και η φύση των έργων απαιτούν περαιτέρω εξειδικεύσεις και προσαρμογές, αυτές σχεδιάζονται σε συμβατότητα με τους κανόνες διαχείρισης και τις απαιτήσεις του Εγχειριδίου.

- Οι γενικοί κανόνες επιλεξιμότητας αφορούν σε έργα και δαπάνες, όπως προβλέπονται στα άρθρα 119 και 122 του ν. 4635/2019. Οι απαιτήσεις για την τήρηση επαρκούς διαδρομής ελέγχου υφίστανται για όλα τα ΠΑ.

- Το Πληροφοριακό Σύστημα, το οποίο χρησιμοποιείται για την τήρηση των δεδομένων χρηματοοικονομικής διαχείρισης, παρακολούθησης, επαληθεύσεων, ελέγχων και δημοσιονομικών διορθώσεων για κάθε έργο, καθώς και για την πιστοποίηση των δαπανών είναι κοινό.

6.2 Δομή Συστήματος

Η δομή του Συστήματος περιλαμβάνει τις Υπηρεσίες/τους φορείς που αναλαμβάνουν τις αρμοδιότητες διαχείρισης και ελέγχου σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ν. 4635/2019 και είναι:

- Η Υπηρεσία Συντονισμού του ΕΠΑ (ΥΣ-ΕΠΑ): Η Γενική Διεύθυνση Δημοσίων Επενδύσεων, υποστηριζόμενη από τη Διεύθυνση Διαχείρισης Εθνικού Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΔΙ.ΔΙ.Ε.Π.), αποτελεί την κεντρική Υπηρεσία Συντονισμού του ΕΠΑ. Συντονίζει τη διαδικασία κατάρτισης του ΕΠΑ και των προγραμμάτων του, παρακολουθεί την εφαρμογή των προγραμμάτων, ιδίως ως προς την επίτευξη των στόχων και εισηγείται στον Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων το σχετικό ΣΔΕ και την κατανομή των προβλεπόμενων αποθεματικών. Η ΥΣ-ΕΠΑ υπάγεται στον Γενικό Γραμματέα Δημοσίων Επενδύσεων-ΕΣΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων.

- Οι Υπηρεσίες Διαχείρισης (ΥΔ), οι οποίες ορίζονται για κάθε Πρόγραμμα Ανάπτυξης (Τομεακό ή Περιφερειακό).

- Ο Ενδιάμεσος Φορέας Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας (ΕΦΕ-ΠΑΕ), στον οποίο μπορεί να ανατίθενται με απόφαση του αρμόδιου Υπουργού ή Περιφερειάρχη στο πλαίσιο του άρθρου 138 παρ. 5 του ν. 4635/2019 καθήκοντα διαχείρισης δράσεων κρατικών ενισχύσεων επιχειρηματικότητας, ή άλλοι ενδιάμεσοι φορείς, που μπορεί να τους ανατίθεται συγκεκριμένα καθήκοντα διαχείρισης, υπό την εποπτεία της οικείας Υπηρεσίας Διαχείρισης.

- Οι ad hoc ομάδες ελέγχου του άρθρου 129Β.γ του ν. 4635/2019 ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων με σκοπό τη διενέργεια δειγματοληπτικών ελέγχων και μπορεί να συνεπικουρούνται στο έργο τους από εμπειρογνώμονες εγγεγραμμένους στο «Μητρώο Εμπειρογνωμόνων σε Δημοσιονομικούς Ελέγχους και Ελέγχους» της Επιτροπής Δημοσιονομικού Ελέγχου (ΕΔΕΛ). Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί, με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων, να ανατίθεται η διενέργεια των ελέγχων σε ορκωτούς ελεγκτές λογιστές ή ελεγκτικές εταιρείες του ν. 4449/2017 (Α’ 7).

6.3 Υπηρεσία Διαχείρισης και κύριες αρμοδιότητές της

Οι Υπηρεσίες Διαχείρισης, στις οποίες ανατίθενται αρμοδιότητες διαχείρισης του συνόλου ή μέρους του ΤΠΑ ή ΠΠΑ αντίστοιχα, υποδεικνύονται από το αρμόδιο Υπουργείο ή την Περιφέρεια κατά την υποβολή των τομεακών και περιφερειακών προγραμμάτων τους. Με την απόφαση έγκρισης του προγράμματος από τον Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων κατανέμεται στο Υπουργείο ή στην Περιφέρεια ο προϋπολογισμός του οικείου προγράμματος και ορίζεται η Υπηρεσία Διαχείρισης, στην οποία ανατίθεται η διαχείριση των αντίστοιχων πόρων.

Οι Υπηρεσίες Διαχείρισης των Προγραμμάτων Ανάπτυξης (ΤΠΑ ή ΠΠΑ) μπορεί να είναι Δημόσιες, Εθνικές και Περιφερειακές Αρχές (ά. 132 του ν. 4635/2019). Οι Υπηρεσίες Διαχείρισης είναι υπεύθυνες για τη διαχείριση του οικείου ΠΑ, σύμφωνα με την αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης και το Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου του ΕΠΑ.

Οι αρμοδιότητες που εκτελεί κάθε Υπηρεσία Διαχείρισης καθορίζονται στο άρθρο 131 του ν. 4635/2019 και στο ΣΔΕ καταγράφονται αναλυτικά οι διαδικασίες εφαρμογής αυτών. Οι αρμοδιότητες αφορούν ενδεικτικά και όχι περιοριστικά, στην ενεργοποίηση των Προγραμμάτων, την επιλογή και ένταξη των έργων, τη χρηματοοικονομική διαχείριση, την παρακολούθηση των έργων και του προγράμματος, τις επαληθεύσεις, τους ελέγχους, την αξιολόγηση έργων και προγράμματος, τυχόν περιοδικές και την ενδιάμεση έκθεση, όπως και τον απολογισμό.

Η αρχή του διαχωρισμού των αρμοδιοτήτων εντός της κάθε ΥΔ (Μονάδες/Τμήματα) είναι αναγκαία για λόγους χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης. Στην περίπτωση ορισμού Ειδικής Υπηρεσίας ΕΣΠΑ ως Υπηρεσίας Διαχείρισης, θα πρέπει να είναι διακριτός ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων που αφορούν στο ΕΠΑ, είτε σε επίπεδο οργανικής μονάδας, είτε σε επίπεδο στελεχών. Στην πε-

ρίπτωση που οι ίδιες Αρχές ασκούν και καθήκοντα Δικαιούχου, διασφαλίζεται επαρκής διάκριση αρμοδιοτήτων.

Για τις δράσεις κρατικών ενισχύσεων μπορεί να ανατίθενται, με απόφαση του αρμόδιου Υπουργού ή Περιφερειάρχη, καθήκοντα διαχείρισης στην αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία με την επωνυμία «Ενδιάμεσος Φορέας Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας» (ΕΦΕΠΑΕ). Στην εν λόγω περίπτωση, όπως και κάθε φορά που ορίζεται Ενδιάμεσος Φορέας (ΕΦ), η ΥΔ διατηρεί την ευθύνη της διαχείρισης για το σύνολο του ΠΑ, ενώ εποπτεύει/παρακολουθεί συστηματικά την εκτέλεση των καθηκόντων ή αρμοδιοτήτων διαχείρισης από τον ΕΦ και, εφόσον απαιτείται, λαμβάνει κατάλληλα διορθωτικά μέτρα. Η ΥΔ κοινοποιεί στην ΓΔΔΕ και στη Διεύθυνση Διαχείρισης Εθνικού Π.Δ.Ε. την Απόφαση ορισμού τυχόν ΕΦ.

Ο ΕΦ αποδέχεται επιτόπιες επιθεωρήσεις από την ΥΔ και παρέχει σε αυτήν τα αναγκαία στοιχεία, προκειμένου να επιβεβαιωθεί η κατά τον δέοντα τρόπο άσκηση των καθηκόντων που του έχουν ανατεθεί.

Εκτός από τις επιθεωρήσεις της ΥΔ, ο ΕΦ αποδέχεται επιτόπιους ελέγχους από όλα τα αρμόδια εθνικά ελεγκτικά όργανα/αρχές και παρέχει όλα τα αναγκαία στοιχεία για την απρόσκοπτη διενέργεια των ελέγχων αυτών.

2) Το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης υλοποιείται με τους εθνικούς πόρους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, όπως αυτοί κατανέμονται στο κεφάλαιο 4 του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης.